

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AİLE DANIŞMANLIĞI ANABİLİM DALI

AİLE DANIŞMANLIĞI BİLİM DALI

**BOŞANMA NEDENLERİ VE BOŞANMA SONRASINDA
KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER: AZERBAYCAN
ÖRNEĞİ**

Günel HUMBATOVA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Gamze AKSAN

Konya 2021

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Gunel Humbatova	
	Numarası	174211001012	
	Anabilim/Bilim Dalı	Aile Danışmanlığı Anabilim Dalı / Aile Danışmanlığı Bilim Dalı	
	Programı	(X) Tezli Yüksek Lisans	() Doktora
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Gamze Aksan	
Tezin Adı		Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlükler: Azerbaycan Örneği	

ÖZET

Boşanma evlilik müessesesinin sonlandırma aşamasına verilen terimsel addır. Boşanma fiziki ve psikolojik olarak bireylerde iz bırakan bir süreçtir. Boşanma eylemi sırasında ve sonrasında boşanmış her iki bireyin kendine yeni bir hayat kurarken ve bu süreçte yaşadığı değişiklikler, karşılaştığı zorluklar ve dahi kolaylıklar olabilmektedir. Özellikle yüzyılımızın son çeyreğinde bütün dünyada boşanma vakaları daha önceki dönemlere göre artış göstermektedir.

Bu araştırmanın amacı, bütün dünyada olduğu gibi Azerbaycan’da son yıllarda artış gösteren boşanma olgusunun nedenlerini belirlemek ve bireylerin, boşanma sonrasında yaşadıkları zorlukları saptamaktır.

İş bu çalışmada daha önceden araştırmacı tarafından hazırlanmış ve kişisel bilgileri gizli tutulan “Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlükler Anketi” ile veri toplanmıştır. Toplanan verilerin frekans ve yüzdelik dağılımları, SPSS programı ile analiz edilmiştir. Toplanan veriler bulgular ve yorumlar bölümünde yorumlanmıştır.

Elde edilen bulgular cinsiyet, yaş, eğitim durumu, meslek, yaşanılan yer, evlenme şekli, ve çocuk sayısına göre fraktansa edilerek incelenmiş ve yorumlanmıştır.

Eğitim ve maddi durumun kadınlar arasında boşanmaya etki eden etkenlerden olduğu saptanırken evlilik şekli ve çocuk sayısı ile beraber yaşanılan mekanların da olumsuz etki ettiği saptanmıştır. Birçok birey ekonomik özgürlüğü ve yaşadığı mekân, içinde bulunduğu sosyal çevre yüzünden boşanma eylemini gerçekleştiremediği veya çok zor gerçekleştirdiği görülmektedir.

Araştırmanın bir diğer odak noktası ise bu süreçte bireylerin psikolojik destek alıp almadıklarını saptamak idi. Yapılan araştırma sonucunda boşanma sırasında ve sonrasında bireylerin ruhsal olarak çok yıprandığı fakat uzaman desteğinden kaçındıklarını ortaya koymuştur.

Anahtar Sözcükler: *Boşanma, boşanma süreci, evlilik şekli, çocuk velayeti, boşanmaya etki eden faktörler, Azerbaycan'da boşanma.*

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Gunel Humbatova
	Numarası	174211001012
	Anabilim/Bilim Dalı	Aile Danışmanlığı Anabilim Dalı / Aile Danışmanlığı Bilim Dalı
	Programı	(X)Tezli Yüksek Lisans () Doktora
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Gamze Aksan
	Tezin Adı	Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlükler: Azerbaycan Örneği

ABSTRACT

Divorce is the terminology given to the termination stage of the marriage institution. Divorce is a process that leaves a physical and psychological mark on individuals. During and after the act of divorce, there may be changes, difficulties and even conveniences experienced by both divorced individuals while establishing a new life for themselves and in this process. Especially in the last quarter of our century, divorce cases are increasing all over the world compared to previous periods.

The aim of this research is to determine the reasons for the divorce phenomenon that has increased in Azerbaijan in recent years, as it is all over the world, and to determine the difficulties experienced by individuals after divorce.

In this study, data was collected with the "Reasons for Divorce and Difficulties Encountered After Divorce Questionnaire", which was previously prepared by the researcher and whose personal information was kept confidential. The frequency and percentage distributions of the collected data were analyzed with the SPSS program. The collected data were interpreted in the conclusion and recommendations section.

The findings were analyzed and interpreted by fracturing them according to gender, age, education level, occupation, place of residence, type of marriage, and number of children.

While it was determined that education and financial situation were among the factors affecting divorce among women, it was determined that the type of marriage and the number of children and the places where they lived had a negative impact. It is seen that many individuals are unable or very difficult to realize the act of divorce due to their economic freedom, the place they live in, and the social environment they live in.

Another focus of the study was to determine whether individuals received psychological support during this process. As a result of the research, it was revealed that individuals were psychologically worn out during and after the divorce, but they avoided expert support.

Keywords: *Divorce, divorce process, marriage type, child custody, factors affecting divorce, divorce in Azerbaijan.*

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar	x
GİRİŞ	1

BÖLÜM I

1.1. Araştırmanın Konusu	4
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3 Araştırmanın Sınırlıkları.....	5

BÖLÜM II: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1.1 Boşanma Nedir	7
2.1.2 Boşanma Nedenleri	10
2.1.3 Boşanmanın Sonuçları.....	14
2.1.4 Azerbaycan’da Boşanma ve Boşanma Prosedürleri	18
2.1.4.1. Mahkeme Kararı ile Boşanma	18
2.1.4.2. VVADQ Kararı ile Boşanma.....	19
2.2. Tarihsel Süreçte Azerbaycan Aile Yapısı	21
2.2.1. Zadehan Aileleri	21
2.2.2. Ruhan-i Aileleri	22
2.2.3. Şehirli ve Köylü Aileler (Tüccarlar, Zanaatkârlar, İşçiler, Aydınlar)	23
2.2.4. SSCB Döneminde Azerbaycan’da Aile.....	24
2.2.5. Bağımsızlık sonrası Azerbaycan’da Aile Yapısı.....	25
2.3. Tarihi süreçte Azerbaycan’da Evlilik ve Boşanma	27
2.4 . Günümüzde Azerbaycan’da Evlilik ve Boşanma.....	29

BÖLÜM III: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. Araştırmanın Modeli	36
3.2 Evren ve Örneklem.....	36
3.3. Veri Toplama Aracı.....	37

3.4. Veri Toplama Süreci	38
3.5. Veri Çözümleme Teknikleri	38

BÖLÜM IV: BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Frekans Tabloları.....	39
4.1.1. Cinsiyet Dağılımı	39
4.1.2. Yaş Dağılımı.....	40
4.1.3. Eğitim	41
4.1.4. Yaşamınızın En Uzun Süresini Nerede Geçirdiniz?	42
4.1.5. Meslek Dağılımı	43
4.1.6. Çocuğunuz Var Mı?	44
4.1.7. Çocuk Sayısı.....	44
4.1.8. En Küçük Çocuğun Yaşı	45
4.1.9. Çocukların Velayeti Kimde?	46
4.1.10. Boşandıktan Sonra Nerede Yaşadınız?	47
4.1.11. Eski Eşinizden Nafaka veya Yardım Alıyor Musunuz?.....	48
4.1.12. Maddi Durumunuz Boşanma Öncesi Nasıldı?	48
4.1.13. Boşanma Sonrasında Maddi Durumunuzu Nasıl Değerlendiriyorsunuz?..	49
4.1.14. Nasıl Evlendiniz?	50
4.1.15. Kaç Yıl Evli Kaldınız?	51
4.1.16. Boşanma Sebebiniz Nedir?.....	52
4.1.17. Boşanma Sonrası Hayatınız Nasıl?	53
4.1.18. Boşanma Sonrası Sosyal Çevrenizle İlişkilerinizi Nasıl?	54
4.1.19. Boşanma Sonrası Uzman Desteği Aldınız Mı?	55
4.1.20. Boşanma Sonrasında Karşılaştığınız Güçlükler Nelerdir?	55
4.2. Çapraz Tablolar	56
4.2.1. Cinsiyet Yaş	57
4.2.2. Cinsiyet – Eğitim.....	58
4.2.3. Cinsiyet – En Uzun Yaşanan Yer	59
4.2.4. Cinsiyet - Meslek.....	60
4.2.5. Cinsiyet – Çocuk Sahibi Olma	61
4.2.6. Cinsiyet – Çocuğun Velayeti.....	62
4.2.7. Cinsiyet – Boşanma Sonrası Yaşam.....	63

4.2.8. Cinsiyet – Nafaka	64
4.2.9. Cinsiyet – Boşanma Öncesi Maddi Durum	65
4.2.10. Cinsiyet – Boşanma Sonrası Maddi Durum	66
4.2.11. Cinsiyet – Evlenme Şekli	67
4.2.12. Cinsiyet – Boşanma Sebebi	68
4.2.13. Cinsiyet – Boşanma Sonrası Hayat	70
4.2.14. Cinsiyet – Boşanma Sonrası Sosyal Çevre	71
4.2.15. Cinsiyet – Boşanma Sonrası Uzman Desteği	72
4.2.16. Cinsiyet – Boşanma Sonrası Karşılaşılan Sorunlar	73
4.2.17. Eğitim – Yaşam Yeri	74
4.2.18. Eğitim – Meslek	75
4.2.19. Eğitim – Çocuk Sayısı	76
4.2.20. Eğitim – Çocukların Velayeti	77
4.2.21. Eğitim – Boşanma Sonrası Yaşam	78
4.2.22. Eğitim – Nafaka	79
4.2.23. Eğitim – Boşanma Öncesi Maddi Durum	80
4.2.24. Eğitim – Boşanma Sonrası Maddi Durum	81
4.2.25. Eğitim – Evlilik Şekli	82
4.2.26. Eğitim – Evlilik Süresi	83
4.2.27. Eğitim – Boşanma Nedeni	84
4.2.28. Eğitim – Boşanma Sonrası Hayat	86
4.2.29. Eğitim – Boşanma Sonrası Sosyal Çevre	87
4.2.30. Eğitim – Uzman Desteği	88
4.2.31. Yaş – Çocuk Sahipliği	89
4.2.32. Yaş – Çocuğun Velayeti	90
4.2.33. Yaş – Boşanma Sonrası Yaşam	92
4.2.34. Yaş – Nafaka	94
4.2.35. Yaş – Evlenme Şekli	95
4.2.36. Yaş – Evlilik Süresi	97
4.2.37. Yaş – Boşanma Sebebi	99
4.2.38. Yaş – Boşanma Sonrası Uzman Desteği	101
4.2.39. Yaş – Boşanma Sonrası Karşılaşılan Güçlükler	102

4.2.40. Çocuk Sahipliği – Boşanma Sonrası Yaşanılan Yer	103
4.2.41. Çocuk Sahipliği – Nafaka.....	104
4.2.42. Çocuk Sahipliği – Evlilik Süresi	105
4.2.43. Çocuk Sayısı - Velayet	106
4.2.44. Çocuk Sayısı- Evlilik Süresi.....	107
SONUÇ.....	109
KAYNAKÇA.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
EKLER.....	119

TABLÖLAR

Tablo 1:Cinsiyet Dağılımı.....	39
Tablo 2:Yaş Dağılımı.....	40
Tablo 3: Eğitim Durumu Dağılımı.....	41
Tablo 4:En Uzun Yaşanılan Mekan	42
Tablo 5:Meslek Dağılımı	43
Tablo 6: Çocuk Sahipliği	44
Tablo 7: :Çocuk Sayısı	44
Tablo 8: Çocukların Yaş Dağılımı	45
Tablo 9: Velayet Dağılımı.....	46
Tablo 10: Boşanma Sonrası Yaşanılan Yer	47
Tablo 11: Nafaka Ve Maddi Yardım	48
Tablo 12: Boşanma Öncesi Ve Sonrası Ekonomik Durum İncelenmesi	48
Tablo 13: Boşanma Sonrası Ekonomik Durum Değerlendirmesi.....	49
Tablo 14: Evlenme Şekli.....	50
Tablo 15: Evli Kalınan Süre.....	51
Tablo 16: Boşanma Sebepleri	52
Tablo 17: Boşanma Sonrası Yaşam Kalitesi.....	53
Tablo 18: Boşanma Sonrası Sosyal Çevre Ve Etkileri.....	54
Tablo 19: Boşanma Sonrası Uzman Desteği.....	55
Tablo 20: Boşanma Sonrası Karşılaşılan Zorluklar	55
Tablo 21: Çapraz Tablo/ Cinsiyet Yaş	57
Tablo 22: Çapraz Tablo/ Cinsiyet Eğitim	58
Tablo 23: Çapraz Tablo / Cinsiyet En Uzun Yaşanan Yer	59
Tablo 24: Çapraz Tablo/ Cinsiyet Meslek	60
Tablo 25: Çapraz Tablo/ Cinsiyet Çocuk Sahibi.....	61
Tablo 26: Çapraz Tablo/ Cinsiyet Çocuk Velayeti	62
Tablo 27: Çapraz Tablo/ Cinsiyet Boşanma Sonrası Yaşam	63
Tablo 28: Çapraz Tablo/ Cinsiyet Nafaka.....	64
Tablo 29: Çapraz Tablo/ Cinsiyet Boşanma Öncesi Maddi Durum	65
Tablo 30: Çapraz Tablo/ Cinsiyet Boşanma Sonrası Maddi Durum.....	66
Tablo 31: Çapraz Tablo / Cinsiyet Evlenme Şekli.....	67
Tablo 32(2/2): Çapraz Tablo/ Cinsiyet Boşanma Sebebi.....	69
Tablo 33: Çapraz Tablo/ Cinsiyet Boşanma Sonrası Hayat.....	70

Tablo 34: Çapraz Tablo/ Cinsiyet Boşanma Sonrası Sosyal Çevre	71
Tablo 35: Çapraz Tablo/ Cinsiyet Boşanma Sonrası Uzman Desteği.....	72
Tablo 36: Çapraz Tablo/ Cinsiyet Boşanma Sonrası Karşılaşılan Sorunlar	73
Tablo 37: Eğitim/ Yaşam Yeri	74
Tablo 38: Eğitim/ Meslek.....	75
Tablo 39: Eğitim/ Çocuk Sayısı	76
Tablo 40: Eğitim/ Çocuk Velayeti	77
Tablo 41: Eğitim/ Boşanma Sonrası Yaşam	78
Tablo 42: Eğitim/ Nafak.....	79
Tablo 43: Eğitim/ Boşanma Öncesi Maddi Durum.....	80
Tablo 44: Eğitim/ Boşanma Sonrası Maddi Durum.....	81
Tablo 45: Eğitim/ Evlilik Şekli	82
Tablo 46: Eğitim/ Evlilik Süresi	83
Tablo 47(2/2): Eğitim/ Boşanma Nedeni	85
Tablo 48: Eğitim/ Boşanma Sonrası Hayat.....	86
Tablo 49: Eğitim/ Boşanma Sonrası Sosyal Çevre	87
Tablo 50: Eğitim/ Uzman Desteği.....	88
Tablo 51: Yaş/ Çocuk Sahipliği	89
Tablo 52: Yaş/ Çocuk Velayeti	90
Tablo 53: Yaş/ Boşanma Sonrası Yaşam.....	92
Tablo 54: Yaş/ Nafaka	94
Tablo 55: Yaş/ Evlenme Şekli	95
Tablo 56: Yaş/ Evlilik Süresi	97
Tablo 57(2/2): Yaş/ Boşanma Sebebi	100
Tablo 58: Yaş/ Boşanma Sonrası Uzman Desteği	101
Tablo 59: Yaş/ Boşanma Sonrası Karşılaşılan Güçlükler	102
Tablo 60: Çocuk Sahipliği / Boşanma Sonrası Yaşanılan Yer	103
Tablo 61: Çocuk Sahipliği/ Nafaka.....	104
Tablo 62: Çocuk Sahipliği/ Evlilik Süresi	105
Tablo 63: Çocuk Sahipliği/ Velayet.....	106
Tablo 64: Çocuk Sahipliği/ Evlilik Süresi	107

GİRİŞ

Boşanma kelimesinin akla getirdiği ayrılık aslında kopukluk, duygusal ayrılık, ortak yaşamın sonlandırılması ve çiftler için yeni yaşamın başlangıcıdır. Boşanmayı olumlu veya olumsuz bir eylem olarak nitelendirememekteyiz. Evlilik iki farklı kişilğin beraber yaşamak için karar vermesi ile başlayan sürecin adyken boşanma bu iki bireyin arasındaki duygusal bağın kopması ile oluşan ayrılık sürecinin resmi adıdır. Evlilikler gibi boşanmaların da insan üzerine psikolojik, sosyolojik etkileri oluşmaktadır. Bir çok birey hayatında ceryan eden bu köklü değişiklik sebebiyle zorlanmaktadır. Bu süreçte bazı bireyler uzaman yardımı alırken bazı bireylerin uzman yardımdan kaçındığı gözlenmektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda bireylerin uzaman yardımdan kaçınmasının altında yatan farklı sebepler olduğu saptanmıştır. Kimi bireyler maddi kaygılar nedeniyle kimilerinin ise toplumsal baskı sebebi ile kaçındığı görülmektedir.

Boşanma, evlilik biriminin sona ermesi ve bireylerin yeni bir hayata başlamalarının başlangıcı olarak nitelendirilebilir. Bu, yeni başlangıç evresinde olan bireyler aile ve çevreden destek görmeleri olumlu değerlendirilmektedir. Fakat bu destek bazen olumsuz etkiler de oluştabilmektedir. Unutulmamalıdır ki, bu değişim bireyler üzerinde kalıcı etkiler bırakabilmektedir. Bu sebeple bireylerin aile ve yakın çevresinin dışında profesyonel destek almaları gelecek hayatlarında olumlu etkiler sağlayacaktır. Özellikle ayrılık sonrasında oluşan stres, kaygı ve travmaları aşması için bireyin profesyonel yönlendirmesi daha uygundur.

Her boşanma sebebi ve her boşanmış bireyin süreci, hem kendine özgü iken hem de ortak benzerlik göstermektedir. Mesela şiddete maruz kalmış bir kadın veya aldatılmış bir eş, bu gibi sebepten dünyada her gün milyonlarca boşanma vakası gerçekleşirken aslında her birey için bu sebep özel bir anlam ifade etmektedir. Bu nedenden her bireyin duygu durumu kendine özgü şekillenmektedir. Bir birey bunun üstesinden kolaylıkla gelirken, başka bir birey üstesinden gelemeyebilir ve derin depresyona düşebilir. Bazı bireylerin boşanma sonrası daha güçlü bir karaktere dönüştüğü görülürken, bazılarının ise uzun süre toparlanmadığı görülmektedir. Boşanma sonrası, yaşam mücadelesi kolaylaştıkça travma ve strese azalma görülmektedir.

Boşanma taraflar için travmatik bir süreçtir. Bu süreci yönetmek oldukça karmaşıktır. Gümümüz dünyasının en yaygın sorunlarından biri olan boşanmalar aileler üzerinde olumsuz etkiler bırakmaktadır. Boşanma sonrasında bireylerdeki değişim olumlu veya olumsuz olabilirken çocuklar üzerindeki etkisi olumsuz olarak değerlendirilmektedir. Hiçbir çocuk parçalanmış ya da kötü aile yaşantısı ile kolay mücadele edemez. Bu süreç onlarda derin izler ve ciddi davranış bozuklukları oluşturur. Öyle ki bu durum onların hayatları boyunca bir eksiklik olarak hissedilmektedir. Bu sebepten dolayı, çocuklu ailelerin evliliklerini sonlandırmaları özellikle Azerbaycan'nın da içinde bulunduğu doğu toplumlarında olumlu bakılmamaktadır. Yine de dünyanın her yerinde yaşandığı gibi Azerbaycan'da da son zamanlar evliliklerde boşanma oranı genç nüfusta artmaktadır.

Azerbaycan'nın eski aile yapısında boşanma oranı ne kadar düşükse yeni aile yapısında boşanma oranı bir o kadar yüksektir. Bu artışta birçok farklı faktör bulunmaktadır. Bu çalışmada boşanmaya etki eden faktörler ve boşanma sürecinde ve sonrasında bireylerin yaşadığı sorunlar incelenmiştir. İş bu çalışma, dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm araştırmanın konusu, amacı, sınırlılıkları ve önemi üzerinde durulmuştur. Çalışmanın ikinci bölümünde ise tarihi süreçte Azerbaycan aile yapılarındaki evlilik ve boşanma süreçleri kapsamlı olarak incelenmiştir. Tezin ikinci bölümünde tarihi süreçte Azerbaycan'da yaşam sürmüş aile yapıları; Zedegan aileleri, Ruhani aileleri, Şehirli ve Köylü aileleri, SSCB dönemi aile ve bağımsızlık sonrası Azerbaycan aile yapısı ele alınarak tek tek incelenmiştir. Ailelerin, evlilik ve boşanmaya bakış açısı ele alınmıştır. Yapılan araştırma sonucunda Zedegan ve Şehirli ailelerindeki boşanma oranı Ruhani ve Köylü ailelerinden daha fazla olduğu saptanmıştır. Bunun sebebi bu aile yapılarının boşanmaya olan bakış açısıdır. Özellikle Ruhani ve Köylü ailelerindeki boşanmaların gerçekleşmemesindeki sebep toplumsal baskı idi.

SSCB döneminde bütün dünyada olduğu gibi Azerbaycan aile yapısında da ciddi kültürel ve küresel değişiklikler gözlemlenmiştir. Bunun sebebi ise küreselleşme sonucu aile yapısında zayıflamaların oluşmasıdır. Daha öncesinde toplumun en mahrem yapısı olan aile kurumu devamiyet fikrinden uzaklaşmıştır. Çocukların anne ve babasından aldığı soy devamlılığı eskisi kadar kutsal olarak nitelenmemiştir. Bütün dünyada olduğu gibi Azerbaycan'da da cereyan eden olumsuz etkenler, ekonomik sıkıntılar gençlerin aile kurmasına olumsuz etki etmekte idi. Azerbaycan'da

bağımsızlık sonrasında sürecin belirsiz olması bu kaygılarda daha da artışa sebep olmuştur. Aile ve evlilik kurumunun, eski manevi değerlerini kaybettiği saptanmıştır.

Tezin üçüncü bölümde araştırmanın yöntemi ele alınmıştır. Kapsam ve sınırlılıklar belirlenmiştir. Araştırmanın modeli, veri toplama aracı ve süreci, veri çözümleme teknikleri yer almaktadır. Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinde anket çalışması yapılmıştır. Daha önceden belirlenmiş anket soruları deneklere sorularak veri elde edilmiştir. Toplanan veriler SPSS programı ile taranarak istatistiksel çözümleme yapılmıştır.

Tez çalışmasının son ve dördüncü bölümünde ise elde edilen veriler frekans dağılımları ile tabloleştirilmiştir. İş bu bilgiler bireylerin cinsiyet, eğitim durumu, meslek vb. göre kategorize edilerek yorumlanmıştır. Çalışmada boşanmaya etki eden sosyal değişkenlerle birlikte boşanma sürecinde ve sonrasında bireylerin psikolojik kendini nasıl hissettiği, sosyal hayattaki konumu, ekonomik sınırlılıkları ve dahi tekrardan hayata tutunmada yaşadıkları değişimleri ele alınmış ve yorumlanmıştır.

BÖLÜM I

1.1. Araştırmanın Konusu

Boşanma, eşler arasındaki hukuki, duygusal ve cinsel birlikteliğin sona erdirilmesidir. Evliliğin yasal bağı mahkeme süreciyle sonlanmakta, duygusal bağın sona ermesi ise uzun zaman almaktadır. Toplumsal baskılar ya da bireylerden kaynaklanan sorunlar nedeniyle biten evliliklerde zamanla sınırlı olan yoğun bir stres söz konusu olmaktadır. Boşanma ile yalnızca “eş olma” durumu sona ermemekte, bu sonuç beraberinde çeşitli sosyal ve psikolojik sorunları getirmektedir. Boşanma ve evlilik, çok boyutlu ve karmaşık olgulardır. Boşanma sürecinin her insanda farklı etkileri ve zamanlaması olmakla birlikte, ortak bazı noktalar bulunmaktadır.

Boşanma, her bireyde farklı seyreden bir kriz süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu süreçte ilk olarak ciddi anlamda boşanma düşüncesi başlar, daha sonra eşlerin çeşitli sorunlarla birlikte yaşadığı ayrılıkla bu durum belirginleşir ve yeniden bir yaşam kurulması olasılığı ile sonuçlanır.

Bu çalışma boşanma sorunu ile ilgili olarak, boşanma nedenlerinin ortaya konulması ve boşanmış bireylere yönelik koruyucu ve destekleyici çalışmaların güçlendirilmesi konusunda katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı son yıllarda Azerbaycan’da hızla artan boşanma vakalarının sebeplerini araştırmak ve sonrasında yaşanan sorunları saptamaktır. Azerbaycan’da önlemeye yönelik birçok proje gerçekleştirilmesine rağmen son 10 yılda boşanma vakalarında artış görülmektedir. 2007 yılında 81758 evlilik, 8340 boşanma gerçekleşirken bu rakam 2016 yılında 66771 evlilik 13114 boşanma olarak değişmiştir. Yıllar içinde evlilik azalırken boşanma vakalarının arttığı saptanmıştır.

Araştırmamızın amacı; Azerbaycan’da yaşayan boşanmış bireylerin, boşanma nedenlerini belirlemek ve boşanma sonrasında karşılaştıkları güçlükleri ortaya koymaktır.

Araştırmanın alt amaçları:

Cinsiyet, yaş, eğitim durumu, meslek, en uzun süre yaşanan yer, evlilik şekli ve süresi, çocuk sahibi olma, çocuk sayısı ve en küçük çocuğun yaşı, velayet durumu, boşanma sonrası yaşanan konut, boşanma sonrası genel yaşam algısı, ruh sağlığı desteği, kendisi için nafaka alma durumu, boşanma öncesi ve sonrası maddi duruma göre;

- a) Ailenin oluşması, eşler arası ilişki ve çocuk sahibi olmanın boşanmaya etkileri,
- b) Boşanma nedenlerinin belirlenmesi ve bu konuda önleyici çalışmalar üretilebilmesi,
- c) Boşanmış bireyler için, koruyucu ve destekleyici çalışmalar yürütülebilmesi,
- d) Ülkede yaşanan boşanma sorununa yönelik sosyal politikaların güçlendirilmesi ve boşanmalar konusunda yapılacak olan diğer araştırmalara kaynak oluşturma amacını taşımaktadır.

1.3 Araştırmanın Sınırlıkları

Son yıllarda dünya çapında evlenme ve boşanma oranlarında ters bir orantı gözlenmektedir. Bu çalışmada boşanmanın sebepleri ve sonrasında bireylerin yaşadıkları sorunlar ele alınacaktır. Araştırma evreninin genişliği ve yapılacak araştırma çalışmasının zaman sınırlaması olmasından dolayı iş bu çalışma Azerbaycan örneği ile sınırlandırılmıştır.

Araştırmanın bir diğer sınırlılığı ise 2019 yılında Dünya geneldinde yaşamı kısıtlayan Covid-19 salgını nedeniyle alınan karantina sınırlamaları nedeninden araştırmaya sadece çevrimiçi internet üzerinden katılabilecek boşanmış deneklerin katılımıştır.

1.4 Araştırmanın Önemi

Boşanma sorununun özellikle son yıllarda büyük bir artış göstermesi ve bu durumun toplumsal bir sorun olarak gündeme gelmesi, konuyla ilgili daha kapsamlı araştırmalar yapılması ve sorunun çözümüne yönelik projeler geliştirilmesi bakımından önem taşımaktadır.

Azerbaycan Devlet İstatistik Kurumu (ARDSK)'nin verdiği bilgiye göre 2019 yılı boşanma sayısı, 17114'e yükselmiştir.

Evlenmek suretiyle bir araya gelmiş insanların, boşanma kararı almalarında pek çok neden söz konusu olabilmektedir. Zamanla değişen ve modernize olan yaşam koşulları, rekabetçi ortam, maddi kaygılar vb. nedenler aileleri bağımsız yaşamaya itmektedir.

BÖLÜM II: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Kavramsal ve Kültürel Açıdan Boşanma

Bu bölümde kavramsal ve kültürel açıdan boşanma, boşanma nedenleri, boşanma sonrası karşılaşılan güçlükler ele alınmıştır. Tarihi süreçte Azerbaycan'da yaşayan aile yapıları ve onların evlilik ve boşanmaya olan bakış açıları incelenmiştir.

2.1.1 Boşanma Nedir

Evliliğin amacı eşlerin kurdukları yuvayı “ölüm ayırana kadar” devam ettirmektir. Bazı olaylarda veya yaşantılarda evliliğin bozulması gerçekleşebilir. Bu gibi olaylarda yasal olarak başlayan evliliğin yine yasal olarak sonlandırılmasına boşanma adı verilir. Her toplumda sosyal bir olgu olarak nitelendirilen boşanma; eşler arasında yaşanan bireysel, kültürel veya ekonomik çatışmaların çözüme kavuşamaması sonucunda birlikteliklerin sona erdirilmesidir (Sarpkaya, 2013, s. 29).

Boşanma, bir çiftin aile içindeki yükümlülüklerinin resmi olarak sona ermesidir. Evliliğin gerçekleştirilmesini ve sona ermesini düzenleyen Aile Kanunu'na göre sadece devlet kurum ve kuruluşlarınca yapılan ve feshedilen evliliklerin yasal önemi vardır. "Duygusal Boşanma"- Evlilikte yeteri kadar "biz" olamadıkları için eşlerin (karı ve koca) ayrı evlerde yaşama kararı alması yasal olarak boşanma sayılmamaktadır (Aile Mektebi, 2021).

Gerçekte boşanma; ölüm dışında evliliğin sonlandırılmasının başlıca nedenlerinden biridir (Gençcan, 2013). Öncelikle kanuna dayalı bir nedene bağlı olarak karı-kocadan birbirine dava açması sonucunda ve hâkimin kararı doğrultusunda somutlaşır. Boşanma sosyolojik açıdan değerlendirildiğinde evlilikten beklentilerini karşılamayan çiftlerin duygusal, cinsel, hukuki, ekonomik ve fiziki birlikteliğini yasal yollara başvurarak sonlandırılması şeklinde tanımlanabilir. Boşanmanın psikolojik düzeydeki değerlendirilmesi ise aile bütünlüğünü, birliğini bozan aileyi parçalayan ve bu süreçte tüm aile bireyleri ile beraber onların yakın çevrelerini de etkileyen daha içsel süreçleri ifade eder (Aksan G. , 2013)

“Boşanma, evlilik kadar eski bir kurumdur. Belli bir kültür düzeyine ulaşmış ve evliliği sosyal bir kurum olarak kabul etmiş toplumlarda boşanma hakkı, bazı yasa ve geleneklerle kısıtlanmış; fakat hiçbir zaman ortadan kaldırılmamıştır” (Yıldırım, 2004, s. 59.60).

Toplumsal açıdan boşanmaya sıcak bakılmamakta, boşanmanın hem eşlere ve çocuklarına hem de yakınlarına ve topluma zarar verdiği düşünülmektedir (Sandalcılar , 2012). İlk yaklaşımda boşanma eşleri ve aile bireylerini ilgilendiren bir konu gibi görülse de gerçekte toplumu ve sosyal düzeni ilgilendiren konudur. Ailenin sağlamlığı toplumların sosyal yapı ve ahengi, kültürel kimliğini, yasal düzeni ve nüfusunu oluşturan önemli temel nedenlerdendir. Bireyler arasındaki özel ilişki gibi görülen aile toplumun çekirdeğini oluşturmakta, bu sebeple devlet ve toplum ailenin kurulması, korunması ve sona ermesi ile yakından ilgilenmektedir (Özgüven , 2000). Keskin’e göre, boşanma sadece eşleri değil, o aileyi oluşturan ve ileride aile kuracak olan çocukları doğrudan etkilediği gibi, eşlerin yakınları da meydana gelen bu olaydan etkilenebilmektedirler. Bu durumdan çok sayıda birey, doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenmektedir (Keskin, 2007).

Aile sosyolojik olarak toplumun en küçük ancak temelini oluturduğu için toplumlar tarafından önem arz etmektedir (Geçikli, 2008). Özellikle doğu toplumlarında dini ve kültürel kodların ağırlığından dolayı hukuki olarak kabul görmüş boşanma eylemi toplumsal olarak çok da kabul gördüğü savunulamaz. Yüzyılımızın son çeyreğinde bu konuda yapılan araştırmalar ve psikolojik destekler bireylerin boşanma eylemini gerçekleştirirken toplumda kendini iyice yalnız hissetmemisine olanak sağlamaktadır.

Boşanma zaman ve mekân ayırmadan birçok toplumda varlık gösteren sosyal bir olgudur. Evlilik birliğinin sonlandırılması ile ale birliği dağılarak krizlerin ortaya çıkmasına, travmaların meydana gelmesine sebep olur. Gerçekte aile birliğinin devamını önemseyen, özellikle de boşanma sonrası çiftler ve varsa onların çocukları üzerindeki çok yönlü olumsuz etkilerini bilen ve bazı kalıcı problemlere yol açabilen kapasitesini

gözöünde bulunduran herkes için aslında boşanma istenmeyen bir durumdur (Aksan & Sönmez Altıntaş, 2019).

Ruh Sağlığı ve hastalıkları uzmanı Prof.Dr İrem Yaluğ Ulubil evliliği bitirmenin bazı durumlarda zorunlu olduğunu belirtmektedirç Ulubile göre; Boşanmak zor ama bazen verilmesi zorunlu bir karar haline gelebilir.Her aile ve çift boşanma kararı öncesinde, boşanma süresinde ve sonrasında belirli süreçlerden geçer. Ulubil boşanma eylemininin üç ana (boşanma öncesi, boşanma sırasında ve boşanma sonrasında) sürecini aşağıdaki gibi nitelendirmiştir;

BOŞANMA ÖNCESİ: Duygusal olarak uzaklaşılan, artık bazı şeylerin eskisi gibi olmadığı hissedilen dönemdir. Evde tartışmalar artar ve paylaşımlar belirgin düzeyde azalır. Eşlerden biri ya da ikisi artık sonlandırma kararını düşünmeye başlamıştır.

BOŞANMA SIRASI: Bu süreçte eşlerden birisi daha kararlı ve güçlü olurken diğer eş, güçsüz, çaresiz, yalnız, hüznü, yıkılmış, depresif, kızgın hissedebilir. Ailenin diğer bireylerinin boşanma hakkında bilgisi olur. Kararlara müdahale edilmemesi, görüş belirtilmemesi eşler açısından daha sağlıklı olacaktır. Çocuklar bu devrede yaşadıkları endişeler ile ilgili olarak rahatlatılmalıdır.

BOŞANMA SONRASI: Yaşama yeni bir başlangıç yapma zamanı gelmiştir. Eşlerden bazıları bunu başarabilirken bazıları ise bu süreçten daha yorgun çıkabilir. Bu süreci kabullenememe, yaşanan pişmanlık duyguları , gelecekle ilgili kaygılar , ne yapacağını bilememe gibi duygular yaşanabilir. Gelecekle ilgili plan yapma, yaşamdan ve ilişkilerden yeni şeyler bekleme , bunlar için çaba gösterme kişinin artık sağlıklı olduğunun bir göstergesidir (Ulubil , 2021).

Boşanma bir son değil yeni bir başlangıçtır. Fakat bu durum düşünüldüğü kadar kolay olmuyor. Ülkemizde yaptığımız araştırma sonucunda genellikle erkeklerin bu süreci kadınlardan daha kolay atlattığı saptanmıştır. Kadınlar evlilikleri boyunca yaşadıkları zorluklar, anlaşmazlıklar sonucunda oluşan derin yaralarlarıyla yaşamaya mücadele

ederler. Bu sebepten bastırılmış bir biçimde iç varlıklarında öfke, kin, acı, pişmanlık gibi pek çok farklı duyguyu bir arada hissederler. Kişi kendini her anlamda kaybetmiş hisseder. Yapılan bazı araştırmalarda (Aseltine ve Kessler, 1993; Simon ve Marcussen, 1999) boşanmanın kadın ve erkek üzerindeki etkilerinin farklılıklar gösterdiği, boşanma durumunda kadınların ruh sağlığının, erkeklerden daha kötü etkilendiği gözlenirken, bazı araştırmalarda küçük ya da önemsenmeyecek etkiler bulunmuştur (Timur, 2008).

Kişi özellikle boşanma evresinde ve sonrasındaki yas evresinde her şeyin onun içi bittiğini, dibe vurduğunu düşünür. Fiziksel ayrılmadan sonra gelen yas aşaması, eşin psikik kaybıyla ve ortak anıların, yaşanmışlıkların ve duyguların kaybıyla ilişkili üzüntü duygularını kapsamaktadır. Birey sadece eşini kaybetmemiştir. Bir bakıma, hayat arkadaşını, cinsel partnerini, ev arkadaşını ve ebeveyn ortağını kaybetmiştir. Boşanan bireyin bu kayıplarla yüzleşmesi ve bunları içselleştirmesi yas aşamasını geçebilmesi için önem taşımaktadır. Boşanan eşler yas aşamasından sonra ikinci ergenlik aşamasına yol almaktadırlar. Özgürlük ve keşfetme duygusu bu dönemde bireylere eşlik etmektedir. Boşanan birey, ihtiyaçlarını ve ilgilerini belirleyerek toplum içerisinde kendisini yeniden konumlandırmaya çalışmaktadır (Körük & Sapmaz, 2019).

2.1.2 Boşanma Nedenleri

Boşanma, modern dünyanın en önemli problemlerinden biri olarak kabul görmektedir. Bu konuda her ülkede değişik çalışmalar yapılmaktadır. Çünkü boşanma toplumu psikolojik, sosyal ve ekonomik nedenlere bağlı olarak farklı açılardan etkilemektedir (Doğan, 2006, s. 1008). Evlilikte yaşanan sorunların birçok nedeni olabilmektedir. Tarafların birbirilerinden beklentilerinin karşılanamaması, iletişim sorunları, sevgi ve saygının azalması, kültürel farklılıklar, cinsel sorunlar, erk mücadelesi, maddi konular, kötü alışkanlıklar, ilişkide başka birinin varlığı bunlardan bazıları olarak belirtilebilir (Şendil & Kızıldağ, 2005, s. 124).

Sosyal bir yapı olan ailenin sonlanma nedenlerine bakıldığında genel olarak işsizlik, kıskançlık, aldatma, fikir ayrılıkları, eşler arasındaki maddi dengesizlik, kadına şiddet, kötü alışkanlıklar, eşlerden birinin işkolik olması, kültür farklılıkları, cinsel ve psikolojik sorunlar ve başka genel farklılıklar olarak sıralamak mümkündür (Gündüzalp , 2018).

Boşanmaya giden yolda aldatma bazı durumlarda tek bir sorun olarak gösterilse de evlilikte yalnızlık, ilgisizlik ve cinsel sorunlar, eşlerden birinin diğerini duygusal destekten mahrum bırakması, iletişimsizlik ve karşılıklı suçlamalar, küfür ve değersizleştirme, aşırı kıskançlık ve baskı, aile ve evle ilgili sorumlulukların yerine getirilmemesi, çocuklarla ilgilenilmemesi, geçim sıkıntısı, evlilikle ilgili beklentilerin gerçeğe uyuşmaması gibi sorunlar bireyleri boşanma kararı almaya itebilmektedir (Akçapar & Egbatan, 2020).

Evlilikler toplumumuzda sadece iki kişi arasında gerçekleşen bağ olmaktan ziyade, eşlerin ailelerinin de sorunlara ortak olduğu, hatta sorun çıkmasına yol açtığı; erkeklerin üzerindeki toplumsal baskının ve ekonomik sorunların aile içi şiddeti tetiklediği; yaşam tarzı değişikliği ya da homogami (benzer sosyoekonomik statüden gelen) dışı evliliklerin hüsrarla sonuçlanabildiği gerçeğini ortaya sermektedir (Akçapar & Egbatan, 2020).

20. yüzyılın son dönemlerinden önce aile bağlarının güçlü olması ve dini inançların etkili olması nedeniyle boşanmalara sıklıkla rastlanmamakta, boşanan kadınlara ise toplumsal açıdan önyargılı olarak yaklaşılmaktaydı (Arıkan, 1992). Globalleşen dünyada toplum ve kültür de değişime uğramaktadır. Bu değişimlerden aile yapısı da doğal olarak etkilenmektedir. Kentleşmeye bağlı olarak kadının toplumsal konumunda değişim olmuş, kadın haklarına yönelik bilinçlenme kazanılmış, eğitim düzeyi yükselen kadın kamusal alanda yer almaya başlamıştır. Bu gelişmeler, ailenin yaşam düzeyine olumlu katkı yapmış olsa da aile içi ilişkiler konusunda rol çatışmalarına sebebiyet vermiştir. Diğer yandan evliliğe ilişkin anlayış değişmiş, “mutluluk” vurgusu ön plana çıkarılmıştır (Yörükoğlu A. , 2000).

Günümüzde boşanmalarının artmasının nedenlerine bakıldığında bunun daha çok toplumsal yapıdaki değişimlerden kaynaklı olduğu görülmektedir. Özellikle kadının sosyal konumundaki değişimin etkili olduğu önemli bir gerçekliktir. Kadının ekonomik bağımsızlığının artması, aile yapısındaki değişimler, boşanmanın yasalarca daha kolay hale getirilmesi, halkın tutumlarının boşanmış bireylere karşı değişmesi gibi nedenler boşanma rakamlarında artışı beraberinde getirmiştir. Bu noktada sadece kadının çalışmasının değil, çalışma hayatına katılması sonucunda kendine yetebilir hale gelmesinin onu daha güçlü kılmasıyla boşanma kararını daha kolay verebildiği akılda tutulmalıdır (Aksan & Sönmez Altıntaş, 2019).

Boşanmaların artışıyla birlikte evlilik süresi de kısalmıştır. İstatistiki veriler incelendiğinde evliliğin ilk beş yılında gerçekleşen boşanmaların diğer yıllara göre daha fazla olduğu görülmüştür. Boşanma ve erken boşanmaların artışında eşler arası denklik meselesi önemlidir. Buna göre, sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve inanç gibi açılardan eşlerin denk olmaları evliliğin sürdürülmesi açısından önemli görülmektedir (Kaya & Eren, 2020, s. 710).

Ülkelere göre evlilik sürelerine baktığımızda, diğer Sovyet sonrası ülkelerde olduğu gibi Azerbaycan'da da boşanmaların ağırlıklı olarak 5 yıla kadar olan evlilik döneminde gerçekleştiğini görüyoruz (Mamadov, 2018).

Azerbaycan'da 2015'den sonra hızla artan boşanma vakalarının sebepleri aşağıdaki şekilde katagorize edilmiştir.

- 1- Kadınların erkeklerle iktidar mücadelesi: Kadınlar, “Ben ne dersem o olur” davasında evliliklerini eşitlik ve özgürlük adına baskı korkusuyla kaybederler.
- 2- Aldatma: Erkeklerin toplumda eşleri dışında pek çok seçeneği vardır. Son yıllarda artan sanal arkadaşlıklar da aldatma oranını artırmaktadır.

- 3- Ailelerin etkisi: Genellikle erkeğin ailesinin boşanmayı etkilediği söylenir, ancak bugün, ülkemizde bir kadının ailesi, bir erkeğin ailesi kadar boşanmada tetikleyicidir.
- 4- İletişim hataları: Kadın ve erkeğin yaratılış farklılıkları ile birlikte, iletişimde de farklıdırlar. Bunu dikkate almamak iletişimde hatalara yol açmakta.
- 5- Maddi sebepler: Çalışan kadınlarda “Benim de param var” iddiası, çalışmayanlarda ise "kimsenin gerisinde kalmak istememe" düşüncesinden doğan aşırı tüketim arzusu, karı koca arasında önemli bir sorun haline gelmekte.
- 6- Ayrılma taktiği: “Boşanalım ozaman” diyen taraf aslında istemeyen taraf oluyor bazen. Fakat karşı tarafı yola getirmek için bir taktik olarak kullılmakta bu yöntem. "Benim istediğim gibi olmuyorsa, ayrılalım” yapılan incelemelerde bu taktik daha çok kadınlar tarafından kullanılmakta. Tehdit yöntemi erkeklerde kadınların düşündüğü kadar etkili bir yöntem olmamakla birlikte bazı evliliklerin zarar görmesine yol açabiliyor.
- 7- El alem ne der: bu düşünce toplumumuz arasında en yaygın düşüncelerden birisidir. Sadece evlenme ve boşanma meselelerin de değil birçok şahsi meselerde bireylerin el alem baskısından sağlıklı kararlar alamadıkları bilinmektedir. Evlilikte yaşanan sanal veya sanal olmayan aldatmada kadınların eşlerine bir şans daha vermek istememesindeki sebepşerden birisi el alemin aldatmayı sineye çekti demesinden duyulan kaygı sebep olmaktadır.
- 8- İdeal Eşi Bulma: Aşk dizileri ve filmler nedeniyle, oradaki gibi bir aşk yaşama hayaliyle ailesinden ayrılıp, hayallerdeki ideal sevgili-eş bulma gerçekleri giderek artmakta. Bu gibi ayrılık sebepleri kadınlar arasında daha sık görülmektedir.
- 9- Geçerli nedenlerle boşanma: Bazı durumlarda boşanma gerçekten gereklidir. Alkol, kumar, uyuşturucu, cinsel ahlaksızlık, sevgisizlik gibi kötü alışkanlıklar, bir tarafın diğerini hapse atmaya kararlı olması, bir

tarafın ısrarı ayrılma arzusu vb. gibi sebeplerin varlığında boşanma kaçınılmazdır (Aile Mektebi, 2021).

Yapılan son araştırmalarda araştırmacılar bir ülkedeki boşanma oranını en fazla etkileyen faktörün ekonomik gelişmişlik düzeyi olduğu sonucuna ulaşıldı. Buna göre kişi başına düşen milli gelir arttıkça boşanma oranı da artıyor.

Boşanma ile en ilgili görünen toplumsal bazdaki diğer değişkenler ise eğitim seviyesinin yüksek olması, kadının çalışma hayatında olması, dindarlığın daha düşük olması ve sosyal aktivizmdir (Birinci, 2019). Clerk & Pearson (1985), boşanmış bireylerden oluşan denek gurubunda yaptıkları araştırmada ; erkek ve kadınların yaklaşık 3/2'sinin kötü iletişimimin evliliklerinde en önemli sorun olduğu düşürlerken, Henslin'e (1992) yaptığı araştırmalarla ise, "dünyada artan boşanmaları uyumsuz cinsiyet rolleri, farklı yaşam kreterleri, ilişkilerin tekedüzleşmesi, aile ve evlilik müessesesine yğklenen anlamın değişmesi, eşler arasında iletişimin azalması, boşanan insanlara kurumsal ve sosyal desteğin artması, değişen kocalık ve kadınlık rolleri, sanayileşme ve şehirleşmenin sebep olduğu toplumsa değişim" gibi sebeplerin boşanmaya yol açtığını savunmuştur (Aktaş, 2011).

Toplumda aileyi zayıflatmak için meydana gelen süreçler, doğası gereği küreseldir. Bu süreçler dünyadaki tüm modern toplumlarda gerçekleşir. Bunların nedenleri de küreseldir. Bu sorunların ortadan kaldırılabilmesi için sebeplerinin net bir şekilde belirtilmesi ve bunlara karşı somut önlemler alınması gerekmektedir. Bu faaliyetler hem ulusal hem de küresel düzeyde paralel olarak yürütülmelidir.

2.1.3 Boşanmanın Sonuçları

Boşanma sürecinde evli çiftler, bir sistem olma durumundan, bireyselliğe doğru bir geçiş yaşamaktadırlar ve bu geçiş doğrusal ve öngörülebilir bir şekilde olmamaktadır. Bu geçiş durumu bireylerin

homeostazisini bozmaktadır ve önemli ölçüde stres yaratmaktadır (Carter & Mc Goldrick, M., 1999).

Boşanmayla birlikte eş ve aile sisteminin kuralları, sınırları, rutinleri ve rolleri değişmeye başlamaktadır ve kısa zamanda gelen bu ani değişimlerin yarattığı stresle baş edebilmek için eşler çeşitli davranış ve savunma mekanizmaları sergilemektedir (Korkut, 2003).

Boşanmada evlilikle yalnız yasal olarak bitmemektedir. Aynı zamanda eşlerin duysal bağları kopmaktadır. Bu süreci Bohannon (1970) boşanmanın tek bir aşamadan oluşmadığını, “altı farklı aşama” süreci olarak görmektedir. Bunlardan ilki eşlerin duysal bağlarının kopması olarak gördüğü (1) “duygusal boşanma”, diğeri yasal olarak evliliğin sonlandığı (2) “yasal boşanma”, maddi ortaklıkların sonlanması (3) “ekonomik boşanma”, çocukların velayeti ile ilgili boşanma (4) “aile boşanması”, eşlerin ortak sosyal çevrelerinde oluşan değişimler (5) “sosyal boşanma” ve son olarak yalnızlaşmanın kabul edildiği (6) “psikolojik boşanma”dır.

Hackey ve Bernard Dyadik boşanma Sürecini sekiz etkileşim basamağından oluşmaktadır. Sorunların farkına varma, reaksiyon, fanteziye kaçma, fiziksel ayrılığa, İlişkinin bitişini kabullenme son üç basamak ise hukuki boşanma, psişik boşanma ve özerkliktir (Körük & Sapmaz, 2019). Boşanmanın başlangıcından sonuna kadar geçtiği hiçbir aşama ve asamak kişiler için kolay değildir mutlaka taraflar arasında durumu kabullenme veya duruma karşı verilen tepkiler farklılık gösterebilir fakat her iki taraf için de bu süreç ağırlı ve sancılı geçmektedir. Hackey ve Bernard Dyadik’e göre özellikle psişik boşanma evresi, boşanma sonrasında oluşan, eski eşlerin içsel dünyalarındaki ayrılışlarını ifade etmektedir. Özerklik ise, boşanma sonrası dönemde, hayata tekrar adapte olabilmeyi, yeni sorumluluklar alabilmeyi, yeni rollere uyum sağlayabilmeyi ve kısacası hayata yeniden katılabilmeyi tanımlamaktadır (Körük & Sapmaz, 2019).

Boşanma zaman ve mekân ayırmadan birçok toplumda varlık gösteren sosyal bir olgudur (Aksan & Sönmez Altıntaş, 2019). Boşanma, tüm dünyada olumsuz olarak görülür. Aynı zamanda boşanma, bireyleri ruhsal olarak olumsuz etkilemektedir (Gündüzalp , 2018). Boşanma sonucunda aile parçalanmakta ve bireyler yeni problemlerle baş başa kalmaktadır (Yörükoğlu A. , 2007). Boşanmak psikolojide kayıp türleri arasında sayılmaktadır. Kayıp sonrası kaybın boyutuna göre bireylerin yas tuttuğu saptanmış bir gerçektir. Yas süreci her bireyin psikolojik durumuna göre değişiklik göstermektedir. Uzmanlar boşanma sonucunda bireylerin durumu kabuulenme sürecinden önce yas tutma eylemini gayet normal karşılamakta. Zira boşanma İ.Y. Ulubil'e göre bireyde birden fazla şeyin kaybına yol açmaktadır. Ulubil bu kayıpları aşağıdaki gibi katagorize etmiştir;

- Aşk, tutku, beraberinde evlilik,büyük bir heyecanla başlar ve geleceğe dair çok sayıda umudun, beklentinin oluşması temeldir. Ne kadar kötü giden bir ilişki olursa olsun, ayrılıkla beraber yoğun bir hayal kırıklığı ve hüznün yaşanabilir.
- Eşten ayrılmak bir kayıptır ancak kaybedilen sadece eş değil, aynı zamanda teoride sonsuza dek süremesi öngörülen aile olma, eğer çocuk yoksa çocuk sahibi olma, aidiyet duygusu, beraber edinilen alışkanlıklar, arkadaşlıklar, beraber yaşlama /yaşlanma fikri, ortak hayallerin de kaybı söz konusudur.
- Evliliğin dinamiklerinden ve ideallerinden kopmak eşin kendisinden ayrılmaktan çok daha uzun zaman alabilir.
- Bir diğer yanda boşanma, kişide başarısızlık duygusunu da tetikleyen bir karardır. Ayrılık kararıyla, toplumun gözünde 'evliliğini mutlu bir şekilde yürütmeyi başaran birey' tanımını da kaybetmiştir.
- Bozulan rutin, yaşanan evden arkadaşlara kadar hissedilen geniş bir değişim alanı, kişinin adapte olabilme becerilerini zorlayıcı, dolayısıyla stres düzeyini fazlasıyla arttıran bir yaşantıdır. Ve bir

adaptasyon sürecini gerektirir. Bu süreç sıklıkla iyilik ve kaygı hallerinin birbirini izlediği, iç içe geçtiği dalgalı bir dönemdir (Ulubil , 2021).

Boşanma konusunda dünyada birçok araştırma yapılmıştır. Örneğin Amerika’da farklı yaşam tarzları, kumar, madde bağımlılığı, kadına yönelik şiddet çeşitleri (ekonomik, fiziksel ve psikolojik) ve cinsel uyumsuzluklar boşanma nedenleri arasında sıralanmaktadır (Ambert, 1984). California’da boşanma başvurusu yapan bin yüz denek ile yapılan çalışmada boşanmanın, eşler arasındaki çatışmadan kaynaklı olduğu görülmüştür (Mnookin, 1975).

Azerbaycan’da ise son yıllarda yapılan araştırmalarda kadınların ekonomik bağımsızlıklarının artması, aile içi çatışmalar, aldatma, fikir ayrılıkları boşanma nedenleri arasında görülmektedir (Qurbanlı, 2015). Genel olarak boşanmanın etkileri incelendiğinde kadınların erkeklerden daha çok zarar gördüğü tespit edilmiştir. Kadınların aile içi şiddeti kabullenmeyerek şiddet uygulayan eşlere bir direnç göstermekte ve boşanma yoluna gitmekte. Dolayısıyla geleneksel rollerin yıkılması ile şiddet, boşanmanın bir nedeni haline gelmektedir (Karal & Aydemir, 2012, s. 32-33).

Boşanmada kadınların rollerindeki değişimler önem teşkil etmektedir (Uğur, 2014, s. 296) . Ekonomik özgürlüğe sahip olmak, kadınlar açısından yalnız yaşayabilecekleri düşüncesini uyandırmakta ve özellikle gelişen ekonomilerde ücret artışlarıyla birlikte boşanmaya daha kolay karar verilmektedir (Kutlar, Erdem , & Aydın, 2012, s. 165). Araştırmalar sonucunda kadınların çalışma hayatına girdikleri ve özellikle göç alan şehirlerde boşanma oranları oldukça yüksek olduğu kanısına varılmıştır (Karal & Aydemir, 2012, s. 8). Yapılan araştırmalar sonucunda Azerbaycan’daki boşanmalarda kadınların daha çok etkilendiği psikolojik ve ekonomik olarak zarar gördüğü gözlemlenmiştir (Qurbanlı, 2015).

2.1.4 Azerbaycan'da Boşanma ve Boşanma Prosüdürleri

Türkiye'den farklı olarak Azerbaycan uygulamasında mahkemeye gitmeden de boşanmak mümkündür. Mahkeme dışı boşanma kurumu İtalya, Norveç, Danimarka, Rusya ve diğer birçok ülke hukukunda kabul edilmiştir (Ürem Çetinel & Güneş, 2020).

Türk hukukundan farklı olarak Azerbaycan hukukunda iki farklı boşanma şekli benimsenmiştir; mahkemenin boşanma kararı ile ve ilgili kuruma (VVADQ) başvurarak boşanma.

2.1.4.1. Mahkeme Kararı ile Boşanma

Azerbaycan Aile Mecellesi 19. Maddesine göre eğer ailede çocuk varsa ve taraflardan birisi boşanmayı Kabul etmiyorsa bu durumda boşanmak isteyen taraf ancak mahkeme kararı ile boşanabilecektir. Azerbaycanda Aile Mahkemeleri uygulaması şu an için mevcut değildir. Bu konuda uzmanlaşmış mahkemelerin kurulması konusunda çalışmalar yapılmaktadır.

Mahkeme kararı ile boşanmak Türk Hukuk uygulamasında da mevcut olduğu şekliyle çekişmeli ve anlaşmalı boşanma olarak iki şekilde olmaktadır. Her iki durumda da ilk duruşmada hakimler tarafından boşanma kararı verilmemekte, taraflara üç ay tekrar düşünme ve anlaşma için zaman tanınmakta ve bu süre sonunda boşanma talepleri devam ediyorsa mahkeme tarafından boşanma kararı verilmektedir. Eğer eş hamile ise veya doğumun üzerinde 1 sene geçmediyse bu durumda erkek boşanma davası açamamaktadır. Aile mecellesi 15. Maddesi bu durumda boşanma davası açmayı yasaklamıştır.

2.1.4.2. VVADQ Kararı ile Boşanma

Azerbaycan Aile Mecellesi 17. Maddesi mahkeme dışı boşanmaları düzenlemektedir. Buna göre kanunda yazılan şartların varlığı durumunda eşler VVADQ başvurarak boşanabilmektedirler. Türkiye'deki karşılığı nüfus müdürlüğü olan VVADQ vatandaşların doğum, evlilik, boşanma, babalığın tespiti ve ölüm işlemlerini yapmaktadır. İllerdeki valiliklere bağlı olarak çalışırlar. Aşağıdaki durumlardan birisinin varlığı halinde eşlerden birisi VVADQ başvurarak boşanabilmektedir:

- Müşterek reşit olmayan çocukları olmayan bir çift ortak boşanma başvurusu yaptığında
- Eşlerden birisi hakkında cinayetten dolayı 3 yıl ve üzeri hapis cezası verildiğinde
- Eşlerden birisinin hakkında mahkeme tarafından gaiblik kararı verilmesi
- Eşlerden birisinin hakkında mahkeme tarafından kısıtlama kararı verilmesi

Yukarıdaki durumlardan birisinin olması durumunda Azerbaycan'da VVADQ kurumuna yazılı bir dilekçe ile başvurarak boşanmak mümkündür. Kuruma yapılan başvurular 1 aylık süre içerisinde sonuçlandırılmaktadır.

Azerbaycan Aile Mecellesi m.17'e göre eşlerin müşterek küçük çocukları yoksa, nüfus kayıt idarelerine başvurarak evliliklerini sona erdirilebilirler. Tarafların her ikisinin de boşanmaya muvafakatinin olması gerekiyor.

Eşlerin ortak çocuklarının olması veya taraflardan birisinin nüfus kayıt bürosunda boşanmak için muvafakat vermemesi durumunda boşanma davası ile boşanmak mümkün olmaktadır. Mahkeme, çiftin birlikte yaşamasının ve aile birliğinin devamının sağlanmasının imkânsız olduğunu tespit ettiğinde, evlilik mahkemece feshedilir. Taraflardan biri evliliğin feshini kabul etmezse mahkeme, çiftin anlaşma ihtimaline karşın 3 aylık bir süre belirleyerek davayı erteleyebilir. Anlaşma olmazsa veya taraflardan birisi sona erdirilmesinde ısrar ederse boşanma gerçekleştirilir.

Evliliğin mahkeme kararı ile sona erdirilmesi başvuru tarihinden itibaren 1 aydan daha erken olmamak üzere gerçekleştirilir. Mahkeme, evlilik sona erdiğinde çocukların kiminle kalacağına ve nafakaya karar verir. Bu konuda taraflar arasında bir anlaşma varsa anlaşmaya uygun olarak hayata geçirilir ancak anlaşma yoksa veya bu anlaşma çocukların veya taraflardan birinin menfaatlerini ihlal ediyorsa, boşanmadan sonra küçük çocukların ebeveynlerinden hangisinin yanlarında kalacağına, hangi ebeveynenden ve ne miktarda nafaka belirleneceğine mahkeme karar verir (Karimli , 2015).

Mahkeme tarafından ailenin birlikte yaşamasının ve sürdürülmesinin imkansızlığı belirlenirse, evlilik mahkemede feshedilir. Taraflardan birinin evliliğin feshi konusunda anlaşamaması halinde mahkeme, tarafların uzlaşması için 3 aylık bir süre belirleyerek davayı erteleyebilir. Sulh olmayıp da (içlerinden biri) nikâhın feshedilmesinde ısrar edince nikâh bozulur. Resmen ölü ilan edilen veya kayıp sayılan kocanın (karının) gelmesi üzerine, ilgili mahkeme kararlarının iptali ile ilgili yürütme makamının ortak başvurusuna dayanarak evlilik yeniden kurulabilir. Taraflardan biri yeni bir evliliğe girerse, evlilik yeniden kurulamaz (Teşkilatı, 2013).

Azerbaycan hukukunda Aile Mahkemesi kabul edilmemiştir. Boşanma davalarına genel mahkemeler bakmaktadır.

Boşanma, farklı açılardan bakılabilecek karmaşık bir olaydır. Sosyolojik araştırmaların çoğunlukla boşanmanın yapısal ve yaşamsal belirleyiciler üzerinde durur ve bu belirleyicilerin kişilerin içinde bulundukları sosyal sınıfa, kişilerin cinsiyetine ve evlilik yaşına göre değiştiğini belirler (Uçman, 2007). Psikolojik araştırmalar ise, aile içi etkileşime ve evlilik idaresindeki anlaşmazlığa (Gottman , 1994), kişinin karakterine, antisosyal davranış gibi kronik olumsuz etki üzerine odaklanmaktadır (Leonard & Roberts, 1998) . Boşanmaya etki eden değişkenler arasında; cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, evlilik süresi ve evlilik yaşı gibi değişkenlerin sıklıkla ele alındığı görülmektedir (Uçman, 2007, s. 39).

2.2. Tarihsel Süreçte Azerbaycan Aile Yapısı

Bu bölümde tarihi süreçte Azerbaycan'da yaşayan ailelerin kültürel benlik değişimi ve bu değişimin aile yapısına olan etkisi konu edilmektedir. Yüzyıllara göre Azerbaycanlı ailelerin yapısı, oluşumu, boşanmalar ve boşanmaya bakış açısı ele alınmıştır.

2.2.1. Zadehan Aileleri

Azerbaycan'da han ve bey soyundan olan aileler SSCB öncesinde toplumun elit tabakası olarak kabul edilmişlerdir. Toplumun maddi ve entelektüel kaynaklarını kendi ellerinde toplayan asil aileleri Çar Rusya'sına tabi olmakla, elde ettikleri kaynakları onlarla paylaşmış ve kendi çıkarları doğrultusunda onlardan maksimum yararlanmaya çalışmışlardır. Aksi takdirde, onlar, İran ve Osmanlı topraklarına sığınmalıydılar. Bu durumda ise onlar kendi mülklerini, gelir ve statülerini kaybetme tehlikesi ile yüzleşebilirlerdi (Cemile, 2019)

Azerbaycan'ın elit üst sınıf aileleri Nadir Şah'ın öldürülmesinden (1747) sonra ortaya çıkan hanlıklar döneminde daha çok tanınmaya başladılar. Fakat bu ailelerin birçoğu Nadir şah'tan önceki dönemlerde de mevcuttu. Hatta onlardan bazılarının orta çağ ve antik dönem Türk Bey aileleri ile bağlantıları olduğu savunulmaktadır (Bünyetova, 2012; YerTutucu1).

Zadehan ailelerinden olan kadınların durumu, yoksul kadın nüfusunun durumundan iyi olsa da temelde aynıydı. Zadehan kadınları iyi eğitim almış, kısmen serbest hareket etme özgürlüğü olmalarına rağmen, özgür seçim yapmak ve istediği gibi yaşama olanaklarına sahip değillerdi. Onlar da diğer kadınlar gibi, babaları tarafından belirlenen kişilerle zorla evlendiriliyor ve hanlıklar arası ilişkilerde siyasi bir araç olarak kullanılıyorlardı. Kadınlar ve çocuklar sömürüldükleri için bu sistemden memnun değillerdi (Bünyetova, 2012).

2.2.2. Ruhan-i Aileleri

İkinci ve siyasi güce sahip bir diğer aile sınıfı ise Ruhbanlardı. Ruhban sınıfı her zaman politik gücün gerçek sahibi olmuştur. Devletlerin oluşumuna kadar kabile ve aşiret başkanları bu sınıftan çıkmıştı. Özel mülkiyetin oluşmasından sonra ortaya çıkan ilk eyaletlerde, din adamlarından bazıları iktidarı elinde tutarken, diğerleri yeni kurulan hükümdarlarla paylaşıyordu. Çıkarlarına karşı çıkan hükümdarları ise darbeler ya da komplolar aracılığıyla ortadan kaldırılıyordu. Bu nedenle, hükümdarlar onların maddi ve siyasi çıkarlarını sağlayarak, onlarla birlikte toplumu istismar ediyorlardı (Mamadov, 2018).

Ruhbanların bir kısmı asketizmi (Kendini ilahi amaçlara vakfetme) destekleyerek aile hayatını manevi hayata tercih etmişti. Bu yüzden de onlar, toplum önderlerinden farklı olarak, aile ve soy çıkarlarını değil, sosyal grup çıkarlarını savunmuşlardır. Onlar manevi değerleri kendi maddi çıkarları doğrultusunda kullanarak, zengin olmak ve maddi gelir elde etmek için mücadele yürütmüşlerdir. Çünkü bunlar, iktidarın elit aileler tarafından paylaşılmasını sağlıyordu. Ancak, ileri gelenlerden farklı olarak, onların elinde dini ideoloji olarak bilinen güçlü bir hâkimiyet kozu vardır. Zadehan aileleri bu kozu onların elinden almanın yolunu bulmadığı için, onlarla ortak hâkimiyet şartlarını kabul ediyorlardı. Toplumun sömürülmesi, bu ortak kurumsal çıkarların korunması ve geliştirilmesi için bir norm haline geliyordu. Söz konusu elit aileleri kendilerini halkın üzerinde mutlak yetkiye sahip olan seçilmiş insanlardan gördükleri halde, ruhbanlar kendilerini insandan üstün yüce bir varlık olarak değerlendirmekteydiler. Onların elde ettikleri sosyal statü toplumda mevcut sosyal haksızlıkları ilahi adalet gibi göstermelerine olanak sağlıyordu. Bu nedenle, toplumda bilim ve eğitimin gelişmesi hiçbir zaman bu grupların hedefinde olmamıştır. Onlar, bilim ve eğitimi imtiyaz olarak kullanarak kendilerinin halktan üstün olduğunu göstermeye çalışmışlardır (Alizade A. , 1989).

Ruhanilerin büyük bir grup hurafeci ve cahil din adamları, kadınların eğitim almasına karşı çıkıyordu ve erken evliliğe beraat kazandırıyorlardı.

Bunlar, gelişmeye engel olan faktörlerdi. Milli devlet fikri etrafında seferber olan Azerbaycan aydınları anlıyorlardı ki, çağdaş Azerbaycan milli devletinin kurulması ve gelişmesi, kadınların özgür olması ve eğitilmesi ile doğrudan ilişkilidir. Zira okuma yazma bilmeyen ve köle bir kadının topluma özgür ve zeki bir erkek getirememesi gibi, toplumsal adalet asla kadınların ezilmesine ve sömürülmesine dayanan bir toplumda kurulamazdı (Süleymanov A. , 2005).

Azerbaycan dilinde ilk "Alfabe" ve "Oku" kitabı 1839'da Tiflis'te yayınlanmıştır (Mamadov, 2018). Zamanın gereklerine cevap veremeyen toplumlar tarih sahnesinde yer almak şansını kaybeder. Bu nedenle aydınlar "kadın özgürlüğü" nü milli meselenin ayrılmaz parçası olarak kabul etmişlerdir. Aynı dönemde yaşayan Azerbaycan aydınlarının (Mirze Alekber Sabir, Cafer Cabbarlı, Calil Mammadguluzade), kamu görevlilerinin eserlerine ve ifadelerine dikkat edersek, durumun ne kadar ciddi olduğunu anlayabiliriz.

Görüldüğü gibi, toplumda kadınları ailede istismar eden ve onu, toplumun kölesine çeviren hâkim tabakalar genelde ruhaniler zümresinden ve zenginlerden oluşan sosyal ve siyasi güçlerdi. Mevcut sistemin korunması hem onların hem de onları destekleyen Çarlık Rusya'sının çıkarlarına hizmet ediyordu.

2.2.3. Şehirli ve Köylü Aileler (Tüccarlar, Zanaatkârlar, İşçiler, Aydınlar)

XIX yüzyılın ortalarından sonra Güney Kafkasya'da yaşanan modernleşme süreçleri, Avrupa'dan dünyanın birçok yerlerine yayılmıştır. Bu, kapitalizmin genişlemesi süreci idi. Osmanlı devletinin Tanzimat (reformlar) politikası Batı aydınlanma düşüncelerinin (uygarlık, ilerleme, kültür, milliyetçilik vb.) Müslüman tefekkürüne müdahale etmesine olanak sağladı (Mammadov, 2006).

Sanayi ihtilaline kadar olan aşamada şehirler Orta Çağ kentlerinden az farklıydı. XIX yüzyılın ortalarından sonra Bakü'de petrol endüstrisinin

giderek gelişmesi, Avrupa sanayicilerinin Güney Kafkasya'da belli alanlara yatırım yapması, XIX yüzyılın 80'li yıllarından beri tipi modern kapitalist kentlerinin meydana çıkmasına, uygarlığın oluşmasına neden oldu. Güney Kafkasya'da Tiflis şehri kapitalizmin kültürel-siyasi merkezi idiyse, Bakü onun sosyoekonomik merkezi idi (Süleymanov N. , 2001).

Köylüler ağır vergileri ödeyebilmek için, büyük aileler şeklinde yaşıyorlardı. Aksi takdirde, onlar vergi veremez ve kendi ailelerini kaybetmek tehlikesi ile karşılaşabilirlerdi. Mevcut durumdan tek çıkış yolu, soyun, aşiretin bir büyüğün etrafında birleşmesi ve kolektivizmin geliştirilmesi idi. Bu durum, büyük ailelerin artmasına ve ihtiyar heyetinin güçlenmesine ortam yaratıyordu. Hanlar beyler aracılığıyla, beyler de köy ağaları ve aksakalların aracılığı ile toplumu idare ediyorlardı.

Kadınların temel işlevi, toplumun ekonomik ve askeri-savunma mekanizması sağlayan erkek çocukları dünyaya getirmek ve onları büyütme idi. Yani, bu ataerkil toplumların temel stratejik hedefleri fiziksel olarak güçlü erkek soyunun yetiştirilmesini sağlamak idi. Bunun için kızların erken evlenmeleri, çok çocuk doğurmaları ve onları büyütmeleri gerekiyordu.

Boşanma, aşiretler arası ve aile içi çatışmalara yol açabilirdi. İş bu kabile başkanları kendi sosyal statülerini kaybetmemek ve ataerkil haysiyetlerini (namus ve şereflerini) korumak için, böyle durumların meydana gelmesine yol vermiyorlardı. Hatta vahşi kabilelerde kadınları ve kız çocuklarını öldürüyor, onları köle gibi satıyor veya borç bedeli olarak alacaklı tarafa ödüyorlardı (cahiliye Arapları gibi). Çünkü "koca evi, mezar evi" stereotipi kadının eşinin evinde öldürülmesini, boşanıp eve dönüşünden daha isabetli olarak görüyordu (İsbarov, 2019).

2.2.4. SSCB Döneminde Azerbaycan'da Aile

Ekim 1917 devriminden sonra Rusya'da iktidara gelen Bolşevik hükümeti, ataerkil toplumu feminist Marksizm teorisine dayanarak yok

etmeyi amaçlıyordu. Friedrich Engels'e göre aile çiftliği sosyalizmde toplumsal emeğin ayrılmaz bir parçası olmalı, çocukların eğitimi toplumsal düzeyde hayata geçirilmeli, kadınları istismar eden aile kurumu ortadan kalkmalı ve toplum sömürünün olmayacağı komünizme doğru hızla gitmelidir (Mamadov, 2018).

Çarlık Rusya'sı topraklarında, ayrıca Azerbaycan topraklarında kadınların toplu şekilde eğitimsiz olması, sosyal hayattan uzak olması ve feodal sistemin gelenekleri ile yaşaması, reformların yapılmasını zorlaştırıyordu. Bu nedenle, solcu feministler bu alanda güçlü propagandaya katılmışlardır. Rusya'da kadınların sosyoekonomik hayata ve yeni ideolojik sisteme katılımı için, aktif kadınlardan oluşan feminist örgütler oluşturulmuştu (Manayev , 1986).

Dünyada ilk kez Rusya'da 1920 yılında kürtaj kanunla legal duruma getirildi ve hastanelerde ücretsiz kürtajlar gerçekleştirildi. Oysa önceki yasalara göre, kürtaj yapan anneler 3 yıl, doktorlar 6 yıl ceza alıyorlardı. 1924 yılında Leningrad şehrinde kürtaj yapan kadınların sayısı %60,4'e kadar arttı. Evlilik yaşı her iki taraf için 18 yaş ilan edildi (1917 yılında kadınlar için 16, erkekler için 18 ilan edilmişti) (Mansimov, 1979).

1920'de boşanmalar yasallaştırıldı. Boşanmak isteyen evli eşlerden biri artık mahkemeye değil, posta ile evlilik kurumuna mektup göndererek boşanma isteğine iletebilir ve boşanabilirdi. O zamanki ortalama evlilik süresi 8 aydı. Kadınların evlilik değil, evlilik dışı çocuk dünyaya getirmeleri Bolşevik hükümeti tarafından destekleniyordu. Böyle çocuklar devlet koruma programı kapsamında yetiştirilip, eğitiliyorlardı. 1923 yılında SSCB'de doğan çocukların %50'nin evlilik dışı olduğu belirtilmektedir (Köçerli , 1959).

2.2.5. Bağımsızlık sonrası Azerbaycan'da Aile Yapısı

SSCB'nin çöküşü Azerbaycan'ın bağımsız bir devlet olarak uluslararası topluma entegre olmasına olanak sağladı. SSCB'nin dayattığı

kapalı toplum dünyaya açıldı ve piyasa ekonomisi ve demokrasi olgusu ülkeye girdi. Batıdan ve Müslüman ülkelerden gelen etkiler sonucu Sovyet döneminde şekillenen toplum hızla kendi monoton biçimini değiştirerek küreselleşmeye doğru yönlendi (Zeyneddin, 2016). Toplumda yaşanan sosyoekonomik, sosyokültürel ve siyasi değişiklikler ailenin de karakterine belli bir şekilde etki gösterdi. Geleneksel ve yeni sistemlerin sentezinden farklı alt kültürler ve aile şekilleri ortaya çıktı. Toplum evlilik sözleşmesi, poligami (çokeşlilik), erken yaşta evlilik gibi alışılmadık aile modelleri ile tanıştı (Mehtiyev , 2018).

Bağımsızlık sonrası ülke olarak tarihsel gelişim sonucunda ülkede oluşan "Azerbaycan ailesi" olgusu korunmaya çalışıldı. Çünkü bu, Azerbaycan halkını yaşatan temel değerlerden biri ve en esası idi.

Ancak, toplumda aile kurumunun zayıflaması yönünde yaşanan gelişmeler küresel karakterlidir. Bu süreçler dünyadaki tüm modern toplumlarda gerçekleşmektedir. Onları doğuran nedenler de küresel sebeplerdir. Bu sorunların ortadan kaldırılması için, onların nedenleri somut olarak ortaya konmalı ve onlara karşı somut önlemler alınmalıdır. Bu faaliyetler paralel şekilde hem ulusal, hem de küresel düzeyde gerçekleştirilmelidir.

Bağımsızlık sonrası aile kurumunda karşılaşılan en büyük sorun boşanmalardır. Azerbaycan'da boşanma oranları 1990'larda %19 oranındayken, Rusya'da %42 oranında idi. Bu da Azerbaycan'ın SSCB döneminde her ne kadar diğer üye devletlerle aynı şartlarda ve ortamda olmasına rağmen boşanma oranları açısından Rusya'dan önemli ölçüde farklı olduğunu göstermektedir.

Son 30 yıldır süregelen küreselleşme koşullarında ve milli-manevi boşluk ortamında bir nesil yetişti. Bu nesil, ebeveynlerinin manevi mirasçıları olamazdı. Çünkü ailesinin inandığı ve içinde yaşadığı değerler sistemi çöktü. Yaşam tarzları hakkında ebeveynlerinden bile tavsiye alamadılar. Çünkü yaşanan olaylar herkes için belirsiz idi. Bu durumda herkes kendi yolunu bulmak zorundaydı. İşte, bu arama bireysel değerlerin

ortaya çıkmasına ve gelişmesine ivme kazandırdı. Aslında, bunun özfarkındalık ile ilgili olumlu yanları da vardır. Bununla birlikte, küreselleşme ve muazzam kitle kültürü, bu özfarkındalık sürecinin gelişmesini engeller ve internet üzerinden yönlendirmektedir.

2.3. Tarihi süreçte Azerbaycan'da Evlilik ve Boşanma

Azerbaycan'da evlilik ve boşanma süreçlerini incelerken bu süreçlerin tarihsel gelişimini dikkate almak gerekir. Tarihsel olarak, Azerbaycan topraklarında İslam'ın var olmasından sonra, evlilik ve boşanma Şeri kurallar tarafından düzenlenmiştir (Ganiyev , 2019). Aile birliğinin korunması her zaman Azerbaycan toplumunun en önemli görevi olarak görülmüştür. Ailenin sorumlulukları çok ağır ve zordur. Bir dereceye kadar, bu hala devam ediyor. Evli çiftlerin bir ömür boyu birlikte olmaları her zaman arzu edilen bir şey olmuştur. Bununla birlikte, nadir durumlarda, Orta Çağ'da bile boşanma meydana gelebilir. İslam'a göre aile birliğinin korunması önemlidir, ancak istisnai durumlarda şartlara göre boşanma caiz kabul edildi. Ancak bizim geleneğimize göre karı koca arasındaki anlaşmazlıklar büyüklerin müdahalesiyle çözüldü (Bünyetova, 2012).

Azerbaycan'da da diğer İslam toplumlarında olduğu gibi, şariat ile birlikte yerel gelenekler, evlilik ve boşanma üzerinde güçlü bir etkiye sahipti. Bu sistem eski zamanlardan Sovyetler Birliği'nin ilk yıllarından aile hukukunun değişmesine kadar var olmuş ve diğer dini topluluklara kıyasla Rusya İmparatorluğu topraklarındaki Müslüman nüfus için tek seçenek olmuştur (Köçerli , 1959). Gelinin anne baba ve diğer büyükleri evlilikte önemli bir rol oynamıştır. Yasal vasiler, yeni bir ailenin oluşumunun tüm aşamalarında yer almıştır (kızın seçimi - kızın onayı, isteme, nişan, düğün vd.). Geleneksel İslami kurallara göre, evlilik bir sözleşme, anlaşma, pazarlık olarak kabul edilirdi. Gelin ve damadın evliliğe hazır olması ve onaylarını beyan etmesi gerekiyordu. Uygulamanın

gösterdiği gibi, bu kurallar yerel geleneklerle birleştirilmişti ve gençler eş seçiminde tamamen özgür değildi (Svyatoçovski , 2000).

Antik çağda, günümüzde neredeyse var olmayan "beşik kertmesi" geleneği yaygındı. Zengin etnografik materyaller, göbek bağı evlilik töreni sırasında göbek bağının kesildiği anda töreni yöneten tarafından dua edildiğini ve ardından çocukların adının verildiğini (nişanlı olduğunu) veya yeni doğan kızın göbek bağını kesen kadının adının verildiğini bildirdiğini göstermektedir. İlginçtir ki, beşik kertmesi geleneği sadece Azerbaycanlılar arasında değil, Müslüman olmayanlar da dahil olmak üzere birçok Kafkas halkı arasında da yaygındır. Güçlü aile bağları ve sosyal damgalama ile beşikten evlilik geleneğinin gelecekteki evliliklerle sonuçlanması olası değildi (2018).

"Deyikli", "Hülle" gibi gelenekler, gençleri isteseler de istemeseler de evlenmeye zorlayan gelenekler arasındaydı. Kesin biçim, çocukluktan itibaren bir kız ve bir erkek çocuğun gelecekte birbirleriyle evleneceğini duyurmak anlamına gelir. Oğlan ve kız ebeveynleri tarafından belirlenir ve gençlerin kendileri sürece katılmazlardı. Genellikle aileler arasındaki bağları güçlendirmeyi amaçlıyordu. Deyikler arasında evlilik herhangi bir nedenle gerçekleşmemişse toplum tarafından olumsuz kabul edilmiş ve kamuoyunda kınamaya maruz kalmıştır. "Hülle" formuna göre, ailenin reisi (kocas) kız kardeşini karısının erkek kardeşine veya kuzenine verirdi. Bu tür evlilikler sadece akrabalık bağlarını güçlendirmekle kalmamış, aynı zamanda o zamanlar Azerbaycan'ın birçok bölgesinde yaygın olan "başlık parası" ("süt parası") gibi ailenin maddi ve mali yükümlülüklerini de azaltmıştır. Gördüğümüz gibi, ebeveynlerin geniş katılımını sağlayan eski evlilik biçimlerinin çoğunda evliliğe taraf olanların, özellikle de kızların rolleri nominaldi. Bu evlilik biçimlerinin çeşitli yönleri, gelecekteki evliliklerin çoğu geleneksel, ataerkil toplumların bir özelliği olan boşanmayla sonuçlanmasını önlemeyi amaçlıyordu (Ömerov , 2017).

Geçmişte mut'a (geçici evlilik) Azerbaycan'da, özellikle Şii bölgelerinde yaygındı. Geçici evlilikler, genellikle kalıcı bir evliliğe giremeyen veya herhangi bir nedenle böyle bir niyeti olmayan erkek ve

kadınları içeriyordu (Aliyev , 2003). Bu tartışmalı ve kesinlikle kabul edilebilir evlilik biçimine girenler, belirli bir dini toplulukla sınırlıydı. Daimi bir evlilikten birçok yönden ayrılan Muta, materyalistti, genellikle istikrarlı bir aile kurmayı ve çocukların doğumunu içermiyordu ve er ya da geç boşanmayla sonuçlandı. Sadaka atanması, mut'a için önemli koşullardan biriydi. Mut'a'da evlilik süresi açıkça belirtilmelidir, miras hakkı yoktur ve sürekli evliliğe kıyasla dörtten fazla kadınla evlenmeme koşulu mut'a için geçerli değildir. Gördüğümüz gibi, mut'a geçici amaçlar peşindeydi ve ailenin güçlenmesine yol açmadı, ancak mali açıdan savunmasız kadınların erkekler tarafından sömürülmesiyle karakterize edildi.

Eski ve Çarlık Rusya'sında, evliliğin tescili ve feshi veya genel olarak nüfus kaydı için dini kurallara alternatif olarak kullanılabilecek hiçbir sivil kurum veya prosedür yoktu. Evliliklerin çoğu dini bir topluluk içinde gerçekleşti ve farklı dinlerin üyeleri arasındaki evlilikler çok nadirdi. Müslüman nüfus arasındaki boşanma sayısı çok azdı, ancak bunu sadece ailelerin gücüyle açıklamak doğru olur (Manayev , 1989).

2.4 . Günümüzde Azerbaycan'da Evlilik ve Boşanma

Küreselleşme, halkların entegrasyonu, hızlanan göç ve göç, küresel ve yerel çatışmalar, ulusal kurtuluş hareketleri, SSCB ve sosyalist kamp ülkelerindeki sistemsel değişim, AB'nin yaklaşması gibi süreçlerin aile kurumları üzerindeki etkisini unutmamalıyız. Basın, yazılı ve elektronik medya, TV, radyo, internet portalları, web siteleri, sosyal ağlar ve mobil iletişim aracılığıyla Azerbaycan dahil tüm ülkelerde yaşayan insanları etkileyen bu süreçlerin milli aile kurumlarımızı değiştireceği varsayılabilir. Azerbaycanlı ailemiz, sosyo-kültürel düşüncemiz ve insanımız bu kaçınılmaz durumlara hazır olmadığından sonuçlar endişe verici niteliktedir. Son yıllarda ülkede yapılan her 6-8 evliliğin kısa süreli boşanmalar, geniş ailelerin sayısında keskin düşüş, tek ebeveynli ailelerin artması, kısa süreli evlilik dışı ilişkiler, dini nikahla evlenenler

toplumumuzda etnik-yerli, sosyo-kültürel boşluklar yarattı. Son zamanlarda yabancılarla yapılan evlilikler, kızlarımızın yabancılarla evlenmeleri, erkek çocuklarımızın belli bir amaç için yurt dışına çıkmaları, aile kurumumuzun giderek zayıflamasına ve milli manevi değerlerimizin kayıp olma riski altında olduğunu ispatlar niteliktedir (Çiçek, 2019).

Aile üyeleri arasında ahlaki ilişkilerin varlığı önemli bir toplumsal gerçekliktir. Azerbaycan Cumhuriyeti Aile Kanununa göre, ailenin refahı, karşılıklı sevgi ve saygıya dayalı aile ilişkilerinin kurulmasından, aile işlerine müdahalenin kabul edilemezliğinden, karşılıklı yardımlaşmadan ve aile üyelerinin aileye karşı sorumluluklarından kaynaklanmaktadır (Ömərov, 2015).

Modern toplumların evrensel bir olgu olarak karşılaştığı değişim alanlarından biri de aile kurumunun dönüşümüdür. Yeni toplumsal düzen içerisinde geleneksel aile modelinin özelliklerini sürdürmek mümkün olmamakla birlikte bu kurumun da yenilenmesi gerekmektedir. Bu yeniliklerin olumlu getirisi olmakla birlikte, çeşitli sosyal sorunlara da neden olduğu gözlemlenmektedir. Son 25-30 yılda önemli sosyal değişimler geçiren Azerbaycan, bu değişimlerin arka planında aile kurumunun da dönüşümü ile karşı karşıyadır. Aynı zamanda Azerbaycan, bu değişimlerle gelen zorluklarla karşı karşıya olan ülkelerden de biridir. Azerbaycan'da geleneksel aile modelinin değişmesi, demokratik bir toplumun dikte ettiği değerler sisteminin etkisinde otoriter aile modelinin demokratik aile modeline dönüşme sürecinin çeşitli komplikasyonları, boşanmaları artırma ve evlilikleri azaltma eğilimi bulunmaktadır. Son yüz yılın çeyrek asrında yapılan araştırmalar bunu net olarak göstermektedir.

Sosyolog Sahib Altay, sosyolojide ailenin toplumsal cinsiyet ilişkileriyle ilişkili olduğunu ve bilimsel araştırmalara göre sorunların nedenlerinin ilkel ve karmaşık olmak üzere iki gruba ayrıldığını söylüyor. Altaya göre, birincil nedenin insan sayısı arttıkça boşanmaların da artması olduğu yönünde. Karmaşık nedenlerden bahsetme olasılığını vurgulayan uzman, sosyal ve maddi durumumuz değiştikçe, bizi bir arada tutan değer ve ihtiyaçların da değiştiğini ve bunun da ailenin parçalanmasına katkıda

bulundugunu söylemekte. Sosyolog, Azerbaycan'da maddi ve sosyal durum çok yüksek bir seviyeye çıkarsa, bu faktörün boşanmalarda yüzde 40-50'lik bir artışa yol açacağını da belirtiyor. Bu durumda kadınlar, babalarının ya da erkek kardeşlerinin desteğini alırlarsa boşanmaya karar vermeleri daha olasıdır (Atay, 2021). Ailesinden maddi ve manevi destek göremeyen kocasına bağımlı kadınlar, zorluklara katlanmak zorunda kalmaktadır. 2021 dünya genelinde büyük değişimlerin olduğu bir yıl oldu. Pandemi ve onun sonucunda uygulanan karantina süreci bireylerde sosyal ve psikolojik bir çok değişime sebep oldu. Pandemi sürecinde sadece sağlığını kaygısını çekmedik. Maddi manevi bir sürü düşüncenin kaygısını çekmek zorunda kaldık. Azerbeycan Devlet İstatistik Komitesi paylaştığı bilgiye göre bu yıl bağlılık ve sevgi yeminini ihlal edenlerin sayısı arttı. Resmi istatistiklere göre 2021'de evlenen her üç çiftten biri boşandı. Rakamlar, aile modellerinin önceki yıllara göre önemli ölçüde değiştiğini ve toplumun temel direği olan klasik aile modelinin ve aile kurumunun çöküşün eşiğinde olduğunu gösteriyor.

Psikoterapist Elmir Akbar, karantina süresince insanların evde kalıp birbirleriyle temasa geçmeleri sonucunda çiftlerin olumsuz yanlarını daha sık görmelerine neden olduğunu ifade etmekte. Ailelerde sevgi, karşılıklı anlayış ve saygı üzerine kurulmayan ilişkiler boşanmaya yol açmıştır. Çünkü temeli sağlam değildi. Ünlü masalda, bir tilkinin buz üzerine yaptığı ev bahardan sonra erir ve kaybolur. Tüm karantina kusurları günyüzüne çıkardı. Eski kriterlerle kurulan aileler artık uzun ömürlü olamıyor. Kadınlar artık kocalarının sadakatsizliğini kabullenmek istemiyor ve bu adaletsizliklere katlanmıyorlar. Kocalarının düzelmediğini gören kadınlar boşanmaya zorlanıyor. Karantinanın "katkısı", aile çatışmalarının büyüme başlamasıydı (Akbar, 2021).

Azerbaycan'da daha önce var olan zayıf ve gizli farklılıklar 1990'lardan itibaren güçlü ve açık bir forma dönüşmüştür. Azerbaycan toplumunda insanlar zaten ideolojik görüşlerine, dünya görüşlerine ve mali durumlarına göre çeşitli kategorilere ayrılmıştır. Bu bölünmenin birçok insanın psikolojik durumu ve ailelerin oluşumu üzerinde büyük etkisi vardır. Bu dikkate alınmadan kurulan ailelerde boşanma riski daha fazladır.

Çünkü çatışan psikolojik enerjiler, farklı giyim, davranış normları, dünya görüşleri ve yaşam tarzları ile ayırt edilir. Nitekim evlilerin dini görüşleri, dünya görüşleri, sosyo-ekonomik durumları, eğitim düzeyleri ve meslekleri birbirine ne kadar yakınsa boşanma sayıları o kadar az olmaktadır (Məmmədov, 2018).

Mevcut ailelerin bir kısmının dağılması çeşitli nedenlerle açıklanmaktadır. Evlenmeden önce tarafların birbirini iyi tanımaması, bu nedenler arasında kadın ve erkeğin dünya görüşlerindeki çelişkiler sonucu yabancılaşmanın ve karşılıklı sevginin kaybolmasının ortaya çıkması vb. görüşler yer almaktadır. Bu faktörler genel olarak bireylerin doğal çeşitliliğinden kaynaklanan çelişkiler olarak nitelendirilebilir. Fakat farklı yaşam ve düşünce deneyimlerine sahip iki bireyin uygun davranış ve yaşam tarzı hakkındaki görüşleri arasındaki çatışma, temel nedenlerinden biri olarak kabul edilebilir (Məmmədova, 2018).

Anayasa Mahkemesi Başkanı Farhad Abdullayev basına verdiği demeçte, ülkemizde boşanma sayısındaki artışı etkileyen faktörlerden birinin boşanma sürecinin basitliği olduğunu yönünder. Ona göre mahkemelerin ailenin bütünlüğünü koruma yetkisinden mahrum olmasıdır. Bütün değişimler ve yaşananların aksine Ferhad Abdullayev'in görüşü "Mevzuat buna izin vermiyor. Bu konuda mevzuatta bir değişiklik olursa, boşanma süreci karmaşıklşırsa mahkemeler aileleri koruyabilir." yönündedir (Aynura, 2011).

Bütün toplumlarda aile birey için hayatın merkezidir. Bu, bireyin içindeki en önemli ve birincil gruptur. Samimiyet, psikolojik rahatlık ve sürekli iletişim bir aile yapısının temel özellikleridir. Üyeleri arasında farklı rollerin organizasyonu bir aile sistemi oluşturur. Bu nedenle aile, üyeleri arasında kurulan ilişki ve ilişkilerden doğan bir kurum olarak da tanımlanabilir. Bir başka tanıma göre aile, cinsiyet ilişkilerini ve insan ırkının yeniden üretimini düzenleyen, sabitleyen ve standartlaştıran bir davranış sistemidir. Evlilik sosyolojik bir gerçektir. Ancak evlilik, çiftleşmeyle başlar ve çiftleşme biyolojik bir olgudur. Biyolojik bir olay aile kurmak için yeterli bir sebep değildir. Aile psikolojik ve sosyal

bağlarla var olur. Bu durum, aileden önce bir toplumun varlığını ve aile yapısıyla ilgili belirli hak ve sorumlulukları tanımlayan normların varlığını zorunlu kılmaktadır. Bu noktada aile, belirli sosyal ve hukuki normlardan oluşan bir sosyal kurum olarak ele alınmalıdır (Birliyi, 2018).

Boşanma, bir çiftin aile içindeki yükümlülüklerinin resmi olarak sona ermesidir. Boşanma, bir aile üyesinin ölümü nedeniyle evliliğin iptal edilmesinden ayırt edilmelidir. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin evliliğin kurulmasını ve sona ermesini düzenleyen Aile Kanunu'na göre, sadece devlet kurum ve kuruluşları tarafından yapılan ve sona erdirilen evliliklerin yasal önemi vardır.

Başka bir deyişle, birçok ülkenin yasama sistemleri tarafından tanınan hemcins birliktelikleri ve dini nikahların Azerbaycan Cumhuriyeti mevzuatına göre yasal bir gücü yoktur, yani bu tür alternatif evlilikler içinde evliliklerin sona ermesi "boşanma" sayılmaz. Devlet kayıt ve istatistik kurumları tarafından resmi raporlara yansıtılmaz ve analiz edilmez. Medeni hukuk (geleneksel evliliğe göre (eşlerin evlilik sırasında edindikleri mülklerin dağılımı, miras hakları ve tıbbi kararlar, ancak ortaklık üyeleri çocukları evlat edinemezler) daha sınırlı yasal fırsatlar sağlayan Azerbaycan hukukunda genellikle tanınmamaktadır. Aile Kanunu'nun 1. ve 1.5. maddelerinde dini nikahın hukuki bir önemi olmadığı belirtilmektedir. Anayasa kanunlarına göre Azerbaycan'da herhangi bir din veya mezhebe mensup kişiler arasındaki evliliğin yasal gücü yoktur. Bu nedenle, devlet kayıt makamları tarafından resmi olarak kaydedilen evliliklere alternatif olan diğer tüm evlilik türleri, fiili evlilikler (eşlerin aynı evde birlikte yaşaması) olarak kabul edilir ve birlikte yaşama veya ayrılıktan sonra hiçbir türlü yasal hak ve yükümlülük idda edilemez.

Evliliklerin boşanmalara oranı son yıllarda hızlı bir düşüş göstermektedir. Bu geleneksel Azerbaycan ailesinin gücü yeni yitirmesine sebep olmaktadır. Genel olarak, boşanma alanındaki olumsuz eğilimler son yıllarda istikrarlı bir şekilde artmaktadır. Erken boşanmaların yanı sıra uzun süredir birlikte yaşayan ailelerde de parçalanmalar gözlenmektedir (Birliyi, 2018).

Yapılan araştırmalar sonucunda Azerbaycan'da gerçekleşen boşanmaların ardında yatan sebeplerden biri de evlilik yaşı ile ilgili olmasídır. Resmi ve hukuki kurallar gereği ülkemizdeki evlilik yaş sınırı erkek ve kızlar için 18 yaş olarak belirlenmiştir. Bazı durumlarda bu sınır kızlar için bir yaş geri alınabilmektedir. Akif Alizade'nin "Azerbaycanda evlenme ve boşanma" başlıklı yazısında değindiği gibi günümüzde hala evlilik yaşına dikkat etmeyen aileler mevcuttur. Özellikle kırsalda yaşayan ailelerin birçoğu kız çocukları 18 yaşına gelmeden on beş on altı yaşında evlendiriliyor. Araştırmacı "evlendiriliyor" ifadesini bilinçli seçtiğini ifade ederek durumu şöyle özetliyor. Evleniyor demiyorum çünkü on beş yaşındaki bir kız çocuğunun aile kurma isteğinden önce başka hayalleri olduğun, okumak kariyer yapmak vb hayallerinin olabileceğini ifade ediyor. Alizade'ye göre küçük yaşta evlenme bireylerin aile kavramı ile ilgili yeterli bilinç ve sorumluluğa sahip olmamasıdır. Biyolojik olarak da gelişme ve büyüme çağındaki bireylerin bu sorumlulukla ezilmesine müsaade edilmemelidir. Bu gibi erken evliliklerin sonucunda birçok birey evliliği yürütmekte zorlanmkata ve zarar görmektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda erken evelenen kızların zamanla ağır gelen sorumluluklarını boşanma yöntemi ile sonlandırığı görülmektedir. Ülkemizde boşanmaların nn almak için yasalara bağlı kalınmakta fayda olcağı düşünülmektedir. Evlilik yaşına dikkat edilmesi gerekmektedir (Alizade A. , 2014).

2022 Ocak ayında bir önceki yılın boşanma verileri yetkilileri tedirgin etmekte. Kültürel mirasın taşıyıcısı olan aile müessesini korum maksatlı alınacak nmeler arasında bireylerin evlenmeden önce psikolojik testten geçmesinin zarusi olması yönünde görüşler mevcuttur. Aile psikoloğu Taryel Fazıloğlu, dünyanın gelişmiş ülkelerinde bu teste uzun zamandır faydalanıldığını vurgulamakta. Fazıloğlu, "Evlenenlerin psikolojik durumlarına ilişkin bir belge düzenlenmeli. Her ikisinin de psikolojik portresi hazırlanmalı ve bu portreye göre psikolog bu kişilerin evlenip evlenemeyecekleri konusunda öneri vermelidir. Karakter farklılıkları olabileceğinden, birinde veya her ikisinde psikolojik bozukluklar olabileceğinden, uyumluluk dereceleri dikkate alınmalıdır.

T.Fazıloğlu, bu sertifikanın boşanmayı ve aile içi şiddeti tamamen önlemeyeceğini, yüzde 50-60 oranında azaltacağını savunmaktadır. Fazıloğlu'na göre "Tabi bir psikologun görüşünün ciddi bir etkisi varsa. Psikolog uygun olmadıklarını söylemesine rağmen insanlar 'Birbirimizi seviyoruz, evleneceğiz' derse psikolojik tedavi görmeleri şart koşulabilir. Bu durumda tarafların travmalarını iyileştirebilir, evliliğin temelini sağlamlaştırılması, aile içi şiddet ve boşanmanın en aza indirilmesi için ortak payda buluşabilirler. Bu bağlamda, evlilik öncesi bir psikologun görüşü zorunlu kılınarak boşanmaların azalmasına olanak sağlanabilir (Fazıloğlu, 2022).

Yapılan analizler, evliliklerin sona ermesinin sebepleri arasında ilk etapta kişilik uyumsuzluğunun olduğunu göstermektedir. Bu yaklaşık %60-70'dir. Aile bireyleri arasındaki iletişimin zorluğu, gergin sosyo-psikolojik ortam, ailelerin temellerinin zayıflamasına ve dolayısıyla dağılmasına neden olmaktadır. Bu, evlilik öncesi sağlık kontrolüne ek olarak, evlenen gençlerin psikolojik uyumluluğunun kontrol edilmesi konusunu gündeme getirmektedir. Bu bağlamda, bu hizmetin toplum tarafından yaygın olarak kullanılması için gerekli tedbirleri almak üzere Aile Psikoloğu Enstitüsü, aile mahkemeleri kurulmasına ihtiyaç vardır (Hüseynova, 2021).

BÖLÜM III: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada, Azerbaycan'ın farklı illerinde yaşayan boşanmış bireylerin, boşanma nedenlerinin ve boşanma sonrasında karşılaştıkları güçlüklerin; cinsiyet, yaş, eğitim durumu, meslek, en uzun süre yaşanan yer, evlilik şekli ve süresi, çocuk sahibi olma, çocuk sayısı ve en küçük çocuğun yaşı, velayet durumu, boşanma sonrası yaşanan konut, boşanma sonrası genel yaşam, ruh sağlığı desteği, kendisi için nafaka alma durumu, boşanma öncesi ve sonrası maddi durum, gibi değişkenlere göre nasıl ilişkilendirildiği belirlenmiştir.

Bu amaçla, boşanma nedenleri ve boşanma sonrasında karşılaşılan güçlüklerin değerlendirilmesi, “ilişkisel tarama modeli” ile ortaya konulmaya çalışılacaktır. İlişkisel tarama modelleri, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelidir (Karasar, 2002, s. 81).

3.2 Evren ve Örneklem

İncelenmek istenen nesnelerin, olayların veya olguların tümü evren olarak adlandırılır. Araştırmacının belli bir evrenden sınırlı sayıda seçip aldığı birey, nesne, olay veya olgu ise örneklem olarak adlandırılır (Topsever, 1991, s. 61).

Çalışma evreni, ulaşılabilen evrendir. Bu yönü ile somuttur. Basit tesadüfi örnekleme evrendeki birimlerin (case) listelenmesini içerir. Daha sonra, listesi hazırlanan birimlerin hangilerinin örnekleme alınacağına tesadüfi olarak karar verilir. Her bir birim örnekleme girmede eşit şansa sahiptir ve birinin örnekleme girmesi diğerinin seçilme şansını etkilemez. Ancak, basit tesadüfi örneklem evrendeki tüm birimlerin listesinin bulunduğu durumlarda uygulanabilir. Dolayısıyla, hazırlanan ya da varolan listenin içeriği ve birimlerin dizilişi, tarafsız örneklem çekmek için oldukça önemlidir (Balcı, 2001).

Azerbaycan Devlet İstatistik Kurumu 2019 yılı boşanma verilerine göre, araştırmanın evreni olan Azerbaycan'da 17 bin 148 kişilik boşanma ile son 100 yılın rekoru kırılmıştır.

Örneklem belli bir evreni mevcuttur, bu evrene katılan deneklerin hepsiboşanmış bireylerden oluşmaktadır. Evrendeki bütün denekler kendi istekleri doğrultusu çalışmaya katılmayı ve araştırmanın bir parçası olmayı kabul etmişlerdir. Bu sebepten deneklerin yaş, cinsiyet, yaşadığı yer, evlilik süreci ve hadi evlilik şekilleri farklılık göstermektedir.

Araştırmanın örneklem grubunu, Azerbaycan genelinde yaşamını sürdüren, resmi nikah akdi bulunan ve hukuki olarak evlilikleri sonlandırılmış toplam 676 kişi oluşturmuştur.

3.3. Veri Toplama Aracı

Araştırma verileri, Azerbaycan genelinde yaşamını sürdüren ve hukuki olarak evlilikleri sonlandırılmış kişilerden seçilen örneklem grubundaki kadın ve erkekler aracılığıyla, araştırmanın amacına göre araştırmacı tarafından oluşturulmuş ve toplam 20 sorudan oluşan anket ile toplanmıştır.

Anket, araştırmacı tarafından örneklem grubunun, soruları kolaylıkla anlayabilecekleri ve cevap verebilecekleri şekilde hazırlanmıştır.

Araştırmacı tarafından oluşturulan anket, boşanmış bireylere yöneltilen sorulara göre şu şekilde gruplandırılmıştır:

Tanıtıcı Bilgiler: Boşanmış kadın ve erkeklerin; cinsiyet, yaş, eğitim durumu, meslek, en uzun süre yaşanan yer, algılanan ekonomik düzey ve psikososyal özelliklerini kapsamaktadır.

Evlilik Sürecine Dair Bilgiler: Boşanmış bireylerin eski eşleriyle olan evlilik şekli ve süresi, çocuk sahibi olmaları, çocuk sayısı, en küçük çocuklarının yaşı, evlilik sürecindeki maddi durumu kapsamaktadır.

Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasına Dair Bilgiler:

Boşanma nedenlerine yönelik sorular, boşanma sonrası yaşamlarını nasıl değerlendirdikleri, çocuklarının velayet durumu, boşanma sonrasında karşılaşılan; sosyal, ekonomik ve ruhsal güçlükleri kapsamaktadır.

3.4. Veri Toplama Süreci

Araştırma, bir öğretim yılı (2019–2020) içerisinde tamamlanmıştır. Araştırmada Azerbaycan'ın farklı illerinde boşanma davası tamamlanan, gönüllü deneklerin katılımlarıyla, anket sonuçları elde edilmiştir. Dünyamızı sarsan Covid-19 salgını ve alınan karantina sınırlamaları nedeniyle anket çalışması yüzyüze yapılamamış internet erişimi vasıtasıyla uzaktan çevrimiçi Facebook uygulaması üzerinden uygulanmıştır.

3.5. Veri Çözümleme Teknikleri

Araştırmanın verileriyle belirtilen amaçlar doğrultusunda SPSS programının yardımıyla istatistiksel çözümleme yapılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde anketleri cevaplandıran bireylerin sorulara verdikleri cevaplar; frekans ve yüzdelik dağılımları, ilişki arayan istatistiklerden khi-kare yöntemi kullanılarak analiz edilip yorumlanmıştır. İstatistiksel analiz, belli bir dizayna göre toplanan verilerin (data, bilgi ve enformasyonun), aynı dizaynla belirtilen şekilde istatistiksel sürece tutularak, anlaşılabilir ve yorumlanabilir bir özetini çıkarmak için yapılır (Erdoğan, 1998, s. 121).

BÖLÜM IV: BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın alt problemlerini cevaplamak üzere önceki bölümde açıklanan veri toplama aracına dayalı olarak, elde edilen bulguların istatistiksel yöntemlerle analizi sonucunda ortaya çıkan bulgulara ve bu bulgulara ilişkin yorumlara yer verilmiştir. Bulguların ve yorumların alt problemler sırası ile izlenmiş ve sonuçlar tablolar halinde sunulmuştur. Araştırmanın genel amacı boşanmış bireylerin, boşanma nedenleri ve boşanma sonrası karşılaştıkları güçlükleri ortaya koymaktır.

Araştırmanın verileriyle belirtilen amaçlar doğrultusunda SPSS programı yardımıyla istatistiksel çözümler yapılmıştır.

Verilerin çözümlenmesinde, boşanmış bireylerin ankete verdikleri cevaplar; frekans ve yüzdelik dağılımları, ilişki arayan istatistiklerden analiz edilip yorumlanmıştır.

4.1. Frekans Tabloları

4.1.1. Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	Yüzde	Toplam yüzde
Erkek	190	28,1	28,1
Kadın	486	71,9	100,0
Total	676	100,0	

Tablo 1:Cinsiyet dağılımı

Cinsiyet tablosundan anlaşılabacağı üzere örneklem kapsamında değerlendirilmeye alınan toplam 676 kişi bulunmaktadır. Deneklerin %28,1' i erkek (190 kişi), % 71,9'u ise kadınlardan (486 kişi) oluşmaktadır. Bu sonuca göre cinsiyet dağılımının çalışmada birbirine çok yakın değerler olmadığı ve kadın katılımcıların daha fazla olduğu görülmektedir. Erkek katılımcının az olmasının altında yatan muhtemel nedenlerden birisi ülkemizde erkeklerin aile mahremiyetini koruma içgüdüdür.

4.1.2. Yaş Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Toplam Yüzde
18-20	10	1,5	1,5
21-29	241	35,7	37,1
30-39	301	44,5	81,7
40-49	94	13,9	95,6
50 ve üzeri	30	4,4	100,0
Total	676	100,0	

Tablo 2: Yaş dağılımı

Katılımcıların yaş özellikleri incelendiğinde, katılımcılarda ‘‘18-20 yaş’’ aralığını oluşturan 10 kişinin tüm katılımcılar içindeki oranı %1,5 dir. ‘21-29 yaş’ aralığını oluşturan 241 kişi ise %35,7’lik bir orana sahipken, ‘‘30-39 yaş’’ aralığındaki 301 kişi %44,5 lik orana sahiptir. ‘‘40-49 yaş’’ aralığındaki 94 kişi tüm katılımcıların içinde %13,9’luk oranı sahiptir ve ‘‘50 yaş ve üzeri aralığındaki kişi sayısı 30’dur ve %4,4’lük bir orana sahiptir. Katılımcıların çoğunluğu %44,5’lik oran ile 30-39 yaş grubunda yer alan bireylerden oluşmaktadır. Bu gösterge, genç yetişkinlik döneminde boşanmaların daha fazla olduğunu kanıtlar nitelik taşımaktadır.

4.1.3. Eğitim

	Frekans	Yüzde	Toplam Yüzde
Okuma-yazma yok	4	,6	,6
İlkokul	17	2,5	3,1
Ortaokul ve Lise	154	22,8	25,9
Yüksekokul ve Üniversite	501	74,1	100,0
Total	676	100,0	

Tablo 3: Eğitim durumu dağılımı

Ülkemizde eğitime önem verilmektedir. Son dönemlerde özellikle kız çocuklarının eğitiminde yüksek öğrenim önemsenmektedir. Çalışmamaya katılanların eğitim durumu incelendiğinde örnekleminin; %74,1' lik kısmını oluşturan 501 kişinin yüksekokul ya da üniversite mezunudur. Katılımcıların %22,8'i(154 kişi) ortaokul ya da lise mezunudur, %2,5 lik kesimi oluşturan 17 kişi ilkokul mezunu iken %0,6 lık kesim yani 4 kişi de okuma yazması olmayan kişilerdir. Katılımcıların genel profiline bakıldığında çoğunluğunun yüksek eğitilmiş kişilerden oluştuğu görülmektedir. Anket verilerine göre eğitim seviyesi azaldıkça boşanma oranı da belirgin bir şekilde azalma göstermektedir. Bu azalmasının sebebi çiftlerin boşandıktan sonra yaşamlarını idame ettirecek maddi gücü bulamamaları olabilir ya da geleneksel yaşam tarzının hâkimiyeti gibi konular olabilir.

4.1.4. Yaşamınızın En Uzun Süresini Nerede Geçirdiniz?

	Frekans	Yüzde	Toplam Yüzde
Köy	118	17,5	17,5
Kasaba	70	10,4	27,9
Şehir	473	70,0	97,8
Yurtdışı	15	2,2	100,0
Total	676	100,0	

Tablo 4:En uzun yaşanılan mekan

İnsanların yaşadıkları yerler onların hayata bakış açılarını şekillendirir. Bu yüzden ilişkilerde yaşanılan yer önemli bir detaydır. Ankete katılan kişilere de bu sebeple yaşamlarının en uzun süresini nerede geçirdikleri sorulmuştur. Katılımcıların %70'i (473 kişi) şehirde yaşadığını söylemiştir, %10,4'lük kesim yani 70 kişi kasabada yaşarken %17,5'lik kesim de (118 kişi) köyde yaşadığını söylemiştir. Katılımcılar arasında yaşamının büyük kısmını yurt dışında geçirenlerin oranı %2,2 dir. Katılımcıların büyük çoğunluğu 'şehirli' diye tanımlanan kişilerden oluşurken boşanma oranı en düşük olan kişiler ise hayatlarının büyük çoğunluğunu yurt dışında geçiren bireylerdir.

4.1.5. Meslek Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Toplam Yüzde
Girişimci, Yönetici	19	2,8	2,8
Memur	57	8,4	11,2
İşsiz	67	9,9	21,2
İşçi	187	27,7	48,8
Emekli	7	1,0	49,9
Özel Sektör Çalışan	85	12,6	62,4
Ev Hanımı	126	18,6	81,1
Diğer	128	18,9	100,0
Total	676	100,0	

Tablo 5: Meslek dağılımı

Katılımcılara yöneltilen ‘Mesleğiniz nedir?’ sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde %27,7 sinin işçi (187 kişi) olduğunu görülmektedir. %18,9’u (128 kişi) diğer meslek gruplarından iken %18,6’ sı ev hanımı (126 kişi) , %12,6’ sı özel sektör çalışanıdır (85 kişi). Ankete katılan kişiler arasında en az orana sahip olan grup ise %1 ile (7 kişi) emekliler ve %2,8 ile (19 kişi) yönetici pozisyonunda olan kişilerden oluşmaktadır. İşsizlerin boşanma oranı ise işçilerin boşanma oranının neredeyse yarısı kadardır; %9,9 dur. Çalışmamızda boşanmaların ekonomik özgürlük ile düz orantıda yükseldiği gözlemlenmiştir. Ekonomik özgürlük arttıkça bireylerin kendini kendine ayakta durma ve hayata devam etme özgüvenleri arttığı ve boşanma kararı almalarında esas bir etken olduğu tespit edilmiştir.

4.1.6. Çocuğunuz Var Mı?

	Frekans	Yüzde	Toplam Yüzde
Evet	575	85,1	85,1
Hayır (10. sorudan devam edin)	101	14,9	100,0
Total	676	100,0	

Tablo 6: Çocuk sahipliği

Boşanan bireylerin çocuk sahibi olup olmadıkları sorulduğunda bu soruya %85,1'i (575 kişi) 'evet' diyerek çocuk sahibi olduğunu, %14,9'u (101 kişi) 'hayır' diyerek çocuğunun olmadığını söylemiştir. Evliliklerde genellikle çocukların yuvayı kurtaracağına inanılmasına rağmen bu araştırmaya katılan katılımcıların %85,1'i 'çocuğa rağmen' boşanmayı tercih etmiştir.

4.1.7. Çocuk Sayısı

	Frekans	Yüzde	Toplam Yüzde
Çocuk Yok	101	14,9	14,9
1	225	33,3	48,2
2	273	40,4	88,6
3 ve daha çok	77	11,4	100,0
Total	676	100,0	

Tablo 7: :Çocuk sayısı

Katılımcılara çocuklarla ilgili yöneltilen bir başka soru ise kaç çocukları olduğudur. Verilen cevaplara göre: %14,9'u yani 101 kişinin çocuğu yoktur. %33,3'ünün (225 kişi) 1 tane çocuğu vardır. %40,4'ünün (273 kişi) 2 çocuğu vardır. %11,4'ünün (77 kişi) ise 3 ve daha fazla çocuğu

bulunmaktadır. Boşanmanın bir çocuklu ve iki çocuklu ailelerde daha çok görüldüğü söylenebilir.

4.1.8. En Küçük Çocuğun Yaşı

	Frekans	Yüzde	Toplam Yüzde
Çocuk Yok	101	14,9	14,9
5 yaşından küçük	286	42,3	57,2
5-9 yaş arası	146	21,6	78,8
10-14 yaş arası	85	12,6	91,4
15-20 yaş arası	34	5,0	96,4
20 ve daha büyük yaşında	24	3,6	100,0
Total	676	100,0	

Tablo 8: Çocukların yaş dağılımı

Katılımcılara en küçük çocuğunun kaç yaşında olduğu sorulduğunda tüm katılımcılar içersinde %42,3'ünün yani 286 kişinin en küçük çocuğu 5 yaşından küçüktür. %21,6'sının(146 kişi) en küçük çocuğunun yaşı 5-9 yaş aralığındadır. %12,6'sının (85 kişi) en küçük çocuğu 10-14 yaş aralığındadır. %5'inin (34 kişi) en küçük çocuğunun yaşı 15-20 yaş aralığındadır. %3,6'sının ise en büyük çocuğunun yaşı 20 ya da daha büyük yaş grubundandır. Katılımcıların büyük çoğunluğunu (%42, 3) en küçük çocuğu 5 yaşından küçük olan grup oluşturmaktadır. Bu da evliliklerin ilk beş ila on yıl arasında boşanmaların bir kez daha olduğunu göstermektedir.

4.1.9. Çocukların Velayeti Kimde?

	Frekans	Yüzde	Toplam Yüzde
Çocuk yok	101	14,9	14,9
Bende	412	60,9	75,9
Eski Eşimde	118	17,5	93,3
Diğer	47	6,7	100,0
Total	676	100,0	

Tablo 9: Velayet dağılımı

Katılımcıların çocuklarının velayetlerinin kimde olduğu ile ilgili olarak verdikleri cevaplar şu şekildedir: araştırmaya katılan tüm katılımcıların %60,9'luk kısmı yani 412 kişi çocuğunun velayetinin kendisinde olduğunu söylemiştir. %17,5'lik kısım (118 kişi) ise çocuğunun velayetinin eski eşinde olduğunda söylemiştir. Katılımcıların %6,7'si ise bu soruya 'diğer' seçeneği ile cevap vermiştir. Ülkemizde annenin sağlık durumunda herhangi bir sorun olmadıkça ve anne çocuğunun velayetini imtina etmedikçe, on yaşından küçük çocukların velayeti anneye verilmektedir. Resmi olarak hiçbir açıklaması olmasa da kültürel kodlarımızda boşanmış anne babalarda en yaygın görülen şey bekar babaların çocukları ile haftada bir veya iki gün vakit geçirdikleri geri kalan günlerin ve sorumlukların annede toplandığını söyleyebiliriz.

4.1.10. Boşandıktan Sonra Nerede Yaşadınız?

	Frekans	Yüzde	Toplam Yüzde
Boşanmadan önceki evimde yaşamaya devam ediyorum	194	28,7	28,7
Kendi ailemin yanına taşındım	335	49,6	78,3
Yeni bir konut bulup taşındım	140	20,7	99,0
Arkadaş(lar)ımın yanına taşındım	7	1,0	100,0
Total	676	100,0	

Tablo 10: Boşanma sonrası yaşanan yer

Katılımcıların boşandıktan sonra nerede kaldıkları ile ilgili olarak verdikleri cevaplar şu şekildedir: Katılımcıları; %28,7'si (194 kişi) boşanmadan önceki kaldıkları evinde yaşadığını belirtmiştir. %49,6'sı (335 kişi) ise boşanma sonrasında kendi ailesinin yanına taşındığını söylemiştir. %20,7'si (140 kişi) ise yeni bir konut bulup boşandıktan sonra oraya taşındığını söylemiştir. Katılımcıların %1'i ise boşanma sonrasında arkadaşlarının yanına taşındığını ifade etmiştir. Boşanan bireylerin %71,3'ü yaşadığı yerden ayrılmak durumunda kaldığını söylemiştir. Boşanma sonrası yaşadığı yeri değiştirmek zorunda kalan kişilerin arasında ise en yüksek oran ailelerinin yanına taşınmak durumunda kalan kişilere aittir. Boşanan kişilerin neredeyse yarısı (%49,6'sı) ailesinin yanına taşınmıştır.

4.1.11. Eski Eşinizden Nafaka veya Yardım Alıyor Musunuz?

	Frekans	Yüzde	Toplam Yüzde
Almıyorum	445	65,8	65,8
Alıyorum	231	34,2	100,0
Total	676	100,0	

Tablo 11: Nafaka ve maddi yardım

Katılımcılara nafaka alıp almadıkları sorulduğunda ise %65,8'i nafaka almadığını, %34,2'si ise nafaka aldığını söylemiştir. Azerbaycan hukuk sisteminde boşanmış çocuksuz kadınlar eski eşinden nafaka almamaktadırlar. Çocuklu kadınların durumundaki farklılık ise kendisi için değil çocukların sayısı ve giderleri için eski eşinden nafaka almaktadırlar. Bu soruya hayır nafaka almıyorum oranının yüksek çıkmasının esas sebebi kadınların eski eşlerinden direkt kendileri için nafaka almamalarıdır. Alınan nafaka çocuklar için olduğundan kadınların direkt kendisini etkilememektedir.

4.1.12. Maddi Durumunuz Boşanma Öncesi Nasıldı?

	Frekans	Yüzde	Toplam Yüzde
Çok iyi	80	11,8	11,8
İyi	402	59,5	71,3
Kötü	150	22,2	93,5
Çok Kötü	44	6,5	100,0
Total	676	100,0	

Tablo 12: Boşanma öncesi ve sonrası ekonomik durum incelenmesi

Katılımcılara boşanmadan önceki maddi durumlarının nasıl olduğu ile ilgili olarak soru sorulduğunda %11,8'i (80 kişi) boşanma öncesi maddi durumunun çok iyi olduğunu, %59,5'inin (402 kişi) iyi olduğunu söylemiştir. Ayrıca katılımcıların %22,2'lik (150 kişi) kısmı boşanmadan

önce maddi durumunun kötü olduğunu, %6,5'lik (44 kişi) kısmı ise boşanmadan önce maddi durumunun çok kötü olduğunu söylemiştir.

4.1.13. Boşanma Sonrasında Maddi Durumunuzu Nasıl Değerlendiriyorsunuz?

	Frekans	Yüzde	Toplam Yüzde
Çok iyi	105	15,5	15,5
İyi	399	59,0	74,6
Kötü	134	19,8	94,4
Çok Kötü	38	5,6	100,0
Total	676	100,0	

Tablo 13: Boşanma sonrası ekonomik durum değerlendirmesi

Katılımcılara boşanmadan sonraki maddi durumunun nasıl olduğu ile ilgili soru yöneltildiğinde ise katılımcıların %15,5'i (105 kişi) boşanma sonrası maddi durumunun çok iyi olduğunu, %59'u (399 kişi) boşanmanın ardından maddi durumunu iyi olduğunu söylemiştir. Ayrıca ankete katılanların %19,8'i yani 134 kişi maddi durumunun boşanmadan sonrası kötü olduğunu, %5,6'lık kısım (38 kişi) ise boşanmanın ardından maddi durumunun çok kötü olduğunu söylemiştir. Genel olarak katılımcıların boşanma sonrasında maddi durumlarının olumlu yönde değiştiği ifade edilebilir.

4.1.14. Nasıl Evlendiniz?

	Frekans	Yüzde	Toplam Yüzde
Görücü Usulü/ İsteyerek	255	37,7	37,7
Arkadaşlık Kurarak	296	43,8	81,5
Görücü Usulü/ İstemeyerek	125	18,5	100,0
Total	676	100,0	

Tablo 14: Evlenme şekli

Boşanma ile ilgili yapılan çalışmalarda bireyi boşanmaya götüren sebeplerin ne olduğuna ulaşılmaya çalışılır. Kişinin evleneceği kişiye karar verme sürecinde kendi isteğiyle evlenmesi, evleneceği kişiyi kendisinin tanıması ya da görücü usulü ile evlenmek veyahut bir dayatma sonucunda evlenmesi gibi durumlar boşanma süreci açısından önemli bir konudur. Bu yüzden katılımcılara eski eşleri ile nasıl evlendikleri sorusu sorulmuş ve şu şekilde cevap vermişlerdir: %37,7'si yani 255 kişi görücü usulü ile ve isteyerek evlendiğini, %43,8'i (296 kişi) arkadaşlık kurarak, %18,5'i ise görücü usulü ve istemeyerek evlenmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu (%43,8) boşanma ile biten evliliklerini arkadaşlık kurarak yaptığını ifade etmiştir. Katılımcıların arasında görücü usulü istemeyerek evlenen bireylerin boşanma oranı %18,5 ile en düşük oran olarak çıkmıştır. Tarihi süreçte en fazla değişime uğrayan şeylerden birisi toplumumuzda bireylerin evlenme şeklidir. Eski Azerbaycan ailelerinde görücü üsulü evlendirmeler yaygınken bağımsızlık sonrasında ülkemizde evliliklerin çoğu severek ve isteyerek yapılmaktadır. Özellikle yüksek öğrenim sırasında ve çalışırken bireylerin tanışıp arkadaşlık kurarak evlendiği yapılan araştırmamızda tesbit edilmiştir.

4.1.15. Kaç Yıl Evli Kaldınız?

	Frekans	Yüzde	Toplam Yüzde
1 yıldan az	85	12,6	12,6
1-5 yıl	280	41,4	54,0
6-10 yıl	161	23,8	77,8
11-15 yıl	84	12,4	90,2
16 yıl ve daha fazla	66	9,8	100,0
Total	676	100,0	

Tablo 15: Evli kalınan süre

Katılımcılara ne kadar süre evli kaldıkları sorulduğunda katılımcıların %12,6'sı (85 kişi) 1 yıldan az, %41,4'ü (280 kişi) 1-5 yıl aralığında evli kalmıştır. %23,8'i yani 161 kişi ise 6-10 yıl aralığında evli kalmıştır. Ankete katılanların %12,4'ü yani 84 kişi 11-15 yıl aralığında evli kalmıştır, %9,8'i ise (66 kişi) 16 yıldan fazla evli kaldığını söylemiştir. Katılımcıların çoğunluğunun (%54) evliliği beş yıldan az sürmüştür. Katılımcı grubun içerisinde evliliği 16 yıl ve daha fazla süren kişilerin boşanma oranı %9,8 ile en düşük çıkmıştır.

4.1.16. Boşanma Sebebiniz Nedir?

	Frekans	Yüzde
Zina	168	24,9
Sözlü ve/veya fiziksel şiddet	113	16,7
Evi terk etme	74	10,9
Maddi konular	163	24,1
Çocuğumuzun olmayışı	24	3,6
Fikir uyuşmazlığı	294	43,5
Sorumsuzluk	310	45,9
Cinsel sorunlar	85	12,6
Geçimsizlik	368	54,4
Kötü alışkanlıklar	138	20,4
Akrabaların karışması	251	37,1
Diğer	146	21,6
Toplam cevap	2134	

Tablo 16: Boşanma sebepleri

Ankete katılan bireylere boşanma sebepleri birden fazla seçenek işaretleyebilecekleri şekilde sorulmuştur. Bu doğrultuda en fazla verilen cevap (368 cevap) boşanma sebebi olarak ‘geçimsizlik’ şeklindedir. Verilere göre ‘geçimsizlik’ boşanmanın en büyük sebebi olarak görülürken; katılımcıların verdiği diğer yüksek sayılı cevap 310 sayısı ile ‘sorumsuzluk’ tur. 294 cevapta ise ‘fikir uyuşmazlığı’ sebebiyle boşanıldığı ifade edilmiştir. Ankete katılanların %37,1’i yani 251 kişi

farklı cevapların yanı sıra akrabalarının evliliklerine karışmasını boşanma sebeplerinden birisini olduğunu söylemiştir. Yine farklı cevaplarla birlikte katılımcıların %24,9'u (168 kişi) ise zina sebebiyle boşandığını söylerken %24,1'i ise (163 kişi) 'maddi konular' yüzünden boşandığını belirtmiştir. Evlat sahibi olamadıkları için boşandığını söyleyenler ise %3,6 (24) ile en düşük orana sahiptir. Verilere bakıldığında çalışmaya katılanların büyük çoğunluğu için boşanmanın fikişsel ayrılıklar yada yerine getirilmeyen sorumluluklardan kaynaklandığı görülmektedir. Akrabaların evliliğe müdahalesinden dolayı yaşanmış boşanmalar ise neredeyse %40'a yakındır. Zina ve maddi sorunlar yüzünden boşanma oranı fikir ayrılığı, geçimsizlik, sorumsuzluk gibi sebeplerin gerisinde kalmaktadır. Sözlü yada fiziksel şiddet ise 16,7 ile daha geri sıralarda yer almaktadır. Yapılan araştırma sonucunda boşanma sebeplerinden başlıcaları; geçimsizlik, sorumsuzluk, fikir uyuşmazlığı ve akraba müdahalesi olarak saptanmıştır.

4.1.17. Boşanma Sonrası Hayatınız Nasıl?

	Frekans	Yüzde	Toplam Yüzde
Çok İyi	124	18,3	18,3
İyi	384	56,8	75,1
Kötü	138	20,4	95,6
Çok Kötü	30	4,4	100,0
Total	676	100,0	

Tablo 17: Boşanma sonrası yaşam kalitesi

Katılımcılara boşanma sonrasında yaşamlarının genel olarak nasıl olduğusorulduğunda ise katılımcıların çoğunluğu (384 kişi) %56,8 oranıyla yaşamlarının iyi olduğunu söylemiştir. Katılımcılardan %4,4'ü yani 30 kişi ise boşanma sonrası yaşamının genel olarak 'çok kötü' olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca katılımcıların %18,3'ü boşanma sonrasında hayatının 'çok iyi' olduğunu, %20,4'ü 'kötü' olduğunu söylemiştir.

4.1.18. Boşanma Sonrası Sosyal Çevrenizle İlişkilerinizi Nasıl?

	Frekans	Yüzde	Toplam Yüzde
Sosyal çevrem boşanmadan önceki gibi, değişiklik olmadı	450	66,6	66,6
Bazı arkadaşlıklarım bozuldu, bazılarıyla da boşanmadan önceki gibi görüşüyoruz	131	19,4	85,9
Sosyal çevremle olan ilişkilerimin çoğu bozuldu	63	9,3	95,3
Boşandıktan sonra tüm sosyal çevremi yitirdim	32	4,7	100,0
Total	676	100,0	

Tablo 18: Boşanma sonrası sosyal çevre ve etkileri

Ankete katılanlara ‘boşandıktan sonra sosyal çevrenizle ilişkilerinizi nasıl değerlendiriyorsunuz’ sorusu yöneltildiğinde katılımcıların %66,6’lık çoğunluğu (450 kişi) sosyal çevresinin değişmediğini, boşanma öncesi ile aynı olduğunu söylemiştir. Katılımcıların %19,4’lük kısmı yani 131 kişi boşanmanın ardından bazı arkadaşlıklarının bozulduğunu bazılarının ise eskisi gibi devam ettiğini söylemiştir. Aynı soruya cevap veren kişilerin %9,3’lük kısmı yani 63 kişi ise boşanma sonrası sosyal çevresi ile olan ilişkisinin çoğunun bozulduğunu, %4,7’lik kısım ise boşanmanın ardından tüm sosyal çevresini kaybettiğini ifade etmiştir.

4.1.19. Boşanma Sonrası Uzman Desteği Aldınız Mı?

	Frekans	Yüzde	Toplam Yüzde
Aldım	97	14,3	14,3
Almadım	579	85,7	100,0
Total	676	100,0	

Tablo 19: Boşanma sonrası uzman desteği

Boşanma iki kişinin arasındaki duygusal, ekonomik, fiziksel birlikteliğin sona ermesidir. Bu süreçte kişilerin yaşadığı keyifsizlik, mutsuzluk, stres vb. durumların üstesinden gelebilmek için bir uzman desteği gerekli olabilir. Bu destek sancılı sürecin daha erken bitmesine ve sürecin daha kolay atlatılmasına yardımcı olur. Boşanma sonrasında katılımcıların bu desteğe ihtiyaçlarının olup olmadığını öğrenebilmek adına ankete katılanlara ‘boşanmanın ardından psikolojik bir destek alıp almadıkları’ sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya katılımcıların %14,3 ü yani 97 kişi psikolojik destek aldığını, %85,7’si yani 579 kişi ise psikolojik destek almadığını söylemiştir.

4.1.20. Boşanma Sonrasında Karşılaştığınız Güçlükler Nelerdir?

	Frekans	Yüzde
Ekonomik sıkıntı	206	30,5
Konut bulma sıkıntısı	182	26,9
Çevre baskısı	197	29,1
Aile baskısı	157	23,2
Ruhsal/ duygusal sıkıntı	337	49,9
Hiçbir güçlük çekmedim	144	21,3
Diğer	94	13,9

Tablo 20: Boşanma sonrası karşılaşılan zorluklar

Katılımcıların boşanma sonrasında yaşadıkları güçlükleri birden fazla seçenek işaretleyebilecekleri şekilde ifade etmeleri istenmiştir. Toplamda 337 deneğin ruhsal/ duygusal sıkıntı yaşadığını işaretlendiği görülmektedir. Cevaplara göre en yüksek ikinci cevap sıklığı olan 206 deneğin ekonomik sıkıntı yaşadığı görülmektedir. Katılımcıların %26,9'u yani 182 kişi diğer cevaplarının yanı sıra boşanma sonrasında konut bulmakta zorlandığını ifade etmiştir. Boşanma sonrası karşılaşılan sorunlardan 'çevre baskısı' seçeneğini seçenler çoklu cevaplarda 197 kişidir ve tüm katılımcıların içindeki oran ise %29,1'dir. Katılımcıların verdikleri cevaplar arasında 157 cevap boşanmanın sonrasında yaşanan sorunlardan birisi olarak 'aile baskısına' maruz kalma seçeneğini işaretlemiştir. Katılımcılardan 337 kişi yani %49,9'luk kısmı boşanmanın sonrasında ruhsal/duygusal sıkıntı yaşadığını söylemiştir. Araştırmaya katılanların %21,3'ü yani 144 kişi boşanmanın ardından herhangi bir sorun yaşamadığını ifade etmiştir. Boşanma sonrasında yaşadığı sorunların seçeneklerden farklı olduğunu ifade eden katılımcı sayısı ise 94'tür. Katılımcıların verdikleri cevaba göre boşanma sonrasında yaşanan sorunların en büyüğü %49,9 oran ile yaşanan ruhsal/duygusal sıkıntıdır. Bu durumu %30,5 ile ekonomik sıkıntılar takip etmektedir. Boşanma eylemi kadın ve erkeklerde farklı ruhsal tepkiler uyandırmaktadır. Ve bu da kadın ve erkeklerde hayat kalitesini, yaşam enerjisini, sorumluluk duygu ve düşüncesini ters oranda etkiler. Boşanma evresi insanların stres seviyesini yükselten bir dönemdir. Boşanma sona erdiğinde bireylerin stresi kontrol altına alması zaman alır. Bu süreç kadın ve erkekte farklı seyir gösterebilmektedir. Boşanma sonrasında erkeklerin sorumluluğu azalırken kadınların sorumluluk duygusu artmaktadır bu durum kadınları strese sokarken erkeklerde boşanma sonrası rahatlama olarak görülmektedir.

4.2. Çapraz Tablolar

Bu kısımda deneklerin ankette vermiş oldukları cevaplar cinsiyet farklılığına göre çapraz olarak incelenecek ve yorumlanacaktır. Amaç cinsiyet farklılıkları açısından frekanslardaki farklılaşmayı saptamaktır.

4.2.1. Cinsiyet Yaş

	Cinsiyet – Yaş					Total
	18-20	21-29	30-39	40-49	50 ve üzeri	
Cinsiyet Erkek	1	48	93	37	11	190
% cinsiyet	0,5%	25,3%	48,9%	19,5%	5,8%	100,0%
Kadın	9	193	208	57	19	486
% cinsiyet	1,9%	39,7%	42,8%	11,7%	3,9%	100,0%
Total	10	241	301	94	30	676
% cinsiyet	1,5%	35,7%	44,5%	13,9%	4,4%	100,0%
X²: 0,001						

Tablo 21: Çapraz tablo/ cinsiyet yaş

Ankete katılan bireylerin cinsiyet ve yaş verileri birlikte ele alındığındaki kare değerine göre anlamlı bir farklılaşma görülmektedir (ki kare: 0,01). Tablodaki verilere bakıldığında en büyük katılımın olduğu yaş grubu 30-39 yaş aralığındaki bireylerin oluşturduğu gruptur. Ankete katılan kadınların %42,8'i yani 208 kişi 30-39 yaş grubundaki kadınlardan oluşurken ankete katılan 190 erkeğin 93 tanesi yani %48,9'u 30-39 yaş aralığındadır. Ayrıca kadın katılımcıların %39,7'si (193 kişi) 21-29 yaş aralığındaki kadınlardır. Aynı yaş grubundaki erkek katılımcıların oranı ise tüm erkek katılımcılar arasında %25,3'tür (48 kişi). Kadın katılımcıların %1,9'u 18-20 yaş aralığında iken aynı yaştaki erkek katılımcıların oranı %0,5'tir yani 1 kişidir.

4.2.2. Cinsiyet – Eğitim

	Cinsiyet – Eğitim				
	Okuma-Yazma Bilmiyor	İlkokul Mezunu	Ortaokul-Lise Mezunu	Yüksekokul - Üniversite Mezunu	Total
Cinsiyet Erkek	0	9	45	136	190
% cinsiyet	0%	4,7%	23,7%	71,6%	100,0%
Kadın	4	8	109	365	486
% cinsiyet	,8%	1,6%	22,4%	75,1%	100,0%
Total	4	17	154	501	676
% cinsiyet	,6%	2,5%	22,8%	74,1%	100,0%
$\chi^2:0,70$					

Tablo 22: Çapraz tablo/ cinsiyet eğitim

Bireyin eğitim durumu hem evlilik hem de boşanma süreci için önemli bir olgudur. Kişinin aldığı eğitim kişini özgüvenini, maddi imkânlarını, yaşam standartlarını, bakış açısını etkileyen en önemli olgulardan birisidir. Bu yüzden boşanma ile ilgili yapılan çalışmalarda eğitim durumu önemli bir veridir. Katılımcıların cinsiyet ve eğitimleri ile ilgili veriler birlikte ele alındığında ki kare değerine göre anlamlı bir farklılaşma elde edilmemiştir (ki kare: 0,70). Bu çalışmaya katılan boşanmış bireylerin %74,1 i yani 501 kişi yüksekokul ya da üniversite mezunudur. Ortaokul ve lise mezunu bireylerin boşanma oranı %22,8 (154 kişi) iken ilkokul mezunu kişilerin boşanma oranı ise %2,5'tir (17 kişi). Okuryazar olmayan kişilerin boşanma oranı ise %0,6'dır (4 kişi). Veriler değerlendirildiğinde boşanan kişilerin çoğunluğunun yüksek eğitimli bireylerin içinden çıkmasının onlarca sebebi vardır. Ancak şunu söylemek yanlış olmaz; daha eğitimli bireylerin daha rahat hayat standartlarına sahip olması, temel ihtiyaçlarını karşılamak konusunda sorun yaşamaması ve eşinden beklentilerin daha yüksek olması ve bu beklentilerin gerçekleşmemesi boşanmayı arttıran unsurlardandır.

4.2.3. Cinsiyet – En Uzun Yaşanan Yer

	Cinsiyet – En Uzun Yaşanan Yer				Total
	Şehir	Köy	Kasaba	Yurtdışı	
Cinsiyet Erkek	139	30	14	7	190
% cinsiyet	73,2%	15,8%	7,4%	3,7%	100,0%
Kadın	334	88	56	8	486
% cinsiyet	68,7%	18,1%	11,5%	1,6%	100,0%
Total	473	118	70	15	676
% cinsiyet	70,0%	17,5%	10,4%	2,2%	100,0%
X ² :0,131					

Tablo 23: Çapraz tablo / cinsiyet en uzun yaşanan yer

Katılımcıların yaşadıkları yer ve cinsiyetleri birlikte ele alındığında ki kare değerine göre önemli bir farklılaşma olmadığı görülür (ki kare: 0,131). Bu çalışmada katılımcıların %70' i (473 kişi) şehirde yaşayan kişilerden oluşmaktadır. Ankete katılan bireylerin %17,5'i (118 kişi) köyde, %10,4'ü (70 kişi) kasabada yaşayan bireylerden oluşmuştur. Toplamda katılımcıların %27,9'u (188 kişi) kırsal bölgelerde yaşayan kişilerdir. Verilere bakıldığında şehirde yaşayan insanların boşanma oranı kırsal yaşayan insanların boşanma oranının iki katından daha fazladır.

4.2.4. Cinsiyet - Meslek

	Cinsiyet - Meslek								Total
	Girişimci, Yönetici	Memur	İşsiz	İşçi	Emekli	Özel Sektör	Ev Hanımı	Diğer	
Cinsiyet Erkek	13	25	19	55	7	43	0	28	190
%cinsiyet	6,8%	13,2%	10%	28,9%	3,7%	22,6%	0%	14,7%	100,0%
Cinsiyet Kadın	6	32	48	132	0	42	126	100	486
%cinsiyet	1,2%	6,6%	9,9%	27,2%	0%	8,6%	25,9%	20,6%	100,0%
Total	19	57	67	187	7	85	126	128	676
%cinsiyet	2,8%	8,4%	9,9%	27,7%	1,0%	12,6%	18,6%	18,9%	100,0%
X ² :0,000									

Tablo 24: Çapraz tablo/ cinsiyet meslek

Bireyin meslek sahibi olması, mesleği ya da herhangi bir işte çalışmıyor olması evliliğe karar verme sürecinde son derece önemli bir durumdur. Ancak bu durum sadece evliliğe karar verme aşamasında değil aynı zamanda boşanma sürecinde önemli bir boyuttur. Ekonomik sıkıntılar çoğu zaman boşanma için başlı başına bir sebep olabilmektedir. Aynı zamanda bireyin yaptığı mesleğin stresli bir meslek olması ya da düzensiz çalışma saatleri veyahut çalışmayan eş evliliği boşanmaya götüren faktörlerden birkaçıdır. Katılımcıların cinsiyet ve meslek verileri birlikte ele alındığında iki değişken arasında anlamlı bir değişme vardır (ki kare: 0). Ankete katılan boşanmış 486 kadının %64,2'si yani 312 tanesi meslek sahibidir. Katılımcı kadınların %27,2'si(132 kişi) işçidir. Erkek katılımcıların çoğunluğu işçi ve özel sektör çalışanıdır. Erkeklerin%28,9'u (55 kişi) işçidir, %22,6'sı (43 kişi) ise özel sektör çalışanıdır. Erkek katılımcıların %10'u işsizdir. Kadınların ise %18,6'sı (126 kişi) ev hanımı

iken %9,9'u (48 kişi) işsizdir. Anketin geneline bakıldığında işçi ve özel sektör çalışanları diğer mesleklere göre daha fazladır. Çalışma saatleri daha esnek ve fazla olan, çalışanın daha stres altında olduğu, bedenen çalışma sebebiyle yorgunluğun daha fazla hissedildiği bu meslek grupları katılımcıların %40,3 lük kesiminin mesleğidir.

4.2.5. Cinsiyet – Çocuk Sahibi Olma

	Cinsiyet - Çocuk		Total
	Var	Yok	
Cinsiyet Erkek	159	31	190
% cinsiyet	83,7%	16,3%	100,0%
Kadın	416	70	486
% cinsiyet	85,6%	14,4%	100,0%
Total	575	101	676
% cinsiyet	85,1%	14,9%	100,0%
X ² :0,303			

Tablo 25: Çapraz tablo/ cinsiyet çocuk sahibi

Katılımcıların evlat sahibi olmaları ve cinsiyetleri ilgili veriler incelendiğinde anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmektedir (ki kare: 0,303). Katılımcıların %85,1'i yani 575 kişi çocuk sahibidir. Çocuk sahibi olan kadın katılımcıların oranı %85,6 (416 kişi) iken erkek katılımcıların oranı %83,7'dir (159 kişi).

4.2.6. Cinsiyet – Çocuğun Velayeti

	Cinsiyet – Çocuğun Velayeti				Total
	Çocuk Yok	Bende	Eski Eşimde	Diğer	
Cinsiyet Erkek	31	26	114	19	190
% cinsiyet	16,3%	13,7%	60,0%	10,0%	100,0%
Kadın	70	386	4	26	486
% cinsiyet	14,4%	79,4%	,8%	5,3%	100,0%
Total	101	412	118	45	676
% cinsiyet	14,9%	60,9%	17,5%	6,7%	100,0%
X ² :0					

Tablo 26: Çapraz tablo/ cinsiyet çocuk velayeti

Boşanması sonrasında çocukların velayetinin kimde kaldığı ile ilgili olarak sorulan bu soruya cevap veren katılımcıların cinsiyet verileri birlikte değerlendirildiğinde anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir (ki kare: 0). Ankete katılan erkek katılımcıların %13,7'si (26 kişi) çocuklarının kendisinde olduğunu söylemiştir. Erkek katılımcıların %60'ı (114 kişi) evlatlarının velayetinin eski eşinde olduğunu söylemiştir. Kadın katılımcıların da %79,4'ü (386 kişi) çocuklarının velayetinin kendisinde olduğunu söylemiştir. Kadın katılımcıların %0,8'i yani 4 kişi ise çocuklarının velayetinin eski eşinde olduğunu söylemiştir. Anketine geneline bakılacak olursa eğer evlat sahibi olan katılımcılardan çocuklarının velayeti kendisinde bulunanların büyük çoğunluğu kadınlardan oluşmaktadır. Ayrıca çocuklarının velayeti kendisinde veya eşinde olmayan yani çocukları üçüncü kişilerde olan (babaanne, anneanne vb. akrabalar) ya da çocuk esirgeme kurumlarında bulunan katılımcıların oranı ise %6,7'dir (45 kişi). Bu katılımcılarda kadınların oranı %5,3 (26 kişi) iken bu oran erkeklerde %10'a (19 kişi) kadar yükselmektedir.

4.2.7. Cinsiyet – Boşanma Sonrası Yaşam

	Cinsiyet – Boşanma sonrası Yaşam				Total
	Boşanmadan önceki evimde yaşamaya devam ediyorum	Kendi ailemin yanına taşındım	Yeni bir konut bulup taşındım	Arkadaşımın yanına taşındım	
Cinsiyet Erkek	93	40	52	5	190
% cinsiyet	48,9%	21,1%	27,4%	2,6%	100,0%
Kadın	101	295	88	2	486
% cinsiyet	20,8%	60,7%	18,1%	,4%	100,0%
Total	194	335	140	7	676
% cinsiyet	28,7%	49,6%	20,7%	1,0%	100,0%
X ² :0					

Tablo 27: Çapraz tablo/ cinsiyet boşanma sonrası yaşam

Ankete katılan kişilere boşandıktan sonra nerede yaşadıkları sorusu sorulduğunda bu soruya katılımcıların %49,6'sı (335 kişi) ailesinin yanına taşındığını cevabını vermiştir. Boşanma sonrasında kişilerin yaşamını hangi ortamda devam ettirdiği ile ilgili bilgi sahibi olmak adına sorulan sorunun cevapları katılımcıların cinsiyet verileri ile birlikte ele alındığında ortaya anlamlı bir farklılaşma çıkmaktadır (ki kare:0). Katılımcıların %28,7'si (194 kişi) boşanmadan önceki evinde yaşamaya devam etmiştir. %49,6'sı (335 kişi) ise boşanma sonrasında ailesinin yanına taşınmıştır, %20,7'si (140 kişi) yeni bir eve taşınmış, %1 (7 kişi) ise arkadaşlarının yanına taşınmıştır. Kadın katılımcıların %60,7'si (295 kişi) boşanma sonrasında ailesinin yanına taşınırken, erkek katılımcılardan %21,1'i (40 kişi) ailesinin yanına taşınmıştır. Kadın katılımcılardan boşanmadan

önceki evinde yaşamaya devam eden kadınların oranının %20,8 iken (101 kişi) bu oran erkek katılımcılarda %48,9'a (93 kişi) kadar yükselir. Boşanma sonrasında ayrı bir eve taşınan kadınların oranı %18,1'dir(88 kişi), erkeklerde ise %27,4'tür (52 kişi). Bu verilere bakıldığında boşanma sonrasında kadınlar daha fazla ailelerinin yanında kalmayı tercih ediyorlar ya da tercih etmek zorunda kalıyorlar. Erkeklerde ise durum daha farklı; boşanma sonrasında kendi evinde kalan erkek oranı kadın oranının iki katından çok daha fazladır.

4.2.8. Cinsiyet – Nafaka

	Cinsiyet - Nafaka		Total
	Almıyorum	Alıyorum	
Cinsiyet Erkek	177	13	190
% cinsiyet	93,2%	6,8%	100,0%
Kadın	268	218	486
% cinsiyet	55,1%	44,9%	100,0%
Total	445	231	676
% cinsiyet	65,8%	34,2%	100,0%
X ² :0			

Tablo 28: Çapraz tablo/ cinsiyet nafaka

Ankete katılanlara boşanma sonrası nafaka alıp almadıkları sorulduğunda katılımcıların %65,8'i yani 445 kişi nafaka almadığını söylemiştir. Nafaka alanların cinsiyetleri ile ilgili veriler değerlendirildiğinde anlamlı bir farklılaşma mevcuttur (ki kare: 0). Erkek katılımcıların %93,2'si (177 kişi) eski eşinden nafaka ya da yardım almadığını söylemiştir. Kadınlarda ise eşinden nafaka ya da yardım almadığını söyleyenlerin oranı %55,1 (268 kişi) e inmiştir. Nafaka aldığını

söyleyen kadınların oranı %44,9 (218 kişi) iken erkeklerde bu oran %6,8'e (13 kişi) iner.

4.2.9. Cinsiyet – Boşanma Öncesi Maddi Durum

	Cinsiyet-Boşanma Öncesi Maddi Durum				Total
	Çok iyi	İyi	Kötü	Çok Kötü	
Cinsiyet Erkek	31	113	39	7	190
% cinsiyet	16,3%	59,5%	20,5%	3,7%	100,0%
Kadın	49	289	111	37	486
% cinsiyet	10,1%	59,5%	22,8%	7,6%	100,0%
Total	80	402	150	44	676
% cinsiyet	11,8%	59,5%	22,2%	6,5%	100,0%
X ² :0,045					

Tablo 29: Çapraz tablo/ cinsiyet boşanma öncesi maddi durum

Boşanma öncesi maddi durumun nasıl olduğu hakkında soru yöneltilen katılımcıların ve cinsiyet ile ilgili veriler incelendiğinde anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmüştür (ki kare: 0,045). Katılımcıların %11,8'i maddi durumunun boşanma öncesi dönemde çok iyi olduğunu ifade etmiştir, % 59,5'i (402 kişi) maddi durumlarının iyi olduğunu söylemiştir. Boşanma öncesi maddi durumlarının çok iyi olduğunu söyleyen erkeklerin oranı %16,3'tür (31 kişi), kadınlarda ise bu oran %10,1'dir (49 kişi). Kadın katılımcıların %59,5'i (289 kişi) boşanma öncesinde maddi durumunu iyi olarak tanımlamıştır. Erkek katılımcılarında %59,5'i (113 kişi) boşanma öncesi maddi durumlarını iyi olarak tanımlamıştır. Erkek katılımcıların %3,7'si (7 kişi) boşanma öncesi maddi durumunu çok kötü olarak tanımlarken aynı oran kadın katılımcılarda %7,6'ya (37 kişi) yükselmektedir.

4.2.10. Cinsiyet – Boşanma Sonrası Maddi Durum

		Cinsiyet – Boşanma Sonrası Maddi Durum				Total
		Çok iyi	İyi	Kötü	Çok Kötü	
Cinsiyet	Erkek	36	93	47	14	190
	% cinsiyet	18,9%	48,9%	24,7%	7,4%	100,0%
	Kadın	69	306	87	24	486
	% cinsiyet	14,2%	63,0%	17,9%	4,9%	100,0%
Total		105	399	134	38	676
	% cinsiyet	15,5%	59,0%	19,8%	5,6%	100,0%
X ² :0,011						

Tablo 30: Çapraz tablo/ cinsiyet boşanma sonrası maddi durum

Boşanma süreci sonrasında bireyin yaşadığı ekonomik değişikliğin kadın ve erkeklerde nasıl ortaya çıktığı araştırıldığında anlamlı bir farklılaşma olduğu gözlemlenmiştir (X kare. 0,011). Katılımcılara boşanma sonrasında maddi durumunun nasıl olduğu sorulduğunda katılımcıların %15,5'i (105 kişi) çok iyi olduğunu, %59'u (399 kişi) maddi durumunun boşanma sonrasında maddi durumunun iyi olduğunu, %19,8'i (134 kişi) maddi durumunun kötü olduğunu, %5,6'sı ise (38 kişi) maddi durumunun çok kötü olduğunu söylemiştir. Boşanma öncesi maddi durum ve boşanma sonrası maddi durum verileri incelendiğinde maddi durumunun çok iyi olduğunu söyleyenlerin sayısında artış olduğu görülmüştür. %11,8 iken %15,5'e yükselmiştir. Ayrıca boşanma öncesinde maddi durumun çok kötü olduğunu söyleyen bireylerin verileri incelendiğinde de katılımcıların oranı %6,5 iken boşanma sonrasında bu oran %5,6'ya inmiştir. Bu oranın bu şekilde yükselmesinin sebebi kadınların boşanma sonrasında bir işe girip çalışmaya başlaması ya da ailesinin yanına taşınan bireylerin ailenin maddi imkânları sayesinde maddi durumunun evli olduğu dönemdekinden çok daha iyi olmasından kaynaklanıyor olabilir. Boşanma sonrasında kadın

katılımcıların %63'ü(306 kişi) maddi durumunun iyi olduğunu ifade ederken erkeklerde bu oran %48,9'a (93 kişi) iner. Erkek katılımcılarda maddi durumu boşanma sonrası çok iyi olanların oranı %18,9'dur (36 kişi), kadınlarda ise aynı oran %14,2'dir (69 kişi). Boşanma sonrasında maddi durumunun kötü olduğunu söyleyen erkeklerin oranı %24,7'dir (47 kişi), kadınların oranı ise %17,9'dur (87 kişi).

4.2.11. Cinsiyet – Evlenme Şekli

	Cinsiyet – Evlenme Şekli			Total
	Görücü Usulü İsteyerek	Arkadaşlık Kurarak	Görücü Usulü İstemeyerek	
Cinsiyet Erkek	68	98	24	190
% cinsiyet	35,8%	51,6%	12,6%	100,0%
Kadın	187	198	101	486
% cinsiyet	38,5%	40,7%	20,8%	100,0%
Total	255	296	125	676
% cinsiyet	37,7%	43,8%	18,5%	100,0%
X ² :0,012				

Tablo 31: Çapraz tablo / cinsiyet evlenme şekli

Boşanma olgusu araştırılırken evliliğe nasıl karar verildiği daha doğrusu boşanılmış eşin nasıl seçildiği de önemli bir başlıktır. Geleneksel yapının görücü usulü evlilikleri mi daha sağlamdır ya da modern çağın flört evlilikleri mi daha uzun ömürlüdür sorusuna cevap aranır. Çalışmanın ‘nasıl evlendiniz?’ sorusu da bu cevabı bulabilmek adına. Katılımcıların verdikleri cevaplara bakıldığında boşanan çiftlerin %43,8'i yani 296 kişi flört ederek/ arkadaşlık kurarak evlenmiştir. Kadınlardan flört ederek evlenenlerin oranı %40,7 (198 kişi) iken erkeklerde aynı oran %51,6'dır (98 kişi). Görücü usulü ve isteyerek evlenen ve sonrasında boşananların

oranı ise %37,7'dir (255 kişi) ve bu kişilerden kadınların oranı %38,5 (187 kişi) iken erkeklerde bu oran %35,8'dir (68 kişi). Boşanmanın en düşük olduğu grup ise görücü usulü ve istemeyerek yapılan evliliklerdir. Boşanma ile noktalanmış evliliklerin içinde istemediği halde görücü usulü ile evlenip boşanmış kişilerin oranı %18,5'tir (125 kişi). Bu şekilde yapılan evlilikleri bitiren kadınların oranı %20,8 (101 kişi) iken erkeklerin oranı %12,6'dır (24 kişi).

4.2.12. Cinsiyet – Boşanma Sebebi

			Zina	Sözlü ve/veya fiziksel şiddet	Evi terk etme	Kötü alışkanlıklar	Akrabaların karışması	Maddi konular
Cinsiyet	Erkek		23	5	27	15	69	46
		% cinsiyet	12,1%	2,6%	14,2%	7,9%	36,3%	24,2%
	Kadın		145	108	47	123	182	117
		% cinsiyet	29,8%	22,2%	9,7%	25,3%	37,4%	24,1%
Total			168	113	74	138	251	163
		% cinsiyet	24,9%	16,7%	10,9%	20,4%	37,1%	24,1%

Tablo 32 (1/2): Çapraz tablo/ cinsiyet boşanma sebebi

			Çocuk olmayışı	Fikir uyuşmazlığı	Sorumsuzluk	Cinsel sorunlar	Geçimsizlik	Diğer
Cinsiyet	Erkek		0	80	47	16	116	41
		% cinsiyet	0%	42,1%	24,7%	8,4%	61,1%	21,6%
	Kadın		24	214	263	69	252	105
		% cinsiyet	4,9%	44,0%	54,1%	14,2%	51,9%	21,6%
Total			24	294	310	85	368	146
		% cinsiyet	3,6%	43,5%	45,9%	12,6%	54,4%	21,6%

Tablo 32(2/2): Çapraz tablo/ cinsiyet boşanma sebebi

Çiftlerin evliliklerini bitirme sebepleri çok çeşitli olabilir. Bazen tek bir sebep bile evliliği bitirmeye yetebilir. Bu bölümde katılımcıların evliliklerini bitirme sebepleri cinsiyetlere göre değerlendirilecektir. Katılımcılara boşanma sebepleri sorulduğunda katılımcıların %54,4'ü (368 kişi) geçimsizliğin boşanma sebeplerinden birisi olduğunu söylemiştir. Katılımcıların %45,9'u (310 kişi) sorumsuzluk sebebiyle boşandığını söylerken %43,5'i (294 kişi) fikir uyuşmazlığının boşanma sebeplerinden birisi olduğunu söylemiştir. Bu sıralamayı %37,1 (251 kişi) ile akrabaların evliliğe karışması sorunu takip eder. Zina sebebiyle boşananların oranı %24,9'dur (168 kişi). Fiziksel ve/veya sözlü şiddet ise boşanma sebepleri sıralamasında altıncı sıradadır; %16,7 oranla 113 kişinin boşanma sebebidir. Boşanma sebeplerinden evlat sahibi olamama oran olarak en düşük çıkan boşanma sebebidir. Evlat sahibi olamadıkları için boşananların oranı %3,6'dır (24 kişi).

Kadın katılımcıların sorumsuzluk sebebiyle boşanmalarının oranı %54,1 (263 kişi) iken erkeklerde bu oran %24,7'dir. Erkek katılımcıların %61,1'nin (116 kişi) boşanma sebebi olarak gördükleri sorun geçimsizliktir. Zina sebebiyle eşinden boşanan kadınların oranı %29,8 (145 kişi) iken erkeklerde bu oran %12,1'dir (23 kişi).

4.2.13. Cinsiyet – Boşanma Sonrası Hayat

		Cinsiyet – Boşanma Sonrası Hayat				Total
		Çok İyi	İyi	Kötü	Çok Kötü	
Cinsiyet	Erkek	39	88	50	13	190
	% cinsiyet	20,5%	46,3%	26,3%	6,8%	100,0%
	Kadın	85	296	88	17	486
	% cinsiyet	17,5%	60,9%	18,1%	3,5%	100,0%
Total		124	384	138	30	676
	% cinsiyet	18,3%	56,8%	20,4%	4,4%	100,0%
X ² :0,003						

Tablo 33: Çapraz tablo/ cinsiyet boşanma sonrası hayat

Ankete katılanlara boşanma sürecinden sonraki hayatlarının genel olarak nasıl olduğu sorulduğunda katılımcıların %75,1'i (508 kişi) hayatlarının iyi ya da çok iyi olduğunu söylemiştir. Kadın katılımcıların %78'4'ü (381 kişi) yeni hayatlarından memnun iken erkeklerde bu oran %66,8'dir (127 kişi).

Boşanma sonrası yaşamının çok iyi olduğunu söyleyen erkeklerin oranı %20,5 (39 kişi) iken kadınların oranı 17,5'tir (85 kişi). Katılımcılardan hayatını boşanma sonrası genel olarak iyi diye tanımlayan erkeklerin oranı %46,3 (88 kişi) iken aynı oran kadınlarda %60,9'a (296 kişi) yükselir. Boşanma sonrası süreçte hayatının genel olarak kötü ya da çok kötü olduğunu söyleyen kadınların oranı %21,6'dır yani 105 kişidir. Aynı oran erkeklerde %33,1'e (63 kişi) yükselir.

4.2.14. Cinsiyet – Boşanma Sonrası Sosyal Çevre

	Cinsiyet - Boşanma Sonrası Sosyal Çevre				Total
	Sosyal çevrem boşanmadan önceki gibi, değişiklik olmadı	Bazı arkadaşlıkları bozuldu, bazılarıyla da boşanmadan önceki gibi görüşüyoruz	Sosyal çevremle olan ilişkilerimin çoğu bozuldu	Boşandıktan sonra tüm sosyal çevremi yitirdim	
Cinsiyet Erkek	127	37	17	9	190
% cinsiyet	66,8%	19,5%	8,9%	4,7%	100,0%
Kadın	323	94	46	23	486
% cinsiyet	66,5%	19,3%	9,5%	4,7%	100,0%
Total	450	131	63	32	676
% cinsiyet	66,6%	19,4%	9,3%	4,7%	100,0%
X ² :0,998					

Tablo 34: Çapraz tablo/ cinsiyet boşanma sonrası sosyal çevre

Katılımcıların boşanma sonrasında sosyal ilişkilerinde nasıl bir değişiklik olduğu sorusuna verdikleri cevaplar ile katılımcıların cinsiyet verileri birlikte incelendiğindeki kare değeri 0,998 çıkar ve anlamlı bir farklılaşma yoktur. Boşanmaların çoğu şehirlerde yaşayan denekler olduğundan dolayı boşanma sonrasında sosyal çevreden olumsuz bir etki gördükleri saptanmamıştır. Şehir ve kırsalda yaşayanların sosyal çevreden

aynı dercede etkilenmemsinin sebebi kırsalda mahalle ve akraba baskısının şehre göre daha yüksek olması ve boşanmış bireylerin özellikle kadınların ötekileştirilmesidir.

4.2.15. Cinsiyet – Boşanma Sonrası Uzman Desteği

		Cinsiyet – Uzman Desteği		Total
		Aldım	Almadım	
Cinsiyet	Erkek	16	174	190
	% cinsiyet	8,4%	91,6%	100,0%
	Kadın	81	405	486
	% cinsiyet	16,7%	83,3%	100,0%
Total		97	579	676
% cinsiyet		14,3%	85,7%	100,0%
X ² :0,006				

Tablo 35: Çapraz tablo/ cinsiyet boşanma sonrası uzman desteği

Katılımcılara boşanma sonrası dönemde ruhsal sağlık için bir uzman yardımı alıp almadıkları sorulduğunda katılımcıların %85,7 ‘si yani 579 kişi uzman desteği almadığını söylemiştir. %14,3’lük (97 kişi) bir kesim uzman desteğine başvurmuştur. Bu uzman desteğini alan kişilerden kadın katılımcıların oranı %16,7’dir yani 81 kişidir. Aynı şekilde boşanma sonrası uzman desteği alanların erkek katılımcılar arasında ki oranı %8,4’tür ve bu da 16 kişiye karşılık gelmektedir. Kadınların uzman desteği almalarının altında daha duygusal olmaları, boşanma sonrası daha fazla sorumluluğun altına girmek zorunda kalmasından dolayı oluşan stres, boşanma sürecini çocuklara yansıtmama isteği gibi pek çok sebep olabilir.

4.2.16. Cinsiyet – Boşanma Sonrası Karşılaşılan Sorunlar

			Ekonomik sıkıntı	Konut bulma sıkıntısı	Çevre baskısı	Aile baskısı	Ruhsal/duygusal sıkıntı	Hiçbir güçlük çekmedim	Diğer
Cinsiyet	Erkek		48	19	40	41	84	47	35
		% cinsiyet	25,3%	10,0%	21,1%	21,6%	44,2%	24,7%	18,4%
	Kadın		158	163	157	116	253	97	59
		% cinsiyet	32,5%	33,5%	32,3%	23,9%	52,1%	20,0%	12,1%
Total			206	182	197	157	337	144	94
		% cinsiyet	30,5%	26,9%	29,1%	23,2%	49,9%	21,3%	13,9%

Tablo 36: Çapraz tablo/ cinsiyet boşanma sonrası karşılaşılan sorunlar

Çalışmaya katılan bireylere boşanma sonrasında yaşadıkları sorunlar sorulduğunda yaşanan en büyük sorunun ruhsal/duygusal sıkıntı olduğu görülmektedir. Katılımcıların %49,9'u yani 337 tanesi boşanma sonrasında duygusal sorunlar yaşamıştır. Bu sorunu yaşayan kişilerden erkeklerin oranı %44,2 (84 kişi) iken kadın katılımcılarda ki oranı %52,1'dir (253 kişi). Boşanma sürecinden sonra ekonomik sıkıntı yaşayan 206 kişiden kadın katılımcıların oranı %32,5 (158 kişi) iken erkek katılımcıların oranı %25,3'tür (48 kişi). Boşanma sonrası konut bulma sıkıntısı yaşayan 182 kişiden kadın katılımcıların oranı %33,5'tir (163 kişi), erkek katılımcıların oranı ise %10'dur (19 kişi).

4.2.17. Eğitim – Yaşam Yeri

		Eğitim – En Uzun Yaşanılan Yer				Total
		Şehir	Köy	Kasaba	Yurtdışı	
Eğitim	Okuma yazması yok	0	3	0	1	4
	% eğitim	0%	75,0%	0%	25,0%	100,0%
	İlkokul	10	3	3	1	17
	% eğitim	58,8%	17,6%	17,6%	5,9%	100,0%
	Ortaokul ve Lise	99	29	21	5	154
	% eğitim	64,3%	18,8%	13,6%	3,2%	100,0%
	Yüksekokul ve Üniversite	364	83	46	8	501
	% eğitim	72,7%	16,6%	9,2%	1,6%	100,0%
Total		473	118	70	15	676
% eğitim		70,0%	17,5%	10,4%	2,2%	100,0%
X ² : 0,001						

Tablo 37: Eğitim/yaşam yeri

Ankete katılan kişilerin eğitim durumları ve boşanma ile ilgili bu çalışmaya konu olan başlıklar birlikte değerlendirildiğinde anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir (ki kare 0,001). Eğitim ve en uzun yaşanılan yer verileri birlikte değerlendirildiğinde okuma yazması olmayan 4 kişinin 3 tanesinin en uzun süre yaşadığı yerin köy olduğu anlaşılmaktadır. Şehirde yaşayan bireylerin %72,7'si (364 kişi) yüksekokul ya da üniversite mezunu bireylerden oluşmaktayken; köyde yaşayan bireylerin %16,6'sı yani 83 kişi üniversite ya da yüksekokul mezunudur. Şehirde yaşayan bireylerden ortaokul ve lise mezunu olanların oranı %64,3'tür (99 kişi). Köyde yaşayan katılımcıların %18,8'i yani 29 kişi ortaokul ve lise mezunudur. Hayatının en uzun zamanını yurt dışında geçiren bireylerin üniversite mezunu olanları %1,6'lık (8 kişi) bir orana sahip iken; %5,9'u ilkokul mezunu, %3,2'si ise ortaokul ve lise mezunudur.

4.2.18. Eğitim – Meslek

	Eğitim - Meslek								Total
	Girişimci, Yönetici	Memur	İşsiz	İşçi	Emekli	Özel Sektör	Ev Hanımı	Diğer	
Eğitim Okuma yazması yok % eğitim	0 0%	0 0%	1 250%	0 0%	0 0%	0 0%	3 750%	0 0%	4 1000%
İlkokul % eğitim	0 0%	1 5,9%	0 0%	5 29,4%	0 0%	3 17,6%	6 35,3%	2 11,8%	17 1000%
Ortaokul ve lise % eğitim	2 1,3%	5 3,2%	24 15,6%	37 240%	0 0%	14 9,1%	60 390%	12 7,8%	154 1000%
Yüksekokul ve üniversite % eğitim	17 3,4%	51 10,2%	42 8,4%	145 28,9%	7 1,4%	68 13,6%	57 11,4%	114 22,8%	501 1000%
Total % eğitim	19 2,8%	57 8,4%	67 9,9%	187 27,7%	7 10%	85 12,6%	126 18,6%	128 18,9%	676 1000%
X ² :0,000									

Tablo 38: Eğitim/ meslek

Ankete katılan bireylerin eğitim ve meslek bilgileri birlikte değerlendirildiğinde verilere bakıldığında anlamlı bir farklılaşma vardır (ki kare0,000). Katılımcılardan işsiz olan %9,9'luk kesimin yani 67 kişinin 42 tanesi yüksekokul veya üniversite mezunu kişilerden oluşmaktadır, 24 kişi ise ortaokul ya da lise mezunu kişilerden oluşmaktadır. Ev hanımı olan kesimde de yine yüksekokul veya üniversite mezunlarının ve ortaokul-lise mezunları çoğunluktadır. Yüksekokul veya üniversite mezunu ev hanımlarının oranı %11,4'dir (57 kişi). Ortaokul ya da lise mezunu olan ev hanımlarının oranı ise %39'dur (60 kişi). İşçi mesleğini yapanların

%28,9'u (145 kişi) yüksekokul ya da üniversite mezunlarından, %24'ü (37 kişi) ortaokul ve lise mezunu kişilerden oluşmaktadır.

4.2.19. Eğitim – Çocuk Sayısı

	Eğitim – Çocuk Sayısı				Total
	Çocuk Yok	1	2	3 ve daha çok	
Eğitim Okuma yazması yok	1	0	2	1	4
% eğitim	250%	0%	50,0%	25,0%	100,0%
İlkokul	4	3	5	5	17
% eğitim	23,5%	17,6%	29,4%	29,4%	100,0%
Ortaokul ve lise	22	41	66	25	154
% eğitim	14,3%	26,6%	42,9%	16,2%	100,0%
Yüksekokul ve üniversite	74	181	200	46	501
% eğitim	14,8%	36,1%	39,9%	9,2%	100,0%
Total	101	225	273	77	676
% eğitim	14,9%	33,3%	40,4%	11,4%	100,0%
X ² :0,028					

Tablo 39: Eğitim/ çocuk sayısı

Bireyin aldığı eğitim, mesleği, maddi durumu, yaşadığı çevre vb. faktörler çocuk sahibi olma ve çocuk sayısı ile ilgili tutumları genel olarak etkilemektedir. Ankete katılan katılımcıların eğitim bilgileri ve çocuk sayıları birlikte değerlendirildiğinde anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir (ki kare. 0,028). İlkokul mezunu katılımcılarda 2 çocuğu olanların ve 3 çocuğu olanların oranı aynıdır; %29,4'tür. Yüksekokul ya da üniversite mezunu olan katılımcılardan 1 çocuğu olanların oranı %35,7 (179 kişi)'dir, iki çocuğu olanların oran %40,1 (201)'dir ve son olarak 3 çocuklu katılımcıların oranı ise %9,2 (46 kişi)'dir.

4.2.20. Eğitim – Çocukların Velayeti

	Eğitim – Çocukların Velayeti				Total
	Çocuk Yok	Bende	Eski Eşimde	Diğer	
Okuma yazması yok % eğitim	1 25,0%	3 75,0%	0 0%	0 0%	4 100,0%
İlkokul % eğitim	4 23,5%	8 47,1%	5 29,4%	0 0%	17 100,0%
Ortaokul ve lise % eğitim	22 14,3%	89 57,9%	29 18,8%	14 9,1%	154 100,0%
Yüksekokul ve üniversite % eğitim	74 14,8%	312 62,3%	84 16,8%	31 6,2%	501 100,0%
Total % eğitim	105 15,5%	406 60,1%	118 17,5%	47 7,0%	676 100,0%
X ² :0,579					

Tablo 40: Eğitim/ çocuk velayeti

Katılımcıların boşanma sonrasında çocuklarının velayetinin kimde olduğu sorusuna verdikleri cevaplar ile eğitim verileri incelendiğinde anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmüştür (ki kare: 0,647). Çocuğunun velayetinin kendisinde olduğunu söyleyenlerin %61,3'ü (307 kişi) yüksekokul ya da üniversite mezunudur, %57,1'i (88 kişi) ortaokul ve lise mezunudur, %47,1'i (8 kişi) ise ilkokul mezunudur.

4.2.21. Eğitim – Boşanma Sonrası Yaşam

	Eğitim – Boşanma Sonrası Yaşam				Total
	Boşanmadan önceki evimde yaşıyorum	Ailemin yanına taşındım	Yeni konut bulup taşındım	Arkadaşımın yanına taşındım	
Eğitim Okuma yazması yok	0	3	1	0	4
% eğitim	0%	75,0%	25,0%	0%	100,0%
İlkokul	3	6	7	1	17
% eğitim	17,6%	35,3%	41,2%	5,9%	100,0%
Ortaokul ve lise	43	92	18	1	154
% eğitim	27,9%	59,7%	11,7%	,6%	100,0%
Yüksekokul ve üniversite	148	234	114	5	501
% eğitim	29,5%	46,7%	22,8%	1,0%	100,0%
Total	194	335	140	7	676
% eğitim	28,7%	49,6%	20,7%	1,0%	100,0%
X ² :0,009					

Tablo 41: Eğitim/ boşanma sonrası yaşam

Ankete katılan bireylere boşandıktan sonra nerede yaşadıkları sorulduğunda verdikleri cevaplar eğitim bilgileri ile birlikte değerlendirildiğinde ortaya çıkan verilere göre anlamlı bir farklılaşma olduğu görülür (ki kare: 0,009). Boşanmadan önceki evinde yaşamaya devam eden katılımcıların %29,5'i (148 kişi) üniversite ya da yüksekokul mezunudur, %27,9'u (43 kişi) ortaokul ve lise mezunudur. Boşanma sonrası ailesinin yanına taşınan katılımcılardan üniversite ve yüksekokul mezunu olanların %46,7 (234 kişi) iken lise ve ortaokul mezunu bireylerin %59,7 (92 kişi)'dir. Boşanma sonrası farklı bir konut bulup taşınanların oranı üniversite ve yüksekokul mezunlarında %22,8 (114 kişi) iken ortaokul ve lise mezunu katılımcılarda %11,7 (18 kişi) dir.

4.2.22. Eğitim – Nafaka

	Eğitim - Nafaka		Total
	Almıyorum	Alıyorum	
Eğitim Okuma yazması yok	3	1	4
% eğitim	75,0%	25,0%	100,0%
İlkokul	13	4	17
% eğitim	76,5%	23,5%	100,0%
Ortaokul ve lise	112	42	154
% eğitim	72,7%	27,3%	100,0%
Yüksekokul ve üniversite	317	184	501
% eğitim	63,3%	36,7%	100,0%
Total	445	231	676
% eğitim	65,8%	34,2%	100,0%
X ² :0,126			

Tablo 42: Eğitim/ nafaka

Katılımcılara nafaka alıp almadıkları sorulduğunda %65,8'i (445 kişi) nafaka almadığını, %34,2'si (231 kişi) nafaka aldığını söylemiştir. Nafaka almayan kişilerden üniversite ve yüksekokul mezunu olan katılımcıların oranı %63,3 (317 kişi) iken aynı durumdaki ortaokul ve lise mezunu olan katılımcıların oranı ise %72,7'dir (112 kişi). Nafaka alan katılımcılardan üniversite mezunu olanların oranı %36,7 (184 kişi) iken ortaokul ve lise mezunu olanların oranı %27,3 (42 kişi)'tür.

4.2.23. Eğitim – Boşanma Öncesi Maddi Durum

	Eğitim – Boşanma Öncesi Maddi Durum				Total
	Çok iyi	İyi	Kötü	Çok Kötü	
Eğitim Okuma yazması yok	0	2	1	1	4
% eğitim	0%	50,0%	25,0%	25,0%	100,0%
İlkokul	2	11	2	2	17
% eğitim	11,8%	64,7%	11,8%	11,8%	100,0%
Ortaokul ve lise	18	72	47	17	154
% eğitim	11,7%	46,8%	30,5%	11,0%	100,0%
Yüksekokul ve üniversite	60	317	100	24	501
% eğitim	12,0%	63,3%	20,0%	4,8%	100,0%
Total	80	402	150	44	676
% eğitim	11,8%	59,5%	22,2%	6,5%	100,0%
X ² :0,007					

Tablo 43: Eğitim/ boşanma öncesi maddi durum

Ankete katılan bireylere boşanma öncesi maddi durumlarının nasıl olduğu sorusuna verilen cevaplar ile eğitim bilgileri birlikte değerlendirildiğinde anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir (ki kare: 0,007). Katılımcıların %11,8'i (80 kişi) maddi durumunun çok iyi olduğunu, %59,5'i (402 kişi) maddi durumunun iyi olduğunu, %22,2'si (150 kişi) ise maddi durumunun kötü olduğunu, %6,5'i ise (44 kişi) çok kötü olduğunu söylemiştir. Üniversite ve yüksekokul mezunu olan katılımcıların %12'si (60 kişi) maddi durumunun boşanma öncesi çok iyi olduğunu söylemiştir, ayrıca maddi durumunun iyi olduğunu söyleyenlerin oranı %63,3 (317 kişi) iken boşanma öncesi maddi durumunun kötü olduğunu söyleyenlerin oranı %20 (100 kişi) dir. Ortaokul ve lise mezunu olan katılımcılarda boşanma öncesi maddi durumu çok iyi olanların oranı

%11,7'dir (18 kişi), iyi olanların oranı %46,8'dir (72 kişi), kötü olanların oranı %30,5'tir (47 kişi)'dir ve çok kötü olanların oranı ise %11'dir yani 17 kişidir.

4.2.24. Eğitim – Boşanma Sonrası Maddi Durum

	Eğitim – Boşanma Sonrası Maddi Durum				Total
	Çok iyi	İyi	Kötü	Çok Kötü	
Eğitim Okuma yazması yok	0	1	2	1	4
% eğitim	0%	25,0%	50,0%	25,0%	100,0%
İlkokul	4	8	4	1	17
% eğitim	23,5%	47,1%	23,5%	5,9%	100,0%
Ortaokul ve lise	27	72	46	9	154
% eğitim	17,5%	46,8%	29,9%	5,8%	100,0%
Yüksekokul ve üniversite	74	318	82	27	501
% eğitim	14,8%	63,5%	16,4%	5,4%	100,0%
Total	105	399	134	38	676
% eğitim	15,5%	59,0%	19,8%	5,6%	100,0%
X ² :0,004					

Tablo 44: Eğitim/ boşanma sonrası maddi durum

Katılımcıların boşanma sonrası maddi durumları ile ilgili veriler ve eğitim verileri birlikte bakıldığında anlamlı bir farklılaşma olduğu görülür (ki kare: 0,004). Boşanma sonrası maddi durumunun iyi olduğunu söyleyenlerin oranı %59'dur (399 kişi), çok iyi olduğunu söyleyenlerin oranı %15,5'tir (105 kişi), maddi durumunun kötü olduğunu söyleyenlerin oranı %19,8'dir (134 kişi), maddi durumunun çok kötü olduğunu söyleyenlerin oranı ise %5,6 (38 kişi) 'dir. Üniversite ve yüksekokul mezunu bireylerin %14,8'i (74 kişi) maddi durumunun boşanma sonrası

çok iyi olduğunu söylerken aynı eğitim düzeyinde maddi durumunun iyi olduğunu söyleyenlerin oranı %63,5 (318 kişi)'tir. Maddi durumunun boşanma sonrasında iyi olduğunu söyleyen ortaokul ve lise mezunu katılımcılar %46,8'lik (72 kişi) bir orana sahipken çok iyi olduğunu söyleyenlerin oranı %17,5 (27 kişi) 'tir.

4.2.25. Eğitim – Evlilik Şekli

	Eğitim – Evlilik Şekli			Total
	Görücü Usulü İsteyerek	Arkadaşlık Kurarak	Görücü Usulü İstemeyerek	
Eğitim Okuma yazması yok	0	1	3	4
% eğitim	0%	25,0%	75,0%	100,0%
İlkokul	5	8	4	17
% eğitim	29,4%	47,1%	23,5%	100,0%
Ortaokul ve lise	62	50	42	154
% eğitim	40,3%	32,5%	27,3%	100,0%
Yüksekokul ve üniversite	188	237	76	501
% eğitim	37,5%	47,3%	15,2%	100,0%
Total	255	296	125	676
% eğitim	37,7%	43,8%	18,5%	100,0%
X ² :000				

Tablo 45: Eğitim/ evlilik şekli

Ankete katılan bireylerin evlenme şekilleri ve eğitim verilerine bakıldığında anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir (ki kare:0). Görücü usulü ve isteyerek evlenen katılımcılardan üniversite ve yüksekokul mezunu olan bireylerin oranı %37,5 'tur (188 kişi), ortaokul ve lise mezunu bireylerde oran %40,3'e (62 kişi) yükselir, ilkokul mezunu katılımcılarda ise aynı oran %29,4'tür (5 kişi). Arkadaşlık kurarak evlenen

katılımcılardan yüksekokul ve üniversite mezunu olanların oranı %47,3'tür (237 kişi), Ortaokul ve lise mezunu olanların oranı %32,5'tir (50 kişi), ilkokul mezunu bireylerin oranı ise %47,1'dir (8 kişi). Görücü usulü ve istemeyerek yapılan evliliklerin oranı %18,5'tir (125 kişi) ve bu şekilde evlenip boşanmış bireylerden üniversite ve yüksekokul mezunu olan bireyler %15,2'lik (76 kişi) orana sahip iken ortaokul ve lise mezunu bireylerde bu oran %27,3' (42 kişi) yükselir. Görücü usulü istemeden yapılan evliliklerde boşanma oranı ilkokul mezunu bireylerde %23,5 (4 kişi) iken okuma yazması olmayan katılımcılarda oran %75' e kadar yükselir.

4.2.26. Eğitim – Evlilik Süresi

		Eğitim – Evlilik Süresi					Total
		1 yıldan az	1-5 yıl	6-10 yıl	11-15 yıl	16 yıl ve daha fazla	
Eğitim	Okuma yazması yok	1	0	1	2	0	4
	% eğitim	25,0%	0%	25,0%	50,0%	0%	100,0%
	İlkokul	2	6	3	2	4	17
	% eğitim	11,8%	35,3%	17,6%	11,8%	23,5%	100,0%
	Ortaokul ve lise	21	53	45	15	20	154
	% eğitim	13,6%	34,4%	29,2%	9,7%	13,0%	100,0%
	Yüksekokul ve üniversite	61	221	112	65	42	501
	% eğitim	12,2%	44,1%	22,4%	13,0%	8,4%	100,0%
Total		85	280	161	84	66	676
% eğitim		12,6%	41,4%	23,8%	12,4%	9,8%	100,0%
X ² :0,073							

Tablo 46: Eğitim/ evlilik süresi

Çalışmaya katılan bireylerin evlilik sürelerine bakıldığında anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmektedir (ki kare: 0,073). Evliliği bir yıldan az sürenlerin oranı %12,6'dır (85 kişi) . Boşanma ile biten evliliklerin en çok olduğu dönemlerden birisi olan 1-5 yıllık dönemde boşanma oranı %41,4'tür (280 kişi). Evliliği 6-10 yıl süren katılımcıların oranı %23,8'dir (161 kişi). Evliliği 11-15 yıl süren katılımcıların oranı %12,4'tür (84 kişi) . 16 yıldan uzun süren evliliklerin oranı %9,8'dir (66 kişi).

4.2.27. Eğitim – Boşanma Nedeni

		Zina	Sözlü fiziksel şiddet	Evi terk etme	Kötü alışkanlıklar	Akrabaların karışması	Maddi konular
Eğitim	Okuma yazması yok % eğitim	0 0%	2 50,0%	0 0%	2 500%	2 500%	0 0%
	İlkokul % eğitim	5 29,4%	3 17,6%	2 11,8%	2 11,8%	7 41,2%	3 17,6%
	Ortaokul ve lise % eğitim	36 23,4%	30 19,5%	16 10,4%	35 22,7%	47 30,5%	48 31,2%
	Yüksekokul ve üniversite % eğitim	127 25,3%	78 15,6%	56 11,2%	99 19,8%	195 38,9%	112 22,4%
	Total %eğitim	168 24,9%	113 16,7%	74 10,9%	138 20,4%	251 37,1%	163 24,1%

Tablo 47(1/2): Eğitim/ boşanma nedeni

	Çocuk olmayışı	Fikir uyuşmazlığı	Sorumsuzluk	Cinsel sorunlar	Geçimsizlik	Diğer
Okuma yazması yok %eğitim	1 250%	1 250%	3 750%	0 0%	1 250%	0 0%
İlkokul %eğitim	0 0%	8 47,1%	8 47,1%	3 17,6%	11 64,7%	3 17,6%
Ortaokul ve lise % eğitim	4 2,6%	53 34,4%	68 44,2%	17 110%	79 51,3%	34 22,1%
Yüksekokul ve üniversite % eğitim	19 3,8%	232 46,3%	231 46,1%	65 130%	277 55,3%	109 21,8%
Total % eğitim	24 3,6%	294 43,5%	310 45,9%	85 12,6%	368 54,4%	146 21,6%

Tablo 47(2/2): Eğitim/ boşanma nedeni

Katılımcıların boşanma sebepleri incelendiğinde büyük çoğunluğun boşanma sebeplerinden birisi olarak gördükleri geçimsizliği seçen 368 katılımcılarından üniversite ve yüksekokul mezunu olanların %55,3'lük (277 kişi) orana sahiptir, ortaokul ya da lise mezunu olanların oranı %51,3'dür (79 kişi), ilkokul mezunu olanlarda oran ise %64,7'ye (11 kişi) yükselir. Boşanma sebeplerinden birisi olarak sorumsuzluğu seçenlerden yüksekokul veya üniversite mezunu olanların oranı %46,1'dir (231 kişi), bu oran ortaokul ve lise mezunlarında %44,2'dir (68 kişi), ilkokul mezunlarında ise %47,1'dir (8 kişi). Maddi sorunlar sebebiyle boşananlardan yüksekokul ve üniversite mezunu olanların oranı %22,4'dir (112 kişi). Aynı sorun nedeniyle boşanan ortaokul veya lise mezunlarının oranı %31,2'dir (48 kişi), ilkokul mezunu olanlarda oran ise %17,6'dır (3 kişi). Zina yüzünden boşanan yüksekokul ve üniversite mezunlarının oranı %25,3'tür (127 kişi),

ortaokul ve lise mezunlarının oranı %23,4'tür (36 kişi), ilkokul mezunlarında ise aynı sorun sebebiyle boşananların oranı %29,4 'tür (5 kişi). Şiddet sebebiyle boşanan üniversite ve yüksekokul mezunlarının oranı %15,6 (78 kişi) dir, ortaokul ve lise mezunlarında bu oran %19,5 'tur (30 kişi), ilkokul mezunlarında bu oran %17,6 'dır (3 kişi), okuma yazma bilmeyenler de ise oran %50'ye kadar yükselir.

4.2.28. Eğitim – Boşanma Sonrası Hayat

	Eğitim - Boşanma Sonrası Hayat				Total
	Çok İyi	İyi	Kötü	Çok Kötü	
Eğitim Okuma yazması yok % eğitim	0 0%	2 500%	1 250%	1 250%	4 1000%
İlkokul % eğitim	5 29,4%	6 35,3%	5 29,4%	1 5,9%	17 1000%
Ortaokul ve lise % eğitim	26 16,9%	91 59,1%	27 17,5%	10 6,5%	154 1000%
Yüksekokul ve üniversite % eğitim	93 18,6%	285 56,9%	105 210%	18 3,6%	501 1000%
Total % eğitim	124 18,3%	384 56,8%	138 20,4%	30 4,4%	676 1000%
X ² :0,262					

Tablo 48: Eğitim/ boşanma sonrası hayat

Katılımcılardan boşanma sonrası hayatlarının genel olarak nasıl olduğu ile ilgili veriler ve eğitim verileri birlikte değerlendirildiğinde anlamlı bir farklılaşma elde edilememiştir (ki kare: 0,262). Verilere göre boşandıktan sonra hayatları genel olarak daha iyiye gidenler çoğunlukla yüksekokul ve üniversite mezunlarıdır. Çok kötü olduğunu ifade edenler arasında en yüksek dağılım ise ortaokul ve lise mezunları olarak tespit edilmiştir.

4.2.29. Eğitim – Boşanma Sonrası Sosyal Çevre

	Eğitim - Boşanma Sonrası Sosyal Çevre				Total
	Sosyal çevrem boşanmadan önceki gibi, değişiklik olmadı	Bazı arkadaşlıklarım bozuldu, bazılarıyla da boşanmadan önceki gibi görüşüyoruz	Sosyal çevremle olan ilişkilerimin çoğu bozuldu	Boşandıktan sonra tüm sosyal çevremi yitirdim	
Eğitim Okuma yazması yok	2 500%	0 0%	2 500%	0 0%	4 1000%
% eğitim					
İlkokul	7 41,2%	5 29,4%	2 11,8%	3 17,6%	17 1000%
% eğitim					
Ortaokul ve lise	102 66,2%	26 16,9%	16 10,4%	10 6,5%	154 1000%
% eğitim					
Yüksekokul ve üniversite	339 67,7%	100 200%	43 8,6%	19 3,8%	501 1000%
% eğitim					
Total	450 66,6%	131 19,4%	63 9,3%	32 4,7%	676 1000%
% eğitim					
X ² :0,018					

Tablo 49: Eğitim/ boşanma sonrası sosyal çevre

Boşanma sonrası bireyin sosyal çevresinin değişip değişmediği sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar değerlendirildiğinde anlamlı bir farklılaşma olduğu görülür (ki kare:0,018). Katılımcıların %66,6'sı (450 kişi) sosyal çevresinin boşanmadan önceki gibi olduğunu herhangi bir değişiklik olmadığını söylemiştir. Bu kişilerden üniversite ve yüksekokul mezunu olanların %67,7'si (339 kişi) yüksekokul ya da üniversite mezunudur, %66,2'si (102 kişi) ortaokul veya lise mezunudur. Sosyal çevreleri ile ilişkilerinin çoğunun bozulduğunu söyleyen katılımcılardan yüksekokul veya üniversite mezunu %8,6 (43 kişi) iken, ortaokul veya lise mezunu olan %10,4'tür (16 kişi), ilkokul mezunu olanların oranı %11,8'tir (2 kişi) ve okuma yazması olmayanların oranı %50'ye (2 kişi) kadar yükselir. Sosyal çevrelerinin tamamen değiştiren bireylerden yüksekokul veya üniversite mezunu olanların oranı %3,8 (19 kişi), ortaokul veya lise

mezunu olanların oranı %6,5 (10 kişi) iken ilkokul mezunu olanların oranı ise %17,6'dır. Bu veriler ışığında eğitim seviyesi düştükçe ilişkilerin bozulduğu görülmektedir.

4.2.30. Eğitim – Uzman Desteği

		Eğitim – Uzman Desteği		Total
		Aldım	Almadım	
Eğitim	Okuma yazması yok	3	1	4
	% eğitim	750%	250%	1000%
	İlkokul	2	15	17
	% eğitim	11,8%	88,2%	1000%
	Ortaokul ve lise	16	138	154
	% eğitim	10,4%	89,6%	1000%
	Yüksekokul ve üniversite	76	425	501
	% eğitim	15,2%	84,8%	1000%
Total		97	579	676
% eğitim		14,3%	85,7%	1000%
X ² :0,003				

Tablo 50: Eğitim/ uzman desteği

Katılımcılardan boşanma sonrası uzman desteği alınıp alınmadığı sorusuna verilen cevaplar ile eğitim bilgileri birlikte değerlendirildiğinde anlamlı bir farklılaşma vardır (ki kare:0,003). Üniversite ve yüksekokul mezunlarından uzman desteği alanların oranı %15,2 (76 kişi) iken ortaokul mezunlarından uzman desteği alanların oranı %10,4 (16 kişi)'dir. İlkokul mezunu bireylerde boşanma sonrası uzman desteği alanların oranı ise %11,8 (2 kişi)'dir. Boşanma sonrası uzman desteği alanların eğitim

profillerine bakıldığında eğitim seviyesi düştükçe uzman desteği alma durumu da azalmıştır. Bunun sebebi eğitim seviyesi daha yüksek olan katılımcıların daha bilinçli olmasından kaynaklandığı düşünülebilir ya da eğitilmiş bireylerin meslek sahibi oldukları ve bu durumun uzman desteği için gerekli ekonomik gücü sağladığı düşünülebilir.

4.2.31. Yaş – Çocuk Sahipliği

Çocuk	Yaş – Çocuk Sahipliği					Total
	18-20	21-29	30-39	40-49	50 ve üzeri	
Var	5	185	272	85	28	570
% Çocuk	9%	32,2%	47,3%	14,9%	4,9%	1000%
Yok	5	56	29	9	2	101
% Çocuk	50%	55,4%	28,7%	8,9%	20%	1000%
Total	10	241	301	94	30	676
% Çocuk	1,5%	35,7%	44,5%	13,9%	4,4%	1000%
X ² : 0,000						

Tablo 51: Yaş/ çocuk sahipliği

Araştırmaya katılan katılımcıların yaş ve çocuk sahipliği verileri incelendiğinde ortaya anlamlı bir farklılaşma çıkmaktadır (ki kare:0). Çocuğu olan katılımcıların içerisinde 18-20 yaş grubu kişilerin oranı %0,9 iken (5 kişi), 21-29 yaş grubu bireylerin oranı %32,2'dir(185 kişi). Ayrıca çocuk sahibi olan 30-39 yaş grubu bireylerin oranı %47,3'dir (272 kişi), bu oran 40-49 yaş grubundaki katılımcılarda %14,9'a (85 kişi) inerken 50 yaş ve üzeri olan kişilerde ise %4,9 'luk (28 kişi) bir orana sahiptir. Katılımcıların içerisinde çocuğu olmayanların oranı ise en yüksek 21-29 yaş grubuna aittir, çocuk sahibi olmayan katılımcıların içerisinde %55,4'lük (56 kişi) bir orana sahiptir.

4.2.32. Yaş – Çocuğun Velayeti

		Yaş – Çocuğun Velayeti					Total
		18-20	21-29	30-39	40-49	50 ve üzeri	
Velayet	Çocuk Yok	5	56	29	9	2	105
	% Velayet	4,8%	55,4%	28,7%	8,9%	20%	1000%
	Bende	3	148	197	51	13	406
	% Velayet	,7%	35,9%	47,8%	12,4%	3,2%	1000%
	Eski Eşimde	0	16	68	27	7	118
	% Velayet	0%	13,6%	57,6%	22,9%	5,9%	1000%
	Diğer	2	21	7	7	8	47
	% Velayet	4,3%	46,7%	15,6%	15,6%	17,8%	1000%
Total		10	241	301	94	30	676
% Velayet		1,5%	35,7%	44,5%	13,9%	4,4%	1000%
X ² : 0,000							

Tablo 52: Yaş/ çocuk velayeti

Ankete katılan kişilerin boşanma sonrası çocuklarının velayet bilgileri ile katılımcıların yaş verileri birlikte ele alındığında anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir (ki kare:0,000). Katılımcıların en küçük yaş grubu olan 18-20 yaş grubu 10 kişidir ve 10 kişinin 5 tanesi evlat sahibidir. Ancak bu evlat sahibi olan ebeveynlerden 3 tanesi çocuğunun velayetinin kendisinde olduğunu söylerken 2 tanesi de çocuğunun velayetinin kendisinde ya da eski eşinde olmadığını (çocuğa bir yakının bakması, çocuk esirgeme kurumunda olması vb. durumların söz konusu olması) söylemiştir. Ebeveynlerin yaşının küçük olması, bir çocuğun sorumluluğunu almak istememesi ya da maddi imkânsızlıklar sebebiyle çocuğun velayeti ile ilgili böyle bir sonuç olabilir. Çocuğun velayetinin

kendisinde olduğunu söyleyen 21-29 yaş aralığındaki katılımcıların oranı %35,9'dur (148 kişi), 30-39 yaş grubundaki katılımcılar ise %47,8'lik (197 kişi) bir orana sahiptir. 40-49 yaş grubundaki katılımcıların %12,4'ü (51 kişi) çocuğunun velayetinin kendisinde olduğunu söylerken; 50 yaş ve üzeri katılımcıların %3,2'si (13 kişi) velayetin kendisinde olduğunu ifade etmiştir. Çocuklarının velayetinin eski eşinde olduğunu söyleyen katılımcılardan yaşı 21-29 olanların oranı %13,6 (16 kişi)'dir, 30-39 yaş aralığındakilerin oranı %57,6'dır (68 kişi), 40-49 yaş aralığında %22,9'dur (27 kişi). Katılımcılardan çocuklarının velayeti hem kendisinde hem de eşinde olmayanların sayısı 47'dir. Bu katılımcıların %48,9'u 21-29 yaş grubundaki katılımcılardan oluşur, 30-39 yaş aralığındaki katılımcıların oranı %14,9 ve 40-49 yaş aralığındaki katılımcıların oranı ise %14,9'dur.

4.2.33. Yaş – Boşanma Sonrası Yaşam

	Yaş – Boşanma Sonrası Yaşam				Total
	Boşanmadan önceki evimde yaşıyorum	Ailemin yanına taşındım	Yeni bir konut bulup taşındım	Arkadaşıma taşındım	
Yaş 18-20	1	7	2	0	10
% yaş	100%	700%	200%	0%	1000%
21-29	57	141	39	4	241
% yaş	23,7%	58,5%	16,2%	1,7%	1000%
30-39	86	146	67	2	301
% yaş	28,6%	48,5%	22,3%	,7%	1000%
40-49	33	36	24	1	94
% yaş	35,1%	38,3%	25,5%	1,1%	1000%
50 ve üzeri	17	5	8	0	30
% yaş	56,7%	16,7%	26,7%	0%	1000%
Total	194	335	140	7	676
% yaş	28,7%	49,6%	20,7%	10%	1000%
X ² :0,001					

Tablo 53: Yaş/ boşanma sonrası yaşam

Katılımcıların boşanma sonrasında nerede yaşadıkları incelendiğinde anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir (ki kare:0,001). Katılımcılardan 18-20 yaş grubundaki bireyler, 21-29 yaş grubundaki bireyler ve 30-39 yaş grubundaki bireyler boşanma sonrasında çoğunlukla ailelerinin yanına taşınmıştır. Boşanma sonrasında ailesinin yanına taşınan kişilerin oranı %49,6'dır (335 kişi). Boşanma sonrası 18-20 yaş grubundaki bireylerin %10 kendi evinde yaşamaya devam ederken, %70'i ailesinin yanına taşınmıştır. 21-29 yaş aralığındaki katılımcılarda

ise %23,7'si (57 kişi) boşanma sonrası kendi evinde kalmaya devam ederken %58,5'i (141 kişi) ailesinin yanına taşınmıştır, %16,2'si (39 kişi) boşanmanın ardından başka bir eve taşınmıştır. 30-39 yaş grubundaki katılımcılarda ise kendi evinde kalanların oranı %28,6'dır (86 kişi), ailesinin yanına taşınanların oranı ise %48,5'tir 146 kişi). 40-49 yaş grubundaki bireylerin %35,1'i (33 kişi) boşanma sonrası kendi evinde kalmaktadır. 50 yaş ve üzerindeki bireylerde ise bu oran %56,7'ye kadar yükselir. 40-49 yaş grubundaki bireylerden boşanma sonrası ailesinin yanına taşınanların oranı %38,3' e düşer, 50 yaş ve üzerinde ki katılımcılarda ise bu oran %16,7'e kadar gerilemektedir. Verilere bakıldığında katılımcıların yaşı yükseldikçe boşanma sonrası kendi evinde kalanların oranı artarken aile evine dönüş yapanların oranı azalmaktadır.

4.2.34. Yaş – Nafaka

		Yaş - Nafaka		Total
		Almıyorum	Alıyorum	
Yaş	18-20	7	3	10
	% yaş	700%	300%	1000%
	21-29	139	102	241
	% yaş	57,7%	42,3%	1000%
	30-39	195	106	301
	% yaş	64,8%	35,2%	1000%
	40-49	77	17	94
	% yaş	81,9%	18,1%	1000%
	50 ve üzeri	27	3	30
	% yaş	900%	100%	1000%
Total		445	231	676
	% yaş	65,8%	34,2%	1000%
X ² :0,000				

Tablo 54: Yaş/ nafaka

Boşanma sonrasında katılımcılara nafaka veya herhangi bir yardım alıp almadıkları sorusuna verdikleri cevaplar ile yaş verileri birlikte incelendiğinde anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir (ki kare:0,000). Katılımcıların %65,8'i (445 kişi) nafaka almadığını, %34,2'si (231 kişi) ise nafaka aldığını belirtmiştir. 18-20 yaş grubundaki katılımcıların %70'i nafaka almadığını söylerken %30'luk kısmı nafaka aldığını ifade etmektedir. 21-29 yaş aralığında ki grupta nafaka almayanların oranı %57,7 (139 kişi) iken nafaka alanların oranı %42,3'dir (102 kişi). 30-39 yaş grubunda nafaka almayanların oranı %64,8 (195 kişi) iken nafaka alanların oranı %35,2'dir (106 kişi). 40-49 yaş grubunda ise

nafaka alanlar ile almayanlar arasındaki uçurum daha da artar. 40–49 yaş grubunda nafaka almayanların oranı %81,9’dur (77 kişi) ve nafaka alanların oranı ise %18,1’dir (17 kişi).

4.2.35. Yaş – Evlenme Şekli

	Yaş – Evlenme Şekli			Total
	Görücü Usulü İsteyerek	Arkadaşlık Kurarak	Görücü Usulü İstemeyerek	
Yaş 18-20	4	3	3	10
% yaş	400%	300%	300%	1000%
21-29	78	124	39	241
% yaş	32,4%	51,5%	16,2%	1000%
30-39	114	123	64	301
% yaş	37,9%	40,9%	21,3%	1000%
40-49	43	34	17	94
% yaş	45,7%	36,2%	18,1%	1000%
50 ve üzeri	16	12	2	30
% yaş	53,3%	400%	6,7%	1000%
Total	255	296	125	676
% yaş	37,7%	43,8%	18,5%	1000%
X ² :0,043				

Tablo 55: Yaş/ evlenme şekli

Katılımcıları evliliklerini görücü usulü mü ya da arkadaşlık kurarak mı yapıldığı sorusuna verdikleri cevaplar ile yaş verileri incelendiğinde katılımcıların %43,8’lik (296 kişi) kısmı arkadaşlık kurarak evlenmiştir.

%37,7'lik (255 kişi) kısım ise görücü usulü ve isteyerek evlenmiş bireylerden oluşmaktadır, %18,5'lik (125 kişi) ise görücü usulü ve istemeyerek evlenen kişilerden oluşmaktadır. Görücü usulü isteyerek evlenen katılımcılardan 18-20 yaş grubundaki bireylerin oranı %40 iken 21-29 yaş aralığındaki katılımcıların oranı %32,4'lük (78 kişi) bir orana sahiptir, 30-39 yaşa aralığındaki katılımcılarda ise bu oran biraz daha artar ve %37,9' a (114 kişi) yükselir. 40-49 yaş aralığındaki katılımcılarda ise bu oran daha da artar ve %45,7 'ye (43 kişi) yükselir ve 50 yaş üzeri katılımcılarda oran %53,3'e (16 kişi) kadar yükselmiştir. Arkadaşlık ederek evlenen katılımcılarda 18-20 yaş grubu bireyler %30'luk (3 kişi) bir orana sahip iken 21-29 yaş aralığındaki katılımcıların oranı %51,5'tir (124 kişi), 30-39 yaş aralığındaki katılımcılarda ise oran %40,9'a (123 kişi) gerilemektedir. 40-49 yaş aralığındaki bireylerde bu oran %36,2'dir (34 kişi) ve 50 yaş ve üzeri katılımcılarda ise oran %40'dır (12 kişi). Görücü usulü ve istemeyerek evlenen katılımcılarda 18-20 yaş aralığındaki bireylerde oran %30 iken 21-29 yaş aralığındaki bireylerde oran %16,2'dir (39 kişi), 30-39 yaş aralığındaki bireylerde %21,3'tür (64 kişi) ve 40-49 yaş aralığındaki bireylerde ise %18,1'dir.

4.2.36. Yaş – Evlilik Süresi

	Yaş – Evlilik Süresi					Total
	1 yıldan az	1-5 yıl	6-10 yıl	11-15 yıl	16 yıl ve daha fazla	
Yaş 18-20	4	5	0	0	1	10
% yaş	400%	500%	0%	0%	100%	1000%
21-29	51	131	52	2	5	241
% yaş	21,2%	54,4%	21,6%	,8%	2,1%	1000%
30-39	26	119	96	51	9	301
% yaş	8,6%	39,5%	31,9%	16,9%	30%	1000%
40-49	3	23	11	27	30	94
% yaş	3,2%	24,5%	11,7%	28,7%	31,9%	1000%
50 ve üzeri	1	2	2	4	21	30
% yaş	3,3%	6,7%	6,7%	13,3%	700%	1000%
Total	85	280	161	84	66	676
% yaş	12,6%	41,4%	23,8%	12,4%	9,8%	1000%
X ² : 0,000						

Tablo 56: Yaş/ evlilik süresi

Katılımcıların evlilik süreleri yaş verileri ile birlikte değerlendirildiğinde anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir. (ki kare:0,000). Boşanma ile biten evliliklerde 1 yıldan daha kısa süren evliliklerin oranı %12,6'dır (85 kişi), ayrıca %41,4 ünün (280 kişi) 1-5 yıl sürdüğü görülmüştür. Evliliği 6-10 yıl devam edenlerin oranı %23,8 tir (161 kişi) ve evlilik hayatı 16 yıldan daha uzun süre devam etmiş ve

boşanmış kişilerin oranı ise %9,8'dir (66 kişi). Evliliği 1 yıldan az süren bireylerden 18-20 yaş grubundaki katılımcıların oranı %40'dır, 21-29 yaş aralığındaki bireylerin oranı %21,2'dir (51 kişi), 30-39 yaş aralığındaki bireylerin oranı %8,6'dır (26 kişi) ve 40-49 yaş aralığındaki bireylerin oranı ise %3,2'dir. Evlilik hayatı 1-5 yıl süren katılımcılardan 18-20 yaş aralığındaki katılımcıların oranı %50 iken, 21-29 yaş aralığındaki katılımcıların oranı %54,4'tür (131 kişi), 30-39 yaş aralığındaki bireylerin oranı %39,5' Tur (119 kişi) ve 40-49 yaş aralığındaki bireylerin oranı ise %24,5 'e kadar geriler. Evlilik hayatı 16 yıldan uzun sürmüş katılımcıların %70'i 50 yaş ve üzerinde ki katılımcılardır, %31,9 'u (30 kişi) 40-49 yaş grubundaki bireylerdir, %3'ü 30-39 yaş aralığındaki bireylerdir ve %2,1 ise 21-29 yaş aralığındaki katılımcılardan oluşur.

4.2.37. Yaş – Boşanma Sebebi

	Zina	Sözlü/fiziksel şiddet	Evi terk etme	Kötü alışkanlıklar	Akrabaların karışması	Maddi konular
Yaş 18-20	0	0	0	0	1	4
% yaş	0%	0%	0%	0%	100%	400%
21-29	53	47	22	43	92	58
% yaş	220%	19,5%	9,1%	17,8%	38,2%	24,1%
30-39	82	51	39	69	129	69
% yaş	27,2%	16,9%	130%	22,9%	42,9%	22,9%
40-49	26	12	9	23	23	25
% yaş	27,7%	12,8%	9,6%	24,5%	24,5%	26,6%
50 ve üzeri	7	3	4	3	6	7
% yaş	23,3%	100%	13,3%	100%	200%	23,3%
Total	168	113	74	138	251	163
% yaş	24,9%	16,7%	10,9%	20,4%	37,1%	24,1%

Tablo 57(1/2): Yaş/boşanma sebebi

	Çocuk olmayışı	Fikir uyuşmazlığı	Sorumsuzluk	Cinsel sorunlar	Geçimsizlik	Diğer
Yaş 18-20	2	7	7	1	6	3
% yaş	200%	700%	700%	100%	600%	300%
21-29	9	117	114	32	137	51
% yaş	3,7%	48,5%	47,3%	13,3%	56,8%	21,2%
30-39	6	125	140	39	158	68
% yaş	20%	41,5%	46,5%	130%	52,5%	22,6%
40-49	5	39	38	9	54	20
% yaş	5,3%	41,5%	40,4%	9,6%	57,4%	21,3%
50 ve üzeri	2	6	11	4	13	4
% yaş	6,7%	200%	36,7%	13,3%	43,3%	13,3%
Total	24	294	310	85	368	146
% yaş	3,6%	43,5%	45,9%	12,6%	54,4%	21,6%

Tablo 57(2/2): Yaş/ boşanma sebebi

Boşanmanın onlarca sebebi vardır ancak evliliğin ilk yıllarında sorun olan konular ile evliliğin onuncu yılında ki sorunlar çoğu zaman farklıdır. Çalışmanın bu kısmında boşanma sebebi olarak görülen konuların yaş grupları ile bağlantısına bakılacaktır.

18-20 yaş grubu katılımcıların boşanma sebebi olarak gördükleri sebepler sırasıyla; fikir uyuşmazlığı, sorumsuzluk ve geçimsizliktir. 21-29 yaş grubu katılımcıların da boşanma sebebi olarak gördükleri konular yine geçimsizlik, sorumsuzluk ve fikir uyuşmazlığıdır. Aynı sorunlar 30-39 yaş

grubu katılımcılar içinde yüksek oranda boşanma sebebi olarak görülen sorunlardır. Sözlü ya da fiziksel şiddet en fazla 30-39 yaş grubundaki katılımcılar için boşanma sebebi olmuştur. Bu yaş grubundaki kişilerden %16,9'unun (51 kişi) boşanma sebebi sözlü ya da fiziksel şiddet olmuştur. 21-29 yaş grubu katılımcıların içinde şiddet sebebiyle boşananların oranı %19,5'tir (47 kişi).

4.2.38. Yaş – Boşanma Sonrası Uzman Desteği

		Yaş – Uzman Desteği		Total
		Aldım	Almadım	
Yaş	18-20	3	7	10
	% yaş	300%	70,0%	100,0%
	21-29	29	212	241
	% yaş	12,0%	88,0%	100,0%
	30-39	51	250	301
	% yaş	16,9%	83,1%	100,0%
	40-49	10	84	94
	% yaş	10,6%	89,4%	100,0%
	50 ve üzeri	4	26	30
	% yaş	13,3%	86,7%	100,0%
Total		97	579	676
% yaş		14,3%	85,7%	100,0%
X ² :0,217				

Tablo 58: Yaş/ boşanma sonrası uzman desteği

Katılımcıların boşanma sonrası uzman desteği alıp almadıkları sorusuna verdikleri cevaplar ile yaş bilgileri birlikte değerlendirildiğinde ortaya anlamlı bir farklılaşma çıkmamaktadır (ki kare.0,217).

4.2.39. Yaş – Boşanma Sonrası Karşılaşılan Güçlükler

	Ekonomik sıkıntı	Konut bulma sıkıntısı	Çevre baskısı	Aile baskısı	Ruhsal/duygusal sıkıntı	Hiçbir güçlük çekmedim	Diğer
Yaş 18-20	3	1	5	5	3	1	1
%yaş	30,0%	10,0%	50,0%	50,0%	30,0%	10,0%	10,0%
21-29	62	58	88	64	120	55	25
% yaş	25,7%	24,1%	36,5%	26,6%	49,8%	22,8%	10,4%
30-39	101	88	80	70	155	61	45
% yaş	33,6%	29,2%	26,6%	23,3%	51,5%	20,3%	15,0%
40-49	31	26	19	15	47	20	21
% yaş	33,0%	27,7%	20,2%	16,0%	50,0%	21,3%	22,3%
50 ve üzeri	9	9	5	3	12	7	2
% yaş	30,0%	30,0%	16,7%	10,0%	40,0%	23,3%	6,7%
Total	206	182	197	157	337	144	94
% yaş	30,5%	26,9%	29,1%	23,2%	49,9%	21,3%	13,9%

Tablo 59: Yaş/ boşanma sonrası karşılaşılan güçlükler

Boşanma sonrası karşılaşılan güçlüklerin yaş grupları ile birlikte analizi yapıldığında katılımcıların %49,9'u yani 337 kişi ruhsal-duygusal sıkıntı yaşamıştır. Bu sıkıntıyı en çok yaşayan gruplar ise 21-29 yaş grubu ve 30-39 yaş grubudur. 21-29 yaş grubunun oranı %35,6 (120 kişi) iken 30-39 yaş grubunun oranı %46 ile 155 kişidir. Ekonomik sıkıntı çekenlerin

%49'u (101 kişi) 30-39 yaş grubu katılımcılardır. Ayrıca ekonomik sıkıntı çeken bir diğer grup olan 21-29 yaş grubu bireylerin oranı %30,1'dir (62 kişi).

4.2.40. Çocuk Sahipliği – Boşanma Sonrası Yaşanılan Yer

	Boşanma Sonrası Yaşam				Total
	Boşanmadan önceki evimde yaşamaya devam ediyorum	Kendi ailemin yanına taşındım	Yeni bir konut bulup taşındım	Arkadaş(lar)ımın yanına taşındım	
Çocuk Var	169	276	126	4	575
% Çocuk	29,4%	48,0%	21,9%	,7%	100,0%
Yok	25	59	14	3	101
% Çocuk	24,8%	58,4%	13,9%	3,0%	100,0%
Total	194	335	140	7	676
% Çocuk	28,7%	49,6%	20,7%	1,0%	100,0%
X ² :0,023					

Tablo 60: Çocuk sahipliği / boşanma sonrası yaşanılan yer

Ankete katılan bireylerin çocuk sahibi olup olmadıkları bilgisi ile boşanma sonrasında hayatlarına nerede devam ettikleri sorusuna verdikleri cevapların verileri bir araya getirildiğinde çocuğu olan bireylerin %29,4'ü (169 kişi) boşanma sonrasında kendi evinde yaşamaya devam ederken %48'i (276 kişi) ailesinin yanına taşınmıştır. Çocuk sahibi olan katılımcıların %21,8'i (124 kişi) boşanma sonrası yeni bir eve taşındığını söylemiştir, %0,7'si (4 kişi) ise arkadaşlarının yanına taşındığı ifade etmiştir. Çocuk sahibi olmayan katılımcılarda ise %24,8'i (25 kişi) boşanma sonrasında evini değiştirmemişken, %58,4'ü (59 kişi) ailesinin yanına taşınmıştır, %13,9'u (14 kişi) yeni bir eve taşınırken; %2,8'i

arkadaşlarının yanına taşınmayı tercih etmiştir. Bu iki değişken arasında anlamlı bir fark gözlenmiştir (ki kare: 0,023).

4.2.41. Çocuk Sahipliği – Nafaka

	Nafaka		Total
	Almıyorum	Alıyorum	
Çocuk Var	351	224	575
% Çocuk	61,0%	39,0%	100,0 %
Yok	94	7	101
% Çocuk	93,1%	6,9%	100,0 %
Total	445	231	676
% Çocuk	65,8%	34,2%	100,0 %
X ² :0,000			

Tablo 61: Çocuk sahipliği/ nafaka

Katılımcıların çocuk sahibi olmaları/ olmamaları ve boşanma sonrasında nafaka alıp almadıkları sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir (ki kare: 0,000). Ankete katılan 676 kişinin 575 tanesi çocuk sahibidir ve çoğunluğunun nafaka almadığı görülmektedir. Çocuk sahibi olan katılımcıların %39,'u (224 kişi) boşanma sonrasında nafaka aldığını söylerken %61'lik kısım ise (222 kişi) nafaka almadığını belirtmiştir. Çocuk sahibi olmayan katılımcıların ise %93,1'i (94 kişi) nafaka almazken, %6,9'luk kesim ise (7 kişi) nafaka aldığını söylemiştir.

4.2.42. Çocuk Sahipliği – Evlilik Süresi

	Evlilik Süresi					Total
	1 yıldan az	1-5 yıl	6-10 yıl	11-15 yıl	16 yıl ve daha fazla	
Çocuk Var	32	239	157	84	63	575
% Çocuk	5,6%	41,6%	27,3%	14,6%	11,0%	100,0%
Yok	53	41	4	0	3	101
% Çocuk	52,5%	40,6%	4,0%	0%	3,0 %	100,0%
Total	85	280	161	84	66	676
% Çocuk	12,6%	41,4%	23,8%	12,4%	9,8%	100,0%
X ² :0,000						

Tablo 62: Çocuk sahipliği/ evlilik süresi

Boşanma sürecinde çocuk sahibi olmak çoğunlukla süreci etkileyen bir faktördür. Çocukları için boşanmaktan vazgeçen çiftler ya da çocukların büyümesini beklerken boşanmayı öteleyen ve belki zamanla vazgeçen birçok çift vardır. Bu yüzden evliliğin ömrü ve çocuk sahibi olmak birbiri ile ilişkili iki farklı olgudur. Ankete katılan bireylerin evlilik süreleri ve çocuk sahibi olma bilgileri birlikte ele alındığında anlamlı bir farklılaşma olduğu görülür (ki kare:0,000). Çocuk sahibi olan bireylerin %11,1 'inin (63 kişi) evliliği 16 yıldan daha uzun sürerken, %14,6'sının (84 kişi) evlilik hayatı 11-15 yıllık bir ömre sahiptir. Çocuk sahibi katılımcıların %27,3'ünün (157 kişi) evliliği 6-10 yıl sürerken, %41,6'ünün evliliği (239 kişi) 1-5 yıl aralığında bir ömre sahip olmuştur. Çocuğu olmayan bireylerde ise evliliği 1 yıldan az olan katılımcıların oranı %52,5'tir (53 kişi), %40,6'sının (41 kişi) ise evliliği 1-5 yıl aralığında sürmüş, %4'ünün (4 kişi) evliliği 6-10 yıl devam etmiş ve %3'ünün (3 kişi) evliliği 16 yıldan daha uzun sürmüştür.

4.2.43. Çocuk Sayısı - Velayet

		Çocuk Sayısı - Velayet				Total
		Çocuk Yok	Bende	Eski Eşimde	Diğer	
Çocuk sayısı	Çocuk Yok	101	0	0	0	101
	% Çocuk sayısı	100%	0%	0%	0%	100,0%
1		0	172	37	16	225
	% Çocuk sayısı	0%	76,4%	16,4%	7,1%	100,0%
2		0	197	57	19	273
	% Çocuk sayısı	0%	72,2%	20,9%	7,0%	100,0%
3 ve daha çok		0	43	24	10	77
	% Çocuk sayısı	0%	55,8%	31,2%	13,0%	100,0%
Total		101	412	118	45	676
	% Çocuk sayısı	14,9%	60,9%	17,5%	6,7%	100,0%
X ² :0,000						

Tablo 63: Çocuk sahipliği/ velayet

Katılımcıların çocuk sayıları ve velayet bilgileri birlikte değerlendirildiğinde anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmüştür (ki kare:0,000). Çocuk sahibi olan katılımcılardan 1 çocuğu olanlardan velayetin kendisinde olduğunu söyleyenlerin oranı %76,4'tür (172 kişi), iki çocuk sahibi olan katılımcılarda ise çocuğunun velayetinin kendisinde olduğunu söyleyenlerin oranı %72,2'ye (197 kişi) düşer, çocuk sayısı 3 ve daha fazla olanlarda ise oran %55,8'e (43 kişi) düşer. Çocuğunun velayetinin eski eşinde olduğunu söyleyenlerin oranı 1 çocukta %16,4 (37 kişi) iken 2 çocukta %20,9'a (57 kişi) yükselir ve 3 çocuk ve daha fazlasında ise oran %31,2'ye (24 kişi) yükselir. Ankete çocuklarının velayetinin 'diğer' kişilerde olduğunu söyleyenlerin oranlarına bakılacak olursa eğer, tek çocukta bu oran %7,1'dir (16 kişi), 2 çocukta %7'dir (19

kişi), 3 ve daha fazla çocukta ise bu oran %13'e (10 kişi) yükselir. Katılımcılarda çocuk sayısı arttıkça velayet sorumluluğunun altına girme oranı azalmıştır. Ayrıca çocuk sayısı arttıkça çocuklarının velayetinin eski eşte olma durumu da artış göstermiştir.

4.2.44. Çocuk Sayısı- Evlilik Süresi

		Çocuk Sayısı – Evlilik Süresi					Total
		1 yıldan az	1-5 yıl	6-10 yıl	11-15 yıl	16 yıl ve daha fazla	
Çocuk sayısı	Çocuk Yok	53	41	4	0	3	101
	% Çocuk sayısı	52,5%	40,6%	4,0%	0%	2,9%	100,0%
	1	26	145	39	10	5	225
	%Çocuk sayısı	11,6%	64,4%	17,3%	4,4%	2,2%	100,0%
	2	3	85	100	57	28	273
	% Çocuk sayısı	1,1%	31,1%	36,6%	20,9%	10,3%	100,0%
	3 ve daha çok	3	9	18	17	30	77
	% Çocuk sayısı	3,9%	11,7%	23,4%	22,1%	39,0%	100,0%
Total		85	280	161	84	66	676
	% Çocuk sayısı	12,6%	41,4%	23,8%	12,4%	9,8%	100,0%
X ² :0,000							

Tablo 64: Çocuk sahipliği/ evlilik süresi

Katılımcıların çocuk sayıları ile evlilik süreleri verileri bir arada değerlendirildiğinde anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir (ki kare:0,000). Çocuğu olmayan katılımcıların %52,5'i (53 kişi) evliliklerinin ilk yılında, %40,6'sı (41 kişi) evliliklerinin ilk beş yılında boşandıklarını söylemiştir. Bu veriler ışığında şunu söylemek mümkündür; çocuğu

olmayan çiftlerin %91,2'si ilk beş yıl içerisinde boşanmıştır. Çocuğu olmayan katılımcılarda ilk yıl boşanma oranı %52,5 (53 kişi) iken bir çocuğu olan çiftlerde ise %11,6'ya (26 kişi) düşer, iki çocuğu olan çiftlerde ise ilk yıl boşanma oranı %1,1'e kadar inmiştir. Evlilikleri 1-5 yıl arasında süren çiftlerde çocuğu olmayanların oranı %40,2'dir (41 kişi), bir çocuk sahibi olanların oranı %65,4'tür (145 kişi), iki çocuğu olanların oranı ise %31,1'dir (85 kişi), üç ve daha fazla çocuk sahibi olanların oranı ise %11,7'dir (9 kişi). Evliliği 16 yıldan uzun süren katılımcılarda çocuğu olmayanların oranı %2,9'dur, bir çocukluların oranı ise 2,2'dir (5 kişi), iki çocukluların oranı %10,3'e yükselir (28 kişi), üç ve daha fazla çocuk sahibi olanlarda ise oran %39'a (30 kişi) yükselir.

SONUÇ

Boşanma resmi olarak başlayan evliliğin hukuk kanunlarla resmi olarak evliliğin sonlandırılmasıdır. Boşanma toplumsal bir etkidir. Nasıl ki aile toplumun en küçük fakat en etikili yapı taşı olarak kabul görüyorsa onun devam ettirilmesi de bir o kadar önem taşımaktadır. Hiçbir toplumda boşanma olumlanmamaktadır. Özellikle doğu müslüman toplumlarında evliliği sürdürmek toplumsal ve bireysel başarı olarak nitelendirilirken, evliliği yürütemeyip bitirmek de bir o kadar başarısızlık olarak nitelendirilmektedir. Bu sebepten olsa gerek tarihi süreçte Azerbaycan’da yaşayan aileler boşanmayı desteklemedikleri yapılan çalışmada saptanan konulardan birisi olmuştur.

Azerbaycan’daki boşanmaların tarihine indiğimizde karşımıza çıkan en eski ailelerden birisi Zadegan aileleri olmuştur. Bu dönemde yaşayan kadınların seçme ve seçilme gibi özgürlükleri yok idi. Ama eski Azerbaycan ailesi olan Ruhani ailerden daha şaslı oldukları söylenebilir. Ruhani aileleri toplumun siyasi gücünü temsil etmekle birlikte Osmanlı, Çar Rusyası ve İran ile yakın politik ilişkiler kurmuşlardır. Bu dönemde kadınların pek okutulmadığı daha çok siyasi ilişkiler için evlendirildikleri ve erkek çocuk doğurmakla mükellef oldukları saptanmıştır.

Bir grup hurafeci ve cahil din adamlarının yönetimindeki Ruhani ailelerin kadın bireyleri okuma yazma öğrenmekten men edilmişler. Kadın ve kız çocuklarının “gözleri açılmasın” bilinçlenip kendi haklarını savunamamaları diye eğitimden uzak tutulmuşlardır. Yapılan araştırma sonucunda kadınların cahil bırakılarak seçme, isteklerini yaşama, özgürce yaşama haklarına kısıtlama getirildiği gözlemlenmiştir.

XIX.yy ortalarında Güney Kafkasya’da yaşanan moderleşme, şehirde yaşayan aileleri etkilerken köylü aileleri bir o kadar etkileyemmiştir. Bu dönemde köyde yaşayan ailelerin hayat mücadelesi daha ağırdı. Özellikle ağır vergileri ödeyebilmek için aileler aşiret şeklinde yaşamaktaydı. Kadınlar erkek çocuk doğurmakla mükellefler. Köylü kadınların nerdeyse çoğu erken yaşta evlendirilmiştir.

Bu dönemde boşanma aile ve aşiret içinde çatışmalara yol açabiliyordu bu sebepten boşanalara iyi bakılmakla birlikte pek onaylanmıyordu. Evliliği yolunda gitmeyen bireylerin evliliklerine devam etmeleri için aile büyükleri araya girerek arabuluculuk yaptıkları bilinmektedir. Bu geleneğin hala kültürümüzde devam etmekte olduğunu söyleyebiliriz.

Azerbaycan'ının kapalı Sovyet sisteminde oluşan geleneksel aile yapısı, açık küresel sisteme çoktan girmiş ve karakterine uygun olarak dönüşüm aşamasını geçmiştir. Bu sürecin oluşması ve hızlanmasının ana aracı, modern küresel bilgi çağının icadı olan İnternet'tir. Dünya çapında yapılan araştırmalar, sosyal ağların boşanma üzerinde güçlü bir etkisi olduğunu gösteriyor. İlginçtir ki, Azerbaycan'da boşanma oranı sosyal ağlar kullanılmadan önce 17 yıl artmazken, sosyal ağların kullanımından sadece 7 yıl sonra boşanma oranı %12 artmıştır. Bu artışın sebebi internetin ihanetlerdeki rolü değil, daha çok insan iletişimindeki ve psikolojik yapısındaki rolüdür. Yapılan gözlemler, internetin yeni bir aşırı bireyci tipinin oluşumunu etkilediğini gösteriyor. Bu bireylerde gelişen bencillik ve iletişim sorunları aile yapısının bozulmasına ve zayıflamasına neden olmakta. Aile, fedakarlığa ve karşılıklı sorumluluğa dayalı sosyal bir varlıktır, modern dünyanın vazgeçilmezi olan internet bu düşünceye ket vurmaktadır.

Boşanma oranlarının artmasında kadının ekonomik bağımsızlığının artması ve toplumsal cinsiyet rollerinin dönüşümü önemli bir etkiye sahiptir. Kadınların ekonomik bağımsızlığının artması ve toplumsal cinsiyet rollerinin dönüşümü, toplumda temel süreçlerin varlığına işaret etmektedir. Dolayısıyla toplumda artan boşanma dinamikleri, geleneksel aile yapısının zaten gerilemeye başladığını göstermektedir.

Kadınların sosyal hayata aktif katılımları, gelirleri ve yüksek mevkilere seçilmeleri erkeklerin geleneksel ataerki otoritesini zayıflatmaktadır. Bu süreçler ailenin iç yapısını da etkilemektedir. Ailede sosyal olarak aktif olan ve geliri erkeğin gelirinden yüksek olan bir kadının itibarı, bazen erkeğin geleneksel itibarını yitirmesine sebep olmaktadır. Bu rekabete dayanamayan bazı erkekler, yenilgiye uğramaktansa boşanmayı

seçmekteler. Ekonomik olarak bağımsız kadınlar da erkeklere daha az bağımlıdır ve aileye daha az bağlıdırlar. Kadın güçlendikçe erkek tahammülsüzleşmektedir. Kadınlar daha bağımsız hale geldikçe, zayıf erkekler otoritelerini kaybederler. Buna katlanmak zorunda kalan erkekler, aileye karşı eril sorumluluk duygularını yavaş yavaş kaybederek kadınsı hale gelirler. Bu kadınlar için bir trajedidir. Çünkü bunlar onun tabiatına aykırıdır.

Bir erkeği ailede ve toplumda lider olarak görmek isteyen kadınlar, psikolojik olarak onu başka bir cinsiyet rolünde görmeye hazır değildirler. Görmek istedikleri erkekler ise sorumluluklarını ve görevlerini onlarla paylaşma niyetinde değildirler (yani geleneksel olarak itaatkâr kadın dışında aileye kimseyi kabul etmiyorlar). Bu, ailelerin dağılmasının ana nedenlerinden biridir. Bu eğilim aileyi tamamen yok edebilir. Ailede toplumsal cinsiyet eşitliği ilkelerinin uygulanması arttıkça, öncelikle ataerkil aileler parçalanmakta, ikinci aşamada kadınların önderlik ettiği aileler, üçüncü aşamada ise toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlandığı aileler yıkılmaktadır. Her üç durumda da ailenin dağılması kaçınılmazdır. Bu nedenle Azerbaycan aile modelinde devletin "yumuşak ataerkilliğin" korunmasını sağlamak için bazı önlemler alması gerekmektedir.

Azerbaycan'da toplamda 676 kişiye ulaşarak boşanma sebeplerini ve sonrasında yaşadıkları sorunları saptamaya çalıştık. Daha önceden hazırlamış olduğumuz anket çalışmamızla kişilere soruları yönlendirerek karar ve süreç aşamasındaki değişimlerini gözlemledik. Kişi mahremiyetine uygun olarak katılımcıların isim soy isim vd. Kişisel bilgileri gizli tutulmuştur. Çalışmamıza deney olarak kendi istekleri doğrultusunda katılan 676 katılımcının 190'ı erkek 486'sı kadından oluşmaktadır. Çalışmada cinsiyet dağılımı katılımcı oranından dolayı farklılık göstermektedir.

Araştırmanın bir diğer frekans dağılımı ise yaş üzerine yapılmıştır. 18 ila 50 yaş üzerinde boşanmış birey araştırmamıza deney olmuştur. Araştırma sonucunda Azerbaycan'da boşanmanın 30-39 yaş arasındaki bireylerde daha fazla oranda olduğu saptanmıştır.

Araştırma sonucunda Azerbaycan'da boşanmaların yüksek öğretim mezunu bireylerde daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun birçok sebebi olmakla beraber en belirgin sebepleri ekonomik özgürlük ve sosyal çevre, kendi ayakları üzerinde durma, özgüven vb.

Azerbaycan'da yaşam alanına göre boşanmaların oranına bakıldığında ise şehirde yaşayan bireylerin köy, kasaba ve yurtdışında yaşayan bireylere göre daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır. Mekânın insan üzerindeki etkisi yadsınamaz. Yetiştirdiğimiz mekanların kişisel ve toplumsal benliğimizin oluşumundaki rolü büyüktür. Boşanmalarda şehirde yaşayan bireylerin yüksek oranda olmasının sebeplerinden birisi özgüven ve mahalle baskısının etkilerinin daha az olmasıdır.

Bir diğer boşanmayı kolaylaştıran etkenlerden biri ise bireylerin meslek dağılımları olduğu görülmektedir. Yapılan inceleme sonucunda çalışan bireylerin işsiz bireylere kıyasen daha yüksek oranda olmasıdır. Bunun en açık sebebi ise ekonomik özgürlük olduğunu söyleyebiliriz.

Eskiden çocuk, evliliklerin sonlanmasına mâni olan bir etkenken günümüzde bu düşünce biraz daha değişime uğramıştır. Yapılan araştırmada katılımcılardan 575'i çocuk sahibi 101'i ise çocuksuzdur. Bu da modern toplumlarda klasik "çocuk yuvayı kurtarır" düşüncesine ket vurduğunun göstergesidir.

Araştırmanın vardığı bir diğer sonuç ise boşanan ebeveynlerin %42,3'ünün en küçük çocuğunun 5 yaş altı olduğudur. Bu da Azerbaycan'daki boşanmaların evliliklerin ilk on yılında gerçekleştiğini göstermektedir.

Azerbaycan'da boşanmadan en fazla olumsuz etkilenen genelde kadınlardır. Özellikle ekonomik özgürlüğü olmayan veya kısıtlı olan kadınlar boşanma sonrasında kendi ailelerinin yanına taşınmak zorunda kalmaktadır. Yapılan araştırma sonucunda boşanmış kadınların %49,6'sının kendi ailesinin yanına taşındığı saptanmıştır.

Özellikle kadın katılımcıların boşanma sonrasında maddi sıkıntılar yaşadığı ve eski eşinden nafaka almadığı görülmektedir. Araştırma

sonucunda %65.8 katılımcının eski eşinden nafaka almadığı ortaya çıkmıştır.

Yapılan araştırma sonucunda Azerbaycan'da boşanmaların başlıca sebebi; aldatma, sözlü ve fiziksel şiddet, sorumsuzluk ve maddi konular olarak öne çıktığı görülmektedir.

Ankete katılan 676 deneğe boşanma sonrasında hayatlarının nasıl olduğu sorulmuştur. Deneklerin %75,1'i iyi olduğunu belirtmiştir. Yaşanan bütün olumsuzluklara rağmen bu oranın yüksek olması bireylerin tekrar yaşama ayak uydurması adına pozitif bir dönüş olduğunu göstermektedir.

Bireyleri etkileyen bir diğer etken ise boşanma sonrası sosyal çevredir. %66,6 oranında katılımcının sosyal çevresinde değişiklik gözlemlenmezken %33,4'ü olumsuz etkilendiği saptanmıştır.

Boşanma süreç olarak hem kadın hem erkek üzerinde duygusal ve fiziksel farklı oranlarda da olsa olumsuz etkiler bırakmaktadır. Bu sürecin sağlıklı ilerlemesi ve sonuçlanması için bireylerin psikolojik destek alması ön görülmektedir. Fakat yaptığımız araştırma sonucunda Azerbaycan'da boşanma sürecinde ve sonrasında nerdeyse bireylerin psikolojik destek almadığı görülmüştür. Deneklerin %85.7'si destek almaktan kaçındığı bu süreci kendi başına atlatmaya çalıştığı saptanmıştır.

Araştırma sonucunda boşanma sonrasında bireylerin ruhsal/duygusal sıkıntılar, ekonomik sıkıntılar, çevre ve aile baskısı, konut bulma vb. sorunlar yaşadıkları görülmektedir.

KAYNAKÇA

- “Azerbaycan'da aile kurumu: mevcut durum ve zorluklar”. Baku: araştırma raporu, Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı, Sivil Toplum Kuruluşlarına Yardım Fonu. (2018).
- Aile Mektebi. (2021, Aralık 23). Retrieved from Himayadar.org:
- Akbar, E. (2021, Kasım 11). *Boşanmaların bu qədər sürətli artmasının səbəbləri nədir?* Retrieved from Genç Aile: <https://gencaile.az/bosanmalarin-bu-q%C9%99d%C9%99r-sur%C9%99tli-artmasinin-s%C9%99b%C9%99bl%C9%99ri-n%C9%99dir/>
- Akçapar, Ş., & Egbatan, M. (2020). *Aile, Boşanma ve Yeniden Evlilikler Olgusuna Sosyolojik Bir Bakış: Sorunlar ve Tavsiyeler*. İstanbul: Koç Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Aksan, G., & Sönmez Altıntaş, Ö. (2019). *Boşanma Sürecinde Sosyal Destek*.
- Aksan, G. (2013). *Evlilik ve Ayrılma: Ailenin Kurulması ve Sona Ermesi” SistematiK Aile Sosyolojisi*, (Ed:
- Aktaş, Ö. (2011). *Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlükler*. İzmir: İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Aliyev, R. (2003). *İslam'da Aile ve Evlilik ilişkileri*. Baku.
- Alizade, A. (1989). *Aile*. Baku.
- Alizade, A. (2014). *Azərbaycanlı Ailəsi Necə Qurulur Necə Dağılır*. Baku: Xəzər Xəbər.
- Ambert, A. (1984). Longitudinal Changes in Children's behavior toward custodial parents. *Marriage and the Family*, 463-467.
- Arıkan, Ç. (1992). *Yoksulluk Evlilikte Geçimsizlik ve Boşanma*. Ankara: Şafak Matbaacılık.
- Atay, S. (2021, Kasım 23). *Boşanmalar niyə artır və çıxış yolu nədir?* Retrieved from <https://gencaile.az/bosanmalar-niy%C9%99-artir-v%C9%99-cixis-yolu-n%C9%99dir-ekspertl%C9%99r-danisir/>
- Aynura, A. (2011). Boşanma prosedürü. *Ayna*, 15.16.
- Balcı, A. (2001). *Sosyal Bilimlerde Araştırma; Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pagem Yayınevi. Baskı). Ankara: Emel Matbası. *Bilimler Dergisi*, 708-728.
- Birinci, F. (2019, Şubat 24). *Boşanma Mitleri ve Mutsuz Evlilikler: Boşanmak, Trajedik Bir Başarısızlık mıdır?* Retrieved from Evrim Ağacı:

<https://evrimagaci.org/bosanma-mitleri-ve-mutsuz-evlilikler-bosanmak-trajedik-bir-basarisizlik-midir-7626>

- Birliyi, H. H. (2018). *Müasir Azərbaycan ailəsi qloballaşma və demokratikləşmə prosesində*” mövzusunda tədbirlərin təşkili layihəsi. Bakı: Azərbaycanda ailə insitutu: mövcud vəziyyət və çağırışlar” mövzusunda tədqiqat Hesabatı.
- Bünyetova, Ş. (2012). *Ortaçağ Azərbaycan Ailesi*. Bakı.
- Carter, B., & Mc Goldrick, M. (1999). *The expanded family life circle*. Boston: Allyn and Bacon.
- Cemile, Ç. (2019). *Modern Azərbaycan Aile Modeli*. Bakü.
- Çiçək, C. (2019). *Modern Azərbaycan Ailə Modeli*. Bakı: Elm və Təhsil. Dergisi, 5 (4), 991 - 1011.
- Doğan, Ş. (2006). Boşanma Nedenlerine Yönelik Tutumlar: Boşanmayı Artırıcı veya Engelleyici
- Emery, E. (2013). *Boşanma ve Çocuklarda Uyum*.
- Erdoğan, İ. (1998). *SPSS Kullanım Örnekleriyle Araştırma Dizaynı ve İstatistik Yöntemleri* (Vol. 1.
- Faktörlere Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları*
- Fazıloğlu, T. (2022, Ocak 3). *Nikaha girənlər psixoloji testdən keçirilsin*. Retrieved from Modern.az: <https://modern.az/olke/324933/bosanmalar-pik-hedde-nikaha-girenler-psixoloji-testden-kecirilsin/>
- Ganiyev, H. (2019). *Azerbaycan Tarihi*. Bakı.
- Geçikli, E. (2008). *Boşanma, Ebeveyn ve Çocuk*. Edirne: Hukuk Sokağı.
- Gençcan, U. (2013). *Boşanma Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Gottman, J. (1994). *What predicts divorce?* Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Gündüzalp, İ. (2018). *Boşanma Psikolojisi ve Danışmanlığı*. https://www.himayadar.org/pluginAppObj_49_01/AILE-MEKTEBI-2.pdf
- Hüseynova, H. (2021, Aralık 27). *İnternet, sosial şəbəkələr ailə dəyərlərimizi sürətlə dağıdır*. Retrieved from Modern.az: <https://modern.az/musahibe/322921/internet-sosial-sebekeler-aile-deyerlerimizi-suretle-daidir-komite-sedrilemsahibe/>
- İsbarov, C. (2019). *Çörekağacı Modeli ve Azərbaycan Ailesi*. Bakü: Femiskop.

- Karal, D., & Aydemir, E. (2012). Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet. *USAK / Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu*.
- Karasar, N. (2002). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (Vol. 11. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karimli, C. (2015). *Azerbaycan Aile Mecellesi*. Bakı.
- Kaya, K., & Eren, T. (2020). Boşanma ve Erken Boşanmaların Artış Nedenleri. *Sosyal, Beşerî ve İdari*
- Keskin, I. (2007). *Boşanmanın Sosyolojik ve Psikolojik Nedenleri ve Boşanmanın Ortaya Çıkardığı Sonuçlar (Niğde İli Örneği)*. Niğde: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Korkut, Y. (2003). Bir Geçiş Krizi Olarak Boşanma. *Psikoloji Çalışmaları*, 99-112.
- Köçerli, F. (1959). *Sosyalist Toplumda Aile*. Bakı.
- Körük, S., & Sapmaz, F. (2019). Boşanma Danışmanlığı. *21. Uluslararası Psikolojik Danışma ve Kuruma Yaklaşımı. Dergi Park*, 309-340.
- Kutlar, A., Erdem, E., & Aydın, F. (2012). Kadınların İşgücüne Katılması ile Doğurganlık, Boşanma ve Ücret Haddi Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Bir Araştırma, *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 149-168.
- Leonard, K., & Roberts, L. (1998). *Marital aggression, quality, and stability in the first year of marriage*. New York: Findings from the Buffalo Newlywed Study. The developmental course of marital dysfunction. M. E. (2018). *Azerbaycan'da Aile Değerleri*, . Bakı.
- Mamadov, R. (2018). *Azerbaycan Ailesi*. Bakı.
- Mammadov, Ç. (2006). *Azerbaycan'ın siyasi tarihi*. Bakı:
- Manayev, K. (1986). *Sovyet aile hukukunda aile üyelerinin hak ve sorumlulukları*. Bakı.
- Manayev , K. (1989). *Sovyet Aile Hukuku*. Bakı.
- Mansimov, H. (1979). *Gelişmiş bir sosyalist toplumda aile ve evlilik*. Bakı.
- Məmmədov, R. (2018, Ekim 31). *Azərbaycanda və dünyada boşanmalar...* Retrieved from Modern.az: <https://modern.az/az/news/182024>
- Məmmədova, F. (2018). *Müasir Dövrə Ailədaxili Konfliktlərin Psixoloji Təhlili*. Bakı: Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi Xəzər Universiteti Humanitar Və Sosial Elmlər Fakültəsi.
- Mnookin, R. (1975). *Child- custody adjudication: Judicial Functions in the face of indeterminacy*. law and Contemporary Problems.

Mustafa AYDIN), . Konya: Çizgi Kitabevi.

Ömerov, V. (2017, 24 Kasım). Azerbaycan'ın Aile gelenekleri: Küçük Aile, Ses Gazetesi.

Ömərov, V. (2015). *Ailə huququ*. Bakı: <https://sesqazeti.az/news/mia/494815.html>.

Özgüven, İ. (2000). *Evlilik ve Aile Terapisi*. Ankara.

Qurbanlı, F. (2015). Azerbaycan Ailesi. *Aile, Qadın ve Uşaq Jurnalı*, 36-40. Rehberlik Kongresi, (pp. 135-142).

S. T. (2000). *Rusya ve Azərbaycan*. Bakı.

Sandalcılar, A. (2012). İşsizlik Boşanmayı Etkiliyor Mu? . *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 708- 728 727.

Sarpkaya, A. (2013). Boşanmış Kadınlarda Toplumsal Baskıya DirenmeStratejileri: Van Örneği. pp. 29- 50.

Süleymanov, N. (2001). *Azerbaycan'ın İktisadi Tarihi*. Bakı.

Süleymanov, A. (2005, Aralık 02-04). Günümüzde Aile. *Uluslararası Aile Sempozyumu*.

Şendil, G., & Kızıldağ, Ö. (2005). *Evlilik Çatışması ve Çocuk*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Teşkilatı, B. M. (2013). *Azərbaycandan Kənarda İşləyən Və Yaşayan Azərbaycanlı Miqrantların Azərbaycan Qalan Həyat Yoldaşları Və Digər Ailə Üzvlərinin Vəziyyəti*. Bakı: Beynəlxalq Miqrasiya Teşkilatı.

Timur, M. (2008). *Boşanma Sürecinde Olan Ve Olmayan Evli Bireylerin Psikolojik İyi Oluş Düzeylerini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı. (n.d.).

Topsever, Y. (1991). *Psikolojide Araştırma Deney ve Analiz*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Uçman, Ö. (2007). Boşanma Sürecinde Kriz Merkezine Başvuran Kadınların Retrospektif Olarak Değerlendirilmesi. *Klinik Psikiyatri*, 38-45.

Uğur, S. (2014). Günümüzde Kadının Boşanma Deneyimleri: Akademisyen Kadınlar Üzerine Bir Araştırma. *Mediterranean Journal of Humanities*, 293-326.

Ulubil, Y. (2021, 30 Aralık). *Boşanma Acıtır mı?* Retrieved from <https://www.iremyalugulubil.com/tr/article/desc/46702/bosanmak-acitir-mi.html>

Ürem Çetinel, M., & Güneş, B. (2020). Mahkeme Dışı Boşanma Kurumu ve Türk Hukukunun Bu

Yıldırım, N. (2004). Türkiye’de Boşanma ve Sebepleri. *Bilig (Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi)*, 59- 81.

Yörükoğlu, A. (2000). *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. İstanbul: Özgür Yayınları.

Yörükoğlu, A. (2007). *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. İstanbul.

Zeyneddin, N. (2016). *Aile Değerlerimiz*. Baku.

EKLER

Boşanma nedenleri ve boşanma sonrasında karşılaşılan güçlükler– ANKET

"Boşanma nedenleri ve boşanma sonrasında karşılaşılan güçlükler" üzerine bir araştırma yapıyoruz. Bu araştırmanın amacı Azerbaycan’da boşanma nedenlerini ve boşanma nedeniyle Aile mahkemelerine başvuran kişilerin karşılaştıkları zorlukları belirlemektir. Bilimsel araştırma amacıyla yapılan bu çalışmada kişisel bilgiler açıklanmayacak ve gizli kalacak.

Sorularınızı samimi cevaplandırmanız, ülkemizdeki boşanmalarla ilgili diğer araştırmalara rehberliketmesiaçısındanönemlidir.

Cinsiyetiniz

☐ Erkek

☐ Kadın

Kaç Yaşındasınız?

☐ 18-20

☐ 21-29

☐ 30-39

☐ 40-49

☐ 50+

Eğitim durumunuz nedir?

☐ Okur-yazar değil

☐ İlkokul mezunu

☐ Ortaokul ve lise mezunu

☐ İlkokul mezunu

☐ Yüksekokul mezunu ve üstü

Yaşamınızın en uzun süresini nerede geçirdiniz?

☐ Köy

☐Kasaba

☐Kent

☐Yurtdışı

Mesleğiniz nedir?

☐Memur

☐İşçi

☐Ev Hanımı

☐Özel sektörde çalışan

☐Girişimci, üst kademe yönetici

☐Emekli

☐İşsiz

☐Diğer

Çocuğunuz var mı?

☐Evet

☐Hayır (10.sorudan devam ediniz)

Kaç çocuk sahibisiniz?

☐1

☐2

☐3veüzeri

En küçük çocuğunuz kaç yaşında?

☐5 yaşından küçük

☐5-9 yaş arası

☐10-14 yaş arası

☐15-19 yaş arası

☐ 20 ve daha ileri yaşıta

Boşandıktan sonra çocuklarınızın velayeti kimde bulunuyor?

☐ Bende

☐ Eski eşimde

☐ Diğer

Boşandıktan sonra nerede yaşamaya başladınız?

☐ Boşanmadan önceki evimde yaşamaya devam ediyorum

☐ Kendi ailemin yanına taşındım

☐ Yeni bir konut bulup taşındım

☐ Arkadaş(lar)ımın yanına taşındım

Kendiniz için eski eşinizden nafaka (yoksulluk nafakası) veya herhangi bir yardım alıyor musunuz?

☐ Evet

☐ Hayır

Maddi durumunuzu boşanma öncesi ve sonrasında nasıl değerlendiriyorsunuz?

☐ Çok iyi

☐ İyi

☐ Kötü

☐ Çok kötü

Maddi durumunuzu boşanma sonrasında nasıl değerlendiriyorsunuz?

☐ Çok iyi

☐ İyi

☐ Kötü

☐ Çok kötü

Eski eşinizle nasıl evlendiniz?

- ☐ Görücü usulü isteyerek
- ☐ Görücü usulü istemeyerek
- ☐ Arkadaşlık kurarak

Eski eşinizle olan evliliğinizin süresi nedir?

- ☐ 1 yıldan az
- ☐ 1-5 yıl
- ☐ 6-10 yıl
- ☐ 11-15 yıl
- ☐ 16yıl ve daha fazla

Eski eşinizden boşanma nedeniniz hangisidir? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

- ☐ Zina
- ☐ Sözlü ve/veya fiziksel şiddet
- ☐ Evi terketme
- ☐ Kötü alışkanlıklar
- ☐ Akrabaların karışması
- ☐ Maddi konular
- ☐ Çocuğumuzun olmayışı
- ☐ Fikir uyuşmazlığı
- ☐ Sorumsuzluk
- ☐ Cinsel sorunlar
- ☐ Geçimsizlik
- ☐ Diğer

Genel olarak boşanma sonrası yaşamınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?

- ☐ Çok iyi
- ☐ İyi
- ☐ Kötü
- ☐ Çok kötü

Boşandıktan sonra sosyal çevrenizle ilişkilerinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

- ☐ Sosyal çevrem boşanmadan önceki gibi, değişiklik olmadı.
- ☐ Bazı arkadaşlıklarım bozuldu, bazılarıyla da boşanmadan önceki gibi görüşüyoruz
- ☐ Sosyal çevremle olan ilişkilerimin çoğu bozuldu

☐ Boşandıktan sonra tüm sosyal çevremi yitirdim

Boşandıktan sonra ruhsal sağlığınızla ilgili olarak uzman desteği aldınız mı?

☐ Evet

☐ Hayır

Boşandıktan sonra karşılaştığınız güçlükler nelerdir? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

- ☐ Ekonomik sıkıntı
- ☐ Konut bulma sıkıntısı
- ☐ Çevre baskısı
- ☐ Aile baskısı
- ☐ Ruhsal/ duygusal sıkıntı
- ☐ Hiç bir güçlük çekmedim
- ☐ Diğer